

D. ERASMI

ROTERODAMI LIBER DE

facienda ecclesiæ concordia,

deq; sedandis opini-

onum dissidijs,

cum alijs

nonnullis lectu dignis.

ANNO M. D. XXXIII.

Mense Octobri.

Kessler

1533

Eras A

D. ERASMVVS ROTERODAMVS

Clariss. uiro Iulio Pflug. S. D.

QUANTOPERE te pigeat horum semper in-
peius gliscentium dissidiorum, quātoq; pectoris ar-
dore suspires pijs omnibus optabilem, ecclesiae concordi-
am Iuli uir ornatissime, satis arguūt tot tuae ad me episto-
lae, semper eandem occinentes cantilenā, magnatq; instan-
tia efflagitantes, ut huius tempestatis me sedatorē prebe-
am: quod quum tu nihilo uerecūdius facias, quā si iube-
as Pygmæū Atlantis uice sustinere cælum, tamē a me nul-
lā admittis excusationē. Erras tu quidem mi Iuli uehemē-
ter ignorātia mei: uerum hic error quo maior est, hoc ma-
gis declarat insignē tuā pietatē erga dei domū, in qua tu
non infimū tenes locum, tenesq; ob eximias uirtutes tuas
meritissimo: quibus hoc decentius ornaris, quōd hinc nul-
lū omīno tollis superciliū, sed agnoscis dñi munificētiā.
quales uiros si multos haberet resp. Christiana, aut hi tu-
multus nō exiitissent, aut iam pridē essent consopiti. Ipse
uero sic inter sacrū (ut aiunt) & saxū constrictus, ut qd fla-
gitas nec recusare per te liceat, nec ex me praeſtare ualeā,
mediū quiddam reperi, quo te posthac utar aliquāto pla-
cariore. Tractaui psalmū octogesimū tertium, in q̄ diuin⁹ il-
le spūs mire nobis commendat ecclesiae concordiam. Nō
parum iuuat hortator in hoc sanē negociorum genere, in
quo bona pars facti est, propensa uoluntas, cui nunquam
deesse solet benigni numinis praesidiū. Qd si Chrs & illud
largiri dignet, ut ecclesiastice pacis amor, quo tu tā insigni-
ter flagras, omniū animos corripiat, breui futurū est, ut nec
tu flagitando, ne ego recusando sumā inanē operam, sed
uterq; alteri gratulemur. Verū a psalmo nō te remorabor
diutius. Datum Friburgi pridie Calen. Aug. 1553.

DES. ERASMI RO
TERODAMI DE AMABILI EC
clesiæ concordia Liber Vnus.

SALM VM octogesi-
mū tertium ob id selegimus enar-
randum, quod in eo spiri-
tus sanctus multis argumē-
tis, magnāq; tum euidētia
tum uehementia, nobis spe-
ciosam illam ac beatā ec-
clesiæ concordiam cōmen-
dat: qui sermo quum omni

tempore salutaris est atq; utilis, tum uero hoc secu-
lo sectarum feracissimo uidetur ita necessarius, ut
non alio magis. Quisquis igitur diligit pacem illā,
quæ iuxta beatum Paulum exuperat omnem sen-
sum, quæq; sola custodit & ab omnibus malis tue-
tur corda & corpora nostra in pacificatore Iesu Chri-
sto domino nostro, ad hanc auditionem aures ani-
mosq; attentos adferat. Titulus nōnihil habet seru-
pulum: sed his quanta poterimus breuitate dis-
cussis, ad pulcherrimi simul & amoenissimi specta-
culi contemplationem alacriores ingrediemur.

Titulus igitur in codicibus nonnihil uariat, siue
id accidit scribarum studio, siue sermonis Hebraici
ambiguitas hanc nobis peperit uarietatem. Septua-
ginta sic reddidere: In finem pro torcularibus filiis
Coræ psalmus. Hieronymus hoc pacto: Vincenti
pro torcularibus filiorum Coræ psalmus.

Quum audis in finem, intellige psalmum tracta-

re de Christo, qui finis (hoc est, perfectio) legis est
 omni credenti. Nulla est enim uera perfectioq; iusti-
 tia, nisi per fiduciam synceram erga illum, qui solus
 fide purificat corda mortalium. Quum audis, Vin-
 cententi, siue pro uictoria, protinus in mentem tibi
 ueniat illud Paulinum, Neminem assequi beatam
 illam coronam gloriae nunquam marcescentis, nisi
 qui legitime certauerit. Quidam ex Hebraei sermo-
 nis peritia submonuit, pro Vincenti, potuisse uerti,
 effundentis sanguinem, ut non leuem & incruentam
 pugnam, sed acre praelium & (ut Graeci dicunt) *ἀσπορὸν*
πολέμῳ intelligas. Quū em̄ qui huic militāt mū-
 do, toties sua corpora telis hostiū obijciant, suamq;
 uitam ambiguae Martis aleae committant, ut sup-
 plicationem, ouationem, aut etiam triumphum as-
 sequantur, eumq; ridiculum uerius ac ludicrū quā
 speciosum, quem nemo uir grauis absq; risu uidere
 posset, cuius uniuersa pompa uno circūagitur die,
 quid non facient Christi milites, ut aeternum illum
 triumphum assequantur in cælis? Quanta nunc est
 gloria martyrum, qui suum effundendo sanguinē,
 per fidem uicerunt regna, operati sunt iustitiam, et
 adepti sunt beatas promissiones? quorum encomia
 per uniuersum resonant orbem, & angelis applau-
 dentibus, sempiternum cum duce suo Christo tri-
 umphum agunt in celesti Hierosolyma? Quanquā
 & hi qui Paulo auscultantes, amore Christi mortifi-
 cant membra sua, quæ sunt super terram, libidinem
 auaritiam, iracūdiam, aliosq; id genus affectus, spi-
 ritui reluctari solitos, non incruento bello uincunt

Rom. 2. 10

Actu. 15.

2. Tim. 2.

Id ē. Bel-
 lum inter-
 necinū, si-
 ue irrecon-
 ciliable.
 Vide ada-
 gum. 84.
 Cent. 3.
 Chil. 3

Hebr. 11.

Colos. 3

satanam. Iam & in ipso psalmo fit mentio tabernaculorum, siue tentorium, quod militiae uerbum est. Porro quod in titulo additur, pro torcularibus, nonnihil torfit diuinus Augustinus, eo quod in psalmo nulla fiat torcularium mentio. Itaque cōfugit ad allegoriā. Verum animaduertere poterat, Psalmorum titulos interdum indicare argumentum ex historia, uelut in Psalmum trigessimum tertium, Psalmus David cum mutauit uultum suum coram Abimelech, & dimisit eum & abiit. Interdum diem festum quo decantari solet, uelut Psalmus nonagesimus primus titulum habet, Psalmus cantici in die Sabbati. Nonagesimus secundus, Laus cantici David in die ante Sabbatū. Nonagesimus tertius, Psalmus David quarta Sabbati. Nec oportet historicū sensum reijcere, quo locus fiat allegoriæ, quum ille sit huius basis & fundamentum: qui cognitus, facit ut aprius tractetur intelligentia retrusior ac mystica. Itaque titulus propheticus quum addit, pro torcularibus, indicat mensem septimum, qui apud nos September est. Nam prisce à mense Martio, quum sol ingreditur Arietem, faciebāt anni initium: & ab hoc numerantibus, quoniam quintus erat is, qui post dictus est Iulius, Quintilis appellabatur: & huic succedens Augustus, Sextilis, ac cæteri item usque ad Decembrem, ex ordine sortiti sunt nomen. Quoniam autē mense Septembri uindemiæ tempus est, significantius erat & ad mysterium accommodatius, dicere, pro torcularibus, quàm mēse septimo. Sic Horatius initium ueris indicans, non in amœna figura

dixit, Zephyris & hirundine prima. Simul autem in dicantur dies festi, quibus hoc canendi certamen inter prophetas celebrabatur. Hinc est quod aliquod psalmodum titulus habet mentionem Liliorum siue Rosarum, uernum tempus indicans, & eius temporis festa. Nam quia Iudeis tria fuerint festa praecipua, Pascha in memoriam prodigose transmissi maris, & Pentecostes in memoriam legis in monte Sinai latae ac receptae, & tabernaculorum, de quo mox dicemus, primum incidebat in ueris initium, secundum in uer iam adultum, tertium in autumnum. Nam Septimi mensis die xv. festum erat scenopegorum, a figendis tabernaculis dictum. Septem enim diebus iuebantur commorari in tabernaculis, in memoriam ueteris historiae, quod ex Aegypto profugi, per uastam & horridam solitudinem peregrinantes, annis quadraginta habitarent in tentorijs, deo uiam monstrante, nocte per columnam igneam, interdiu per columnam nubila: cuius interim beneficio nec potus, nec cibus illis defuit, nec uestes aut calceamenta detrita sunt. Quo tempore & templum ipsum erat tabernaculum, mansitque donec Solomon extrueret illud templum Hierosolymis, ipsis etiam ethnicis uenerabile. Huius tam benignae numinis providentiae ne uel ipsi possent obliuisci, uel ad eorum posterum non perueniret tanti miraculi notitia, iussi sunt quotannis circa uindemiae tempus tabernaculorum festum agere per dies octo, idque mense septimo: qui quodammodo sic in mensibus est sabbatum, quem admodum in diebus dies septimus, in annis septimus.

*Epistola
7. lib. 1.*

*Leuiti. 23.
Iudeorum
tria praecipua festa*

*Quid templi haberint Israe-
lite ante
Solomonem.*

annus, qui terris quoq; suum dabat ocium: in annorum hebdomadibus Iubileus, septem annorū complectens hebdomadas. Ex his ergo septimi mensis octo diebus, primus erat sabbatum, utpote tertiæ hebdomadis initium: & item octauus, quartæ hebdomadis initium. Vterq; ieiunio & ocio peragebatur. Cæteri qui inter hos intercedebant, sacrificijs, hymnis, gratiarum actione & gaudijs solennibus transigebantur. Octauus tamen dies uelut noui festi principium erat, uidelicet cœtus siue collectæ, quæ præter impendia sacrificiorum ac donorum, nonnihil à singulis colligeretur in sumptus tabernaculi. His de rebus tractatur Leuitici uicesimotertio, & Numerorum uicesimonono. Proinde quamquam in titulo non est expressa mētio tabernaculorum, est tamen tacite cōprehensa, designato mense, quo Scenopegiorum festum celebrabatur, collectis iam omnibus terræ frugibus. Mensis autem ille ferme totus festis & sacrificijs peragebatur, quo simul & Leuitis prouideretur, & populus agnosceret se quicquid terra produceret, diuinæ munificentiae acceptum ferre debere: ut nec ad luxum abuterentur, si quando annona prouenisset largior: nec desponderent animum, si quis annus extitisset sterilior, ab ipsis admoniti tabernaculis, quod quum per steriles arenas ac sitientes facerent iter, dominus non passus sit illis quicquam deesse, sed manna demiserit è cælo, aquam effuderit è petra. Nam qui fieri possit, ut qui sic uestit agrestia lilia, qui pabulum suppeditat passerulis, sinat famulos suos egere ne-

cessarijs, præsertim quum piorum sobrietas paucis-
simis sit cõtenta. Quo turpius est, quod hodie Chri-
stiani quidam, ubi diuina benignitas huberiores
annonam effudit, non ad gratiarum actionem, nõ
ad liberalitatem in sacerdotes & pauperes, sed ad
lasciuia, luxum ac libidinem conuertuntur. Con-
trà si paulo malignior fuerit prouentus, obliti supe-
rioris abundantia, ac de futura diffidentes, inten-
dunt rerum precia, contrahunt manus in egenos,
accidunt quod debetur sacerdotibus, frustrant cre-
ditores. Quanto dignius erat ijs qui Christi titulo
gloriantur, ut quo parcior fuerit anni prouentus, hoc
effusior esset diuitum in pauperes benignitas. Non
enim deus in hoc dedit messem huberiores, ut in
tuis horreis frumenta computresceret: sed ut quod
superest, in usus pauperum dispensaretur. Ita fieret
ut superiore fertilitate uideare non indignus, & in
sequuturis annis maiorem domini liberalitatem
promerearis. Porro festum illud tabernaculorum,
quod olim à Iudæis celebrabatur, *τυρικωσ* designat
se celebritatem ecclesiæ catholicæ non obscure de-
clarat propheta Zacharias: Erit ruina qua percuti-
et dominus omnes gentes, quæ non ascenderunt ad
celebrandam festiuitatem tabernaculorum. In eo-
dem Capite sit mentio torcularium, ut huius psal-
mi argumentum ex eo prophete loco sumptum ui-
deri possit. Illud uigilanter annotatum est ab Hie-
ronymo, tres esse Psalmos, quorum titulus memi-
nit torculariũ: octauũ, qui inscribitur Dauid: octo-
gesimum, qui inscribitur Asaph: & hunc octogesi-

Id est, fi-
gurate.

Zacha. 14

Oetonari
us nume-
rus cui bi
carnis sit.
Psalm. 117

Gene. 1.

Baruch. 3

Baccha-
nalis eni
in vinde-
mīs agi
solita.

mum tertium, qui inscribitur filiis Coræ. Quibus et hoc commune est, quod omnes meminerūt uictoriae. Ogdoas autem resurrectionis gloria dicata ē. Hic est enim dies quem fecit dominus a mortuis resurgens, in quo iubemur lætari & exultare tripudijs spiritualibus. Nam ubi resurrectio, ibi uita est. Vita autem est innocentia, quemadmodum peccatum mors. Primus igitur dies plausibilis erat hominis ad imaginem dei conditi, de quo tractat Psalmus octauus, ostendens hominem ita conditum, ut angelis esset proximus. Secundus erat hominis per legem ad innocentiam reuocati, quod indicat ogdoas decies multiplicata, decalogum figurās. Hic tertius ostendit hominem per euangelij gratiam eo perfectionis euectum, ut licet corpore degeret in terris, per fidem tamen ac spem conuersationem haberet in cælis. Eoq; decē ogdoadibus additur ternio, quod per Euangelicam lucem mūdus uniuersus cognouit dilucide mysterium sacre Triadis. Patrem nouerant & Iudæi, sed posteaquam filius assumpta natura humana in terris uisus est, & cum hominibus uersatus est, moxq; receptus in cælum, emissio cælitus spiritu innouante linguas ac mentes omnium, rum demum dilucide mūdus agnouit, in tribus personis unum deum, & in eadem natura diuina tres personas, patrem & filium & spiritum sanctū. Quoniam autem gentes solent uindemias profanis & impijs ritibus in honorem ridiculi Bacchi celebrare, in compositis ludis, indecoris saltationibus & obscenis uerbis lasciuientes, cuius insanie dolemus

in hodiernum usque diem nonnulla cōspici uisistigia:
 Moses publicam Igitur ad religiosam gratiarum
 actionem, petulantes motus ad propheticas saluti- 1. Reg. 4.
 ones (Nam & Dauid in honorem dei ante arcā sal-
 tasse legitur) impios hymnos & impudicos sermo-
 nes ad mysticos psalmos conuertit: effecitque ut im-
 purus cultus, quem aliæ nationes dæmonibus exhi-
 bebant, in ueri dei cultum uerteretur. Habebant &
 genres in his festis sua certamina, in quibus homi-
 nes parum sobrii, facie fecibus oblita, de plaustris ri-
 dicula carmina iaciebant: uictori præmium erat hir-
 cus, dignum (ut aiunt) patella operculum. Hic inter
 prophetas erat certamen, plenum religionis ac re-
 uerentiæ. Vnde psalmi complures in titulis habent,
 pro uictoria. Tale certamen & apostolorum tem- 1. Cor. 14.
 poribus erat in cœtibus Christianorū. Vnus loque-
 batur linguis, plures, prophetæ officio fungebantur.
 Nec hic feruebat indecora contentio, sed si cui alte-
 ri fuisset reuelatū, prior tacebat. Nec uictus sibi dis-
 plicebat, sed gratias agebat spiritui, qui per aliū hoc
 docere uoluit, quod ipsum fugerat. Nec uictor esse
 rebatur animo, sciens totum hoc esse diuini spiritus
 energiam, qui cuique diuidebat sua dona prout uole- 1. Cor. 12.
 bat. Tale canendi saltandi que certamen erat inter hos
 prophetas. Hoc exemplo nos erudimur, ut siue la-
 boramus & affligimur aduersis, siue rebus prospe-
 rioribus delinimur, omnia in gloriam dei faciamus.
 Nunc complures Christiani tantum in morbis, bel-
 lis, alijsue periculis deū inuocant, & ita distinguunt
 tempora, ut tristitia secent deo, lætiora tribuāt sata-

In prepo-
steros quo-
rundam
mores.

Eccles. 3.

Isaig. 9

na. In funere charorum uideas aliquā pietatis spe-
ciem: in nuptijs, in uictorijs, in conuiujs nullū Chri-
stianæ mentis uestigium. Existimant abunde satisfac-
tum deo, si per tempus quadragesimæ paulo uiuāt
seuerius, sed imminente quadragesima. quā irre-
ligiosa licentia: rursus exacta ea, ferijs Paschalibus
quāta auiditate reditur ad intermissas uoluptates.
Atqui decebat Christiana gaudia non minus habe-
re religionis quā luctuū. Quā diu uersamur in
his tabernaculis, sunt uariæ rerū uices. Est tempus
nascendi, & est tempus moriendi. tempus nubendi,
& tempus abstinendi à nuptijs. tempus gaudēdi de
natis liberis, & tempus lugendi defunctos liberos:
sed Christianis nullum oportet esse tempus uacuū
à pietate. Sub festum diem celebretur ieiunium, sed
religiosum: festus dies requirit lætitiā, sed spiritu-
alem. Illic nonnihil contristamur, sed secundum de-
um: hic lætamur, sed coram domino. Quemadmo-
dum de gaudijs Euangelicis loquens Isaias, ait: Læ-
tabuntur coram te, sicut qui lætantur in messe. Be-
ne lætantur, qui lætantur coram deo, qui pura con-
sciētia illi pro tristibus pariter ac lætis gratias agūt.
At qui lætitiæ temporibus, aleæ, temulentia, turpi
loquijs & scortis indulgent, coram mundo fortasse
lætantur, coram deo insaniunt. Sed his forsitan diu-
tius immoramur, quā sat est, utinam & sine cau-
sa. Absoluamus igitur tituli mysteriū. Octauus psal-
mus inscribitur David, quæ uox Hebræis sonat ma-
nu fortem: octogesimus, Asaph, quæ sonat congre-
gātem: hic octogesimus tertius, filijs Coræ, hoc est,

caluarie. Iuxta sensum retrusiorē, tribus nomini-
bus idem Christus significatur. Ille cōdidit hoīem
rectū: pater ēm per filium condidit uniuersa, quęq;
in cælis quęq; in terris. Id nemo potest nisi omni-
pens, unde Paulus scribens Hebręis, filium appellat
uerbum uirtutis paternę. Idem hominē collapsum
eōq; deiectum, ut iam cōparandus esset brutis ani-
mantibus, & similis factus esset illis, ne dicam dete-
rior, recollegit per legem: & donec ueniret plenu-
do temporum, uelut cancellis inclusit, unde & syna-
gogę uocabulum. & Psalmus Asaph, increpando
prouocat ad legis obseruationem: Israel, inquit, si
audieris me, non erit in te deus recens. Deniq; con-
gregatoris personam ipse dominus profitetur in
Euangelio: Hierusalem Hierusalem, quę occidis
prophetas, & lapidas eos qui missi sunt ad te, quoti-
es uolui congregare te, sicut gallina congregat pul-
los suos sub alas, & noluisti? Tandem ubi uenit ple-
nitudo temporis, idem factus filius Corę, in mon-
te Caluarie sublatu in crucem, uniuersum orbem
ad se congregauit: & in eodem resurgens, deuicto
satana, triumphauit. Hic fortasse scrupulus aliquis
tanget animum lectoris, quomodo Christus filius
dei, dicatur filius Corę: qui quum esset ex Leuitis p-
cipuus, ambisset summum sacerdotium: & adiunctis
sibi Dathan & Abiron, totam ferē multitudinē con-
cirauit aduersus Moſen & Aaron, sicut refertur Nu-
merorū decimo sexto. Cui q̄tquot pertinaciter ad-
hæserūt, partim uiui à terra dehiscēte absorpti sunt,
partim igni cælitus emissio absorpti. Sed nihil ab-

Hebrę. 1

Psalm. 48

Calat. 4.
Contracti-
onem em
seu coacti-
onē notat
synagoga
Psalm. 80

Matth. 23

Isaie. 65.
Roma. 10.
Psal. 94.

Actuū. 7.

surdi habet allegoria. Christus iuxta carnem e gente Iudaica duxit originem, pertinaciter rebellā aduersus deum, de qua queritur per Isaiam prophetā: Extendi manus meas tota die ad populum nō credentem & contradicentem mihi. Rursum in psal-
mis: Quadraginta annis proximus fui generationi huic, & dixi semper hi errant corde. Quam pertinacem rebellionē exprobat illis & Stephanus i Actis
apostolorū: Vos semper spiritui sancto resististis. Complures autem psalmi in titulis habēt filios Corā, nec ullius tamen nomen exprimitur, quasi satis esset ad illorum laudem, dici filios Corā: quum iuxta communem hominum sensum, ignominia uideatur, scelerati patris & horrēdo exemplo damnati, cognomine designari. Quis enim sustineat appellari filius aut nepos Iudæ proditoris? Et tamen scriptura laudis gratia notat posteros Corā, progenitoris nomine, cuius impietas illustrauit filiorum pietatem: qui cum essent arētissimis naturæ uinculis astricti seditionis autori, tamen in illis affectū naturæ uicit amor religionis. Siquidem ut est probabilis coniectura, aut auscultantes Mosi resipuerūt, separaruntq; se a patre: aut sic apud illum remanserunt, ut impio proposito nequaquam assentirentur eoq; illo cum suis absorpto, filij seruati sunt, ut legis Numerorū uicesimosexto, nec ob patris scelus a tabernaculi ministerio submoti sunt, sed honorifico Ianitorum officio functi sunt, quemadmodū refert i Paralip. capite xxvi. Insuper & prophetico spiritu præcelluerunt, Ergo quū deus non imputet paren-

Zeze. 13.

tum commissa filijs, nisi facta illorum imitentur, inique facit hominum uulgus, qui liberis non aliter exprobrat progenitorum scelus ac supplicium, ac si ipsi perpetrassent. Tuus, inquiunt, pater de peculatu conuictus, in crucem actus fuit, & audes hiscere? audes uenire in conspectu hominum? Sed pulchrius est, ex malis prognatos, uirute claros euadere, quam si quis bonus nascatur ex bonis. Ceterum iniquius etiam faciunt, qui filijs non scelera parentum, sed fortunam aut calamitatem probri gratia obijciunt. Noui, inquiunt, patrem illius seruum, aut uidi mendicum. Et qui haec dicunt, ipsi sibi ignoscunt, quod dediti uitijs, turpissimam seruitutem seruiunt satanae, & pauperum rapina ditescunt. Ex patre seruo nasci non est turpe, sed seruire libidini, auaritia, ceterisque uitijs, turpissimum est. Mendicare panem, si urgeat egestas, non est turpe: sed egenis non impertire necessaria, ac rapto uiuere, crimen est exprobrabile. Et qui sibi ignoscunt uera propriaque commissa, proximis exprobrant alienam fortunam. Quanto deus ciuilior erga nos? Non imputat nobis nostra delicta, quorum semel poenituit. Quod facinus execrabilius quam fuit Corae? aut quod supplicium detestabilius, haud illud quidem homine iudice, qui nonnunquam fallitur, sed deo? Et tamen huius filios sermo propheticus honoris gratia, progenitoris nomine signare maluit quam proprijs uocabulis. Similis inhumanitatis est quod qui ex Iudaeis progeniti, a parentum impietate conuersi sunt ad ueram pietatem, contumeliae causa uocamus Maranos, quum ea gratia

plus illis honoris debeat. Quod si iustum maiorū vitia impingere nepotibus, unde nos prognati sumus? Nonne ex his qui in ueri dei contumeliam, coluerunt ligna & lapides? qui martyrum sanguinem effuderunt? Sed ad rem. Core, Dathan, Abiron & Hon conati sunt diuidere tabernaculum, quemadmodum hæretici ac schismatici semper conati sunt ecclesiam discindere: sed ut in illos præsens ira dei desæuijt, ita qui moniti nolunt ab impijs sectis ac se ditiosis conatibus resipiscere, hos sine dubio manet gehennæ incendiū. Atq; in simili rerum statu, oportet omnes esse filios Coræ, ut nec filius contra pietatem adhæreat patri, nec frater fratri, nec uxor marito, nec gener socero. sed ab impiorum tabernaculis secedendum est, si non corpore, certe animorum dissensione: & si quid erroris per incogitantiam obrepfit, auscultemus Mosi, & moniti meliora sequamur: quo post exantlatos huius uitæ labores, in mōte domini bibamus mustum sempiternæ lætitiæ, et concorditer uiuentes in tabernaculo dei, quod est ecclesia, recipiamur in cæleste tabernaculum ecclesiæ triumphantis. Video me in explicando titulo prolixiorē fuisse, quā proposueram: ad Psalmū igitur properabimus.

Quam dilecta tabernacula tua domine virtutum. Abruptum huius psalmi exordium, declarat impotēs animi desiderium. Qd genus est & psalmi septuagesimise cūdi. Quam bonus Israel deus ijs qui recto sunt corde. Aptius est quod legit Augustinus, Quam amabilia. Græce

est ἀγαπῆτα, Nihil est pulchrius, nihil amabilius, nihil tutius aut firmitus bonorum in bonis consensu: ut contra nihil turpius, nihil abominabilius, nihil infirmius conspiratione malorum in malum. Habent enim & impij tabernacula sua, quorum & hic psalmus meminit, & is qui hunc proxime precedit: Quoniam cogitauerunt unanimiter, simul aduersus te testamentum disposuerunt tabernacula Idu-
mæorum & Ismaelitæ, Moab & Agareni, Gebal & Ammon, & Amalech, alienigenæ cum habitantibus Tyrum. Et Psalmus secundus, Principes conuenerunt in unum, aduersus dominum & aduersus Christum eius. Sicut est unica ecclesia, & tamen Paulus ita loquitur, Sicut in omnibus ecclesijs doceo, sentiens esse multas distinctione locorum ac personarum, unicam professione fidei, & sacramentorum communione: ita multa leguntur tabernacula dei, quæ reuera sit unicum tabernaculum, uniuersos electos complectens, quoniam omnes in Christo sunt idē. Contrā, impiorum, quoniā in religione ac fidei dogmatibus dissentiunt, nullum est commune tabernaculum: sed impij cum impijs sic dissentiunt, ut uarijs quidem modis ac nominibus, sed tamē pari impietate dissentiant à tabernaculo dei. Olim Græci & Romani deridebant Aegyptios, bouē Serapim & Cercopithecus, atq; adeo cepe pro dijs colentes: sed ipsi interim lapides ac ligna, aut in his latentēs dæmones pro uero deo colebāt. Sic Lacedæmonij habebant sua tabernacula, diuersa à tabernaculis Asianorum. Habebat & Gallia Druidas, propriæ

Id est, dilecti seu amabilia.

psalm. 21.

1. Cor. 14.

De Druidarū moribus, consule Celsi rem lib. 6. bell. Gal.

*Syncreti-
sti. Vide
adagium
11. Centi.
1. Chil.*

Rum. 16

Ophite.

Caini.

*Nicolaitæ
Adamiani.*

cuiusdam religionis magistros, sed cum uera religionē pugnantēs. Horum typum gessit Dathan, Abiron, & Hon. In suo quisque tabernaculo stabat paratus ad pugnam. Erant inter se diuisi, in hoc concordēs, ut Moſen expugnarent. quemadmodum diuerſarum gentium diuerſæ religiōes, inter ſe diſcordēs, mira tamen concordia & ſyncretiſmo, perſequebantur Iudæos, ac poſt maiore conſpiratione Chriſtianos. Hæreticorum autem diſſidia figurabat **Cor**, qui non reſceſſit à tabernaculo dei corpore, licet animo eſſet ſeiunctiſſimus. Siquidem hæretici aſſectant uideri ueræ religionis aſſertores, & quemadmodum ille conabatur Aaron à ſacris ſubmouere, ita iſti perſuadere conantur, catholicæ doctrinæ ſeſtatores eſſe tyrannos & hoſtes eccleſiæ. Et quemadmodum unusquiſque hæreſiarcha clamat, hic eſt Chriſtus, non iſthic: ita **Coræ** grex dicebat, omnis multitudo ſanctorum eſt, in iſtis eſt dominus. Ante redemptoris aduentum apud Iudæos **Sadducæi** & **Herodiani** habebant ſua tabernacula, ſed nec amabilia, nec ſpecioſa. Cæterum iam per orbem diſfundente ſeſe luce Euangelica, quàm multa, quàm abominanda tabernacula hæreticorum conſtiterūt aduerſus tabernaculum dei? Quis non inhorreſcat, ſi uel legat quæ turpitudinum ſcena fuerit in tabernaculis **Ophitarum**, qui ſerpentem pro Chriſto uenerabantur? **Cainorum**, qui **Cain** parricidam & **Iudam** proditorē inter præcipuos habebant ſanctos? **Nicolaitæ**, quibus uxores erant communes? **Adamianorum**, qui nudi cū nudis fœminis ad ſacra con-

ueniebant, hac scilicet specie Adam & Euam adhuc
innocentes ē paradiso nobis repræsentantes: Et ta-
men iſdem nuptias auerſabantur. Quæ dogmatum
portenta, quæ monſtra turpitudinum perageban-
tur in tabernaculis Baſilidis, Colarbaſi, Priſcillæ ac
Marcionis? Manichæorum fœda myſteria quis poſ-
ſet abſq; naſea uel legere uel recensere? Quis non
excretur Sabellianorum, Arianorum, Eunomia-
norum blaſphema in Chriſtum, aut in totam poti-
us trinitatem conuenticula? Quibus præſtigijs, qui-
bus technis, qua crudelitate conati ſunt catholicam
ueritatem obruere? Operæ precium fuerit unum &
alterum illorū ſtratagemata referre, ut hinc fiat con-
iectura, quantum malitiæ texerunt illa tabernacu-
la, Athanaſium inuictum catholicæ ueritatis pro-
pugnatores, quoniam ſcripturis & argumentis ſu-
perare non ualuerunt, fictis criminibus ſtatuerant
opprimere. Conſtantium Cæſarem malitioſis ſug-
geſtionibus ſic irritârunt in uirum ſanctiſſimum, ut
iuſſerit apud Tyrū coacto cōcilio cognosci de Atha-
naſio, delegato ad id comite quodā à latere ſuo, qui
cognitioni præſideret. Duo præcipua crimina inten-
tabantur, mulier ui conſuprata, & brachium homi-
ni deſuncto abſciſſum in uſum maleficarum artiū.
Conducere mulierculam, quæ huius tragœdiæ par-
tem ageret, non erat difficile: ſed ad probandū ma-
leficij crimen accerſierant Arſenium quendā, olim
Athanafi lectorem, qui ueritus epiſcopi, quē offen-
derat correptionem, ab eo profugerat. Hunc dieb⁹
aliquot abditum ſeruârunt Ariani, ut cum fide men-

Baſilides
Colarbaſi
ſus.
Priſcilla.
Marcion.
Manichæi
Sabelli-
ani.
Ariani.
Eunomia-
ni.

Arianorum
odium in
Athanafi-
um.

Nequitia
Arianorū

tirentur esse mortuum. Is tamen ut intellexit quid in Athanasium molirentur, siue exhorrens facinoris atrocitatem, siue cupiens hac occasione cum episcopo suo redire in gratiam, noctu clam profugit e latebris. & Tyrum ad Athanasium nauigio peruenit, eiq; rem omnem aperit. Ibi uir ut insigniter pius, ita mire solertis ingenij, quippe qui iuxta præceptum domini columbinam simplicitatem cum serpentis prudentia coniunxerat, iubet Arsenio, ut abdat sese donec in rem præsentem euocaretur. coacto concilio, prodit mulier, infertur horrendo spectaculo loculus defuncti, ostendit brachium hominis resectum loculo impositum. Horror etiam bonorum animos peruasera. Quis enim crederet illa fingi à sacerdotibus? Mulier quæ fuerat edocta, narrat, se quondam Athanasium excepisse hospitio, & ab eo noctu, quum nihil ab illo metueret, per uim fuisse cõstupratam. Athanasius introductus est ad hæc responsurus. Is qua præditus erat solertia, submonet Timotheum presbyterum suum, ut ipso tacente, mulieri respondeat. Sciebat enim se mulieri ne de facie quidem notum esse. Quum illa perorasset accusationem, Timotheus, tu ne, inquit, mulier ais te à me ui cõstupratam? Tum illa muliebri peruiacia, Tu, inquit, tu inquam illo loco, illo tempore per uim meam pudicitiam contaminasti. Erubere quidam, tam facile detecta mulieris calumnia. Nec tamen absolutus est Athanasius, nec ad calumniæ pœnam uocata mulier, quod iidem essent iudices qui accusatores. Itum est ad secundum crimen: En, inquiunt, ipsa res

Matt. 10.

Mulieris
cuiusdam
impuden-
tia.

Athana-
si solertia

Mulieris
impuden-
tis pude-
factio.

loquitur, hoc est Arsenij brachium, quod in quem
 usum amputâris, tu nobis Athanasi exponito. Hic
 simili solertia uir prudens rogat illos, num satis nos
 sent Arsenium, cuius hoc esset brachium. Respon-
 dent quidam se probe nosse Arsenij faciem. Petit
 Athanasius, ut liceret sibi accersere quendam, quo
 ad eam causam haberet opus. Concessum est. Intro-
 ductus est Arsenius, cuius facie nudata, Ecce, inq̃r,
 Arsenius uiuus, ecce brachium dextrum, ecce fini-
 strum incolume. unde uos istud brachium amputa-
 ueritis, ipsi narrate. Quid hic expectas? ut hic Atha-
 nasius fuerit expeditus? Imo discerptus erat inimi-
 corum manibus, ni Archelaus Orientis comes, qui
 & ipse ei concilio præsidebat, uirum sanctum è ma-
 nibus illorum extractū, per occultos meatus dimi-
 sisset. Quid autem tergiuersari poterant, tam euidē-
 ter confutati? Vociferabantur hominem esse ma-
 gum, ac prestigijs imponere oculis hominum, nec
 ullo pacto committendum esse, ut talis artifex ui-
 ueret. Rursus coacto concilio, perinde quasi legiti-
 me conuictus cōdemnatur Athanasius. Spargitur
 per uniuersum orbē fœdus rumor per imperiales p̃-
 fectos, per omnes latebras terra mariq̃ queritur
 uir cælo dignus, propositis etiam præmijs, qui ui-
 uum adduxissent, aut si minus id possent, qui mor-
 tui caput attulissent. Quid simile Iudæi moliri sunt
 in Christum? Imò quis fando audiuit inter ethni-
 cos facinus execrabilius? Specimen dedi, talia sunt
 schismaticorum & hæreticorum tabernacula. Quid
 nunc cōmemorem de Circuncellionū furiosa cru-

*Beneficijs
 Archelai
 seruatus
 Athanasius.*

*Circuncel-
 liones.*

Donatiste

Turpissi-
imum faci-
mus here-
ticorū quo-
rundā no-
stre tem-
pestatis.

Aliud.

id ē, scdm
phryges,
canerit
vulgo Ca-
raphryge
vocentur.

delitate? Quid de Donatistarū uafrie, technis ac uolentia? Hæc nō ignorant qui legerunt Augusti ni de his actis commentarios. Sed hæc uetusta. Magis deplorādum, quod nostra etiam memoria reperta sunt cōuenticula, in quibus noctu post decā ratas dei laudes, extinctis lucernis, p̄miscua Venerē uiri cum fœminis miscebātur. Sit hoc leue, in quibus matres ultro tradebāt suos infantes occidēdos & tam immane facinus hilari uultu spectabāt, per suasa sic interfectos inter præcipuos sanctos habēdos. Quæ demētia uidetur ex hæresi quæ *κατὰ φρυγας* dicitur, traxisse originem, qui Eucharistiam ex farina sanguine infantis macerata conficere solēt. Eum minutis punctiōibus excipiebant. Quod si puerum eum mori contigisset, pro martyre colebatur. Vides in quæ portenta deuoluantur homines, qui semel deserto dei tabernaculo, sese manciparunt tabernaculis impiorum. Iam si præstanti forma puellam, cum anu deformi componas, & illa uidebitur amabilior, & hæc aspernabilior. Ita propheticus ac spiritalis oculus conferens synagogas satanæ cū tabernaculo dei, in quo regnat cælestis illa ueritas, in quo exhuberat pax exuperans omnē sensum, in quo feruet charitas fuci nescia, triūphat fides inuicta, in quo uno ore, unatq; anima canuntur laudes dei, magis erumpit in uocē, Quam amabilia tabernacula tua domine uirtutū. Piorū enim concordia, cælestis illius ecclesiæ imaginem nobis repræsentat, in qua nulla est opinionum dissensio. Iam enim gloriam domini non in ænigmate, sed re

Seco. 3

uelata facie speculantur. summa animorum concordia, summa charitas, uno ore eademq; mente deum hymnis celebrant. Adde huc, quod spiritualis oculus, quem perspicacem reddit lumen fidei, plus cernit, quam oculus corporis. Quid igitur ille uidet preterea? Videt Christum in medio suorum residentem ac benedicientem cunctis suis, quemadmodum ipse pronunciauit in Euangelio: Vbi cumq; sunt duo uel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Videt angelos protectores ac ministros sanctae congregationis, magna frequentia summaq; reuerentia uersantes. In tabernaculis impiorum omnia diuersa sunt, in quibus praesidet satanas, nunquam nocentior, quam quum se transfigurat in angelum lucis, intersunt impij spiritus ad omne malum instigantes. Vt ne iam commemorem diuersum exitum, quod Corae & illi coniuratis acciderit, sciunt omnes. Horribile spectaculum erat, terram dehiscere, ac uiua corpora deuorare, aut igni caelitus emissio, aut fulmine consumpta tot hominum millia. Nam postridie re crudescente populi seditione, quatuordecim millia perierunt incendio caelesti. Sed horribilius est, & animam & corpus mitti in gehennam. Nec omnino falsum est, quod dicunt quidam, inuisibilem esse ecclesiam. Solus enim deus introspicit corda hominum, ac uere nouit, qui sint ipsius. Multis tamen argumentis saepe deprehendit ubi sit ecclesia dei, ubi synagoga satanae. Multorum enim peccata praecedentia sunt ad iudicium. Sed haec ipsa ecclesia uisibilis, quae bonis habet admixtos malos, quantum

Matt. 18

1. Cor. 13

1. Tim. 2

habet alacritatis ac maiestatis, quoties ad pietatis cultum conuenit. Vbi is cui datum est donum prophetiae, sincere tractat ac dispensat uerbum dei, populus religiosa attentione ac reuerentia auscultat, non ut uerbum hominis, sed ut uerbum dei, quum interim qui docet sic afficitur, ut sentias Christi spiritum per os hominis loqui. Interea uidere est praesentem spiritus energiam in auditoribus. Alii suspirant, alii erumpunt lachrymae, alii hilarescit facies. in summa, dicas omnes transfigurari. Rursum, quum in solenni cultu, suo quisque munere fungitur, alius recitat sacram lectionem, alius decantat laudes deo, alius orat totius multitudinis nomine, tractatque mysteria, alii haec agenti subseruiunt, populus interim religioso silentio ueneratur haec omnia. Quis hec spectans, non fateatur amabilia esse tabernacula dei? Iudem quum procedit sollemnis ecclesiae supplicatio, decenti digesta ordine, etiam ii qui tantum spectandi gratia prospiciunt, uenerabunda quadam alacritate tanguntur. Postremo, omnis legitimus conuentus hominum ad rem honestam habet dignitatem quandam atque adeo laetitiam, cuiusmodi sunt coetus discipulorum ad professionem, aut diuersorum hominum ad disputationem publicam. Alcibiades quum primum esset uerba facturus apud populum Atheniensem, sensit animi trepidationem. Eam illi sic exemit Socrates. Rogat num posset contemnere coriarium aliquem? Respondit, maxime. Num figulum? respondit, facile. Num fabrum aut cementarium? Quum de singulis interrogatus, re-

Exempli
Alcibiades
et Socrates

spondisset apud quemuis istorum posse intrepide
 dicere: Atqui, inquit Socrates, ex his constat ille po-
 pulus quem tu uereris. Quod si per se contempnissi-
 mis hominibus ipse conuentus conciliat dignitatē
 ac reuerentiam, quanto uenerabilior est cœtus pio-
 rum hominum, ad cultum dei uiuentis congregato-
 rum? Tantam autem uim habet chorus unanimi-
 ter deo fidentium, ut profanos etiam rapiat in ad-
 mirationem sui, sicut testatur Paulus, idiotam aut
 incredulum ingressum ecclesiam sanctorum, proci-
 dere in faciem suam, & adorare deum, profirentem
 quod uere deus sit in medio suorum. Balaam pro-
 pheta quidem erat, sed impius. Is tamen è monte
 conspectis Israelitarum tabernaculis, coactus est
 exclamare: Quam pulchra tabernacula tua Iacob
 & tentoria tua Israel. Videbat idem felicem illorū
 mortem, qui perseverant in castris ecclesiæ. Moria-
 tur, inquit, anima mea morte iustorum, & fiant no-
 uissima mea horum similia. Conspectis horum ta-
 bernaculorum pulchritudinem propheta sanctus,
 quum exclamat in Cantico graduum: Ecce quam
 bonum & quam iucundum habitare fratres in unū.
 Vidit & Petrus, sed ranquam per somnium, quum
 in monte contemplatus esset domini gloriā, & au-
 didisset Moſen ac Heliam, de gloria mortis domini-
 cæ colloquentes: Domine, inquit, bonū est nos hic
 esse, faciamus hic tria tabernacula. Illic demum ue-
 ra est concordia, ubi lex & prophetæ consentientes
 Christum noui testamenti ministrum, nō litera, sed
 spiritu prædicāt. Hoc nec fit in synagogis Iudeorū,

1. Cor. 14.

Num. 24

Psalm. 133

Matt. 17.

Marci. 9.

Lucæ. 9.

Roma. 15

Priscilli-
anus.

Philip.

qui legem detorquent, non ad Christum, sed ad nescio quem alium Messiam, quæ tot iam seculis frustra expectant infelices: nec in tabernaculis Manichæorum, quæ totum uetus testamentum ut non à deo, sed à principe tenebrarum proditum reijciunt: nouum, ceu multis locis falsatum, suo arbitrio probant aut improbant. Denique, in nullis hæreticorum tabernaculis, ubi scripturæ non ad Christum, qui est ueritas, accommodantur, sed ad sensum humanum detorquentur. Id enim semper fuit hæreticorum proprium. Siquidem Priscillianiste nullius libri uel ueteris uel noui testamenti auctoritatem reijciebant: sed quum absurdissima docerent, quicquid cum ipsorum dogmatibus pugnabat, falsa interpretatione ad alienum sensum deprauabant. Verum ut ad psalmi tenorem redeam, si tabernacula dei intelligis, ecclesiam adhuc in terris militantem, puta hæc dici uel à catechumeno, uel ab ethnico aut Iudæo respiciente, uel à peccatore siue hæretico schismatico uel redeunte ad cor. Sin de ea parte ecclesiæ, quæ iam triumphat cum Christo, puta quemuis pium hominem, cum Paulo cupientem dissolui & esse cum Christo, dicere, Quam amabilia tabernacula tua domine uirtutum. Abruptum sermonis initium, declarat desiderij magnitudinem à profunda contemplatione proficiscentis. Nec otiosum est quod alloquens dominum, dicit Tua. Quicquid in ecclesia uirtutis, roboris aut felicitatis est, domini est, non hominum. Ille gratis sibi redemit ecclesiam, ille gubernat, ille tuetur aduersus omnes procellas. Et quicumque ecclesiæ resistit, non rebellat ho-

minibus, sed deo. Hoc aperte loquitur per os Zacharia: *Zach. 4.* Qui tetigerit uos, tæget pupillam oculi mei. Et Paulus audit: Saule Saule, qd me persequeris: Rursus, quemadmodum in Euāgelio agnoscit sibi prestitum, quicquid beneficij collatum fuerit uel in infimum Christiani nominis professorem, ita quicquid malorum ingeritur in ecclesiam catholicam, sibi ingestum esse deputat. Talem præsidem ac pugnatorem quum habeat ecclesia catholica, frustra sunt omnes impiorum cōspirationes aduersus illam. Eoq; psalmus addit, domine uirtutū. Virtutes autē hic appellat, non *ἀρετὰς* quæ opponuntur uitijs, sed *ἰσχυρίσιν*, quæ uox sonat potentiam. Atque hoc cognomento sacræ literæ nonnunquā designant deū, ueluti psalmo. 23. Dominus uirtutū ipse est rex gloriæ. *ἰσχυρίσιν*. Præcesserat enim, Dominus fortis & potens, dominus potens in prælio. Et in ueteris testamenti uoluminibus frequēter appellatur dominus Sabaoth, quod Hebræis sonat, uirtutum siue exercitū. *ἰσχυρίσιν* in mysticis literis interdum declaratur præcipuos angelos, quorū ministerio deus utitur ad electorum suorum protectionem. Hunc exercitū uidit Heliseus, quum puero ad conspectū Syrorum exercitum exanimato diceret: Noli time re, plures sunt nobiscū quā cū illis. Et ad prophetæ preces aperti sunt oculi ministri, mox & ipse uidit montē plenum equitibus & curribus igneis. Nemo, inquit Christus, potest eos de manu mea eripere, quos pater dedit mihi. Concinit his canticū graduum: Nisi dominus ædificauerit domū, inuanum

*Zach. 4.**Actus. 9.**Watt. 25.**i. virtutes.**Id est, potentias.**i. potētia.**i. potētia.**4. Reg. 6.**Johan. 10.**Psalm. 126.*

- laborant qui ædificāt eam &c. Tempore Pauli nec opibus, nec uiris, nec ullis mundi præsidij erat munita ecclesia, & tamen magna fiducia loquitur, Si deus pro nobis, quis contra nos? Moxq; eo fiduciæ puehitur, ut quum ecclesia tot malis undiq; premere tur, non uereat dicere: Certus sum quod neq; mors, neq; uita, neq; angeli, neq; principatus, neq; instantia, neq; futura, neq; altitudo, neq; profundum, nec ulla creatura alia poterit nos separare à charitate dei, quæ est in Christo Iesu domino nostro. Vnde tanta fiducia Paule inter tot mortes, inter tot pericula, & foris & intus urgētia? Vnde isti spiritus, paucis, indoctis, priuatis, tenuibus & oppressis? Ex nobis, inquit, nihil possumus, sed dominus noster dominus est uirtutum. Siue igitur accipias uirtutes, angelos ecclesiæ protectores, siue miracula, uterq; sensus declarat ecclesiæ dominum prorsus inuictum esse, quū sit omnipotens, ad cuius nuntium præsto sunt omnes angelorum legiones, & qui facit mirabilia magna solus, quiq; solus quicquid uoluit, fecit in celo pariter atq; in terra. Ecclesiæ primordia miraculis, non humanis præsidij inualuerunt. Et quoniā quicumq; pie uiuunt in Christo Iesu, impiorum persequutionem patiuntur, humiles iuxta mūdum ac pauci præ his qui oppugnant, ad consolationē gregis pusilli dictum est, domine uirtutum. Hic est em̃ ille, qui dicit in Euangelio, Nolite timere pusillus grex, quia uestrum est regnum cælorum. Et rursus: Confidite, quia ego uici mundum. Solus hic potuit alligare fortem, domumq; illius ac supellectilem
- Roma. 8.
- Ibidem.
2. Cor. 13.
- Psal. 135.
134.
2. Timo. 2.
- Lucæ. 12.
- Iohan. 16.
Matth. 12.

diripere. Aestimati inquit, sumus sicut oues occisio-
nis. Quod animal oue imbecillius aut magis imbel-
le? Sed quid dicit Paulus iam ē lupo factus ouis? Ar-
ma militiæ nostræ non carnalia, sed potentia deo,
ad destructionem munitio-
num, consilia destruen-
tes, & omnem altitudinem extollentem se aduer-
sus scientiam dei &c. Eodem in loco obiurgat Co-
rinthios, quod quum adhuc essent carnales, ea tan-
tum uiderent, quæ erant secundum faciem: atq; ē re-
bus externis æstimantes apostolos, quod non solū
iuxta mundum tenues essent & humiles, uerum eti-
am afflicti, contemnerent eos, quum essent spiritu-
alibus opibus ditissimi, spiritualibus armis munitis-
simi. Ita quorū oculos occupauit huius mundi po-
tentia, quum metiuntur ecclesiam Christi externa
specie, non solum contemnunt eam, uerum etiā ab-
horrent & auersantur. Tales erant olim, qui bap-
tismum in extremæ uitæ diē studio proferebant, nec
nisi tristes ac deplorati ueniebant ad atria domini.
At qui spiritualibus oculis cernit gloriam filiæ re-
gis ab intus, dicit cum propheta: **Concupiscit &
deficit anima mea in atria domini.** Mediocria
bona moderatis affectibus experuntur, at illa quæ
nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor homi-
nis ascenderunt, quæ deus præparauit diligentibus
se, ingenti desiderio experantur oportet. Hanc desi-
derij magnitudinem propheta expressit addens, &
deficit in atria domini. *ἐπιθυμῶ* uulgare est, sed *ἐκλε-
πτειν* non est nisi supra humanum modum desideran-
tium. Græci *λειποθυμῶν* appellant, quum propter

*Psalm. 43
Roma .8.*

2. Cor. 10.

*1. Cor. 2
1. Thim. 64.*

*Id est, cō-
cupiscere.
Id est, de-
ficere.
Id est de-
fectionem
animi.*

uehementem & subitum spirituum motum homo destitutus animo, sibi excidit ad tempus. Eam affectionem aliquando gignit in homine uehemēs pa-
Liuius. uor aut admiratio, unde stupefactos & attonitos dicimus: nonnunq̃ ingēs dolor, aut lætitia præter spem obiecta, aut amor impotēs. Vnde & in profanis tragœdijs, Phædra ad Hippolyti conspectum cō-
 cidit exanimi similis. Et historijs proditum est, mulierem ad inexpectatum filij sui introitum, quē acceperat in bello occidisse, fuisse exanimatam. In eūdem sensum usus est hoc uerbo Psalm. 118. Defecit in salutare tuum anima mea. Defecerunt oculi mei in eloquium tuum. Huc pertinet quod sponsa loquitur in Cantico Solomonis: Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo. Quæ fulciri postulat, periclitatur ne concidat. Idem enim accidit in spiritualibus quod in rebus externis. Requiritur moderata cognitio inter potentiam & obiectum. Alioqui si quod sensui obijcitur careat modo, sensum obruit: ueluti sol nulla nube temperatus, si intendas oculos, corrumpit uisum, & sonitus immodicus adducit surditatem, sicut literis eruditorum proditum est, apud Stadisin oppidum, ubi Nilus se per cataractas ingenti fragore præcipitat, indigenas nasci surdos. Item illud sæpenumero uidemus acci dere, ut qui uehementer intendunt animum rebus supra modum subtilibus inuestigandis, incidāt in dementiam. De Aristotele literis proditum est, uere an falso, nunc nō excutio, q̃ posteaquam ingenium suum diu multumq̃ torserat studio peruesti-

gandi causas, quur mare Euboicum secus q̄ alia maria septies in die decurreret ac recurreret, neq̄ quicquam proficeret, sese in ipsum abiecit mare, dicens: Quando ego nō te capio, tu capies me. Quo minus mirandum est, si qui non contenti credere, quæ nobis tradidit scriptura, de diuina Triade multa scrutantur, humanæ mentis captum in immensum excedentia, in delirationem incidunt, ut iam communiquoq̄ sensu careāt, qui supra humanum sensum sapere uoluerunt. De q̄bus uaticinatus est Solomon: Qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria. De iisdem Isaias: Qui dat secretorum scrutatores, quasi nō sint. Sed iam dudum audire cupis, quæ sint ista præclara bona, sensum humanum exuperātia, quæ conspexit hic, qui tāto desiderio gestit in atria domini ingredi, ut præ admiratiōe deficiat animo. An quisquam digne ualeat æstimare, quanta sit dignitas, quantatq̄ felicitas, hominem peccatorem ac satanæ laqueis irretitum, per fidem ac baptismum gratis è mancipio diaboli cooptari in numerum filiorū dei, insitum corpori Christi, unum cū illo fieri, ex hærede gehennæ, fieri hæredē regni cælestis, allegi in illud gloriosum contubernium sanctorum omnium, qui à condito mundo fuerunt, quiq̄ usq̄ ad cōsummationem seculi futuri sunt, siue in cælis, siue in terris. Tātus honos tantatq̄ beatitudo præstatur catechumenis in atrijs domini, priusquā admittantur ad penetralia. Nam atrium proprie nobilium ædiū ingressus dicitur, unde serui atrienses, qui atrio præsunt. Itaque qui fidei oculis perspicit

Prove. 25
Isaig. 40.

Cartheen
minus dī
citur, qui
nondum
initiatu
est fidei,
sed adhuc
prima ei
elementa
discit.

Saty. 6.
lib. 1.

maiestatem domus dei, quid mirum si ad res diuinas, & humana natura superiores animo deficit, & affectu impotenti raptus sese præ desiderio non capit? Horatius homo facundus ad Mæcænatem accitus pauca loquitur, idque ut ipse ait, singulim. Nec raro accidit uiris alioqui magnis & eruditis, ut in celebri confessu pontificum aut principum dicturis uertigo oboritur, sibique repente sic excidat, ut quæ mensibus aliquot meditati sunt, proloqui non possint. Sed quid illius confessus maiestas ad ecclesiæ gloriam? Certius autem cernitur oculis fidei quam oculis corporis. Proinde qui frigidi & inuitis similes ueniunt ad baptismum, nōdum perueniunt ad quam tam felicitatem recipiantur, eoque indigni sunt qui potiantur ad quod inuitantur. Age si cui plebeio intro tetra carcere marcescenti ueniat nūcius, dicens, Bonο esto animo: hodie liber regiam ingredieris, futurus inter aulae proceres & regi charus: nonne periculum esset ne subito gaudio deficeret, & ne post carceris tenebras, ad regalis domus lucem ac maiestatem admissus, ipse sibi excideret? Sed quis carcer, quod barathrum tam tetrum est, quam est in quo detinentur, quos satanas alligauit criminum uinculis? Aut quæ est usquam regia, etiam si omnium splendorem in unam conferas, quæ cum ecclesiæ maiestate possit conferri? Quod si merito reprehendendi sunt qui tantā gratiam segnes ac languidi accipiunt, quanto iustius culpandi sunt, qui in huius regiae penetralibus sordide & in composita uiuunt? Arbitror & in ipsis prophetae uerbis aliquid

latere mysterij. nō dicit, ego defeci: sed, Anima mea defecit. nec ait, ego exultaui, sed, Cor meum et caro mea exultauerunt in deum uiuum. Animę uox, in literis sacris interdū humanum quiddā & in firmitus sonat, ueluti quū Paulus loquitur Corinthijs: *1. Cor. 2*
 ψυχὸς, hoc est, animalis homo nō recipit ea quę dei sunt. Sic & Iacobus huius mundi sapientiā, quę fidem reiicit & humanis rationibus scrutatur diuina, animalem appellat. Sic & caro hominis crassius *Jacobi. 3*
 quiddam sonat, cui perenne bellum est cum spiritu dei. Cordis uero nomine, spiritum hominis siue mētem significare uidetur. Spirituum enim uitalium, iuxta Physicos, fons in corde est. Est igitur caro, quę (autore Paulo) regnum dei non ualet possidere: & *1. Cor. 15*
 est caro, cuius consortium non patitur spiritus dei. Puta hanc esse infimam hominis partem. Sic est & *Sene. 6*
 anima, quę repellit spiritum dei, quemadmodū ait sanctus Iudas, eos ceu digito notans, qui sectantes ea quę sunt huius mundi, per sectas & schismata secedunt ab ecclesię consortio. Hi sunt, inquit, qui segregant semetipsos, animales, spiritum nō habentes. Iam est & cor hominis, in quod non ascenderūt ea quę deus pręparauit diligentibus ipsum. Quum igitur totus homo, ut omnes suas uires in unū conferat, non sit capax donorum celestium, quid superest nisi ut totus deficiat in sese, concidatq; quo renouatus & erectus spiritu dei, per fidem perspiciat quā ingentia sunt, quę diuina benignitas nobis per filium gratis largit, si digne accedamus ad illius tabernacula. Sic deficere, perficere est: sic exanimari, uiui.

1. Cor. 15.
Johan. 12

Exemplū
cruce & ci-
cade.

Luc. 3.
1. Cor. 15.
psalm. 50

1. Cor. 1

ficari est: sic sibi excidere, est reddi sibi: sic concidere, est erigi: sic suis uiribus destitui, est robustum fieri in Christo: sic emori, est in deum transformari. Nisi enim mortificetur quod animale est, non exoritur quod est spirituale. Idem in rebus naturæ, corrumpitur siccum & informe semen, ut exurgat uiridis arbor. Emoritur deformis aruca, ut prouolet nitidus ac picturatus papilio. Marcescit cicada iam anus, ut ex sicco exuiuo prodeat noua succulenta modulatorix. Posteaquam igitur totus homo defecit, & defecit in tabernacula dei, tunc caro simul & anima & cor illius exultat in deo uiuo, Spiritus enim dei per fidem innouat omnia, fitq; totus homo noua creatura in Christo Iesu. Nam est caro quæ uidet salutare dei, & iuxta Paulum est corpus spirituale, & est cor mundū quod in nobis creat deus, & est spiritus re-ctus quem innouat in uisceribus nostris. Hinc nimirum nascitur illa spiritualis exultatio, non in opibus aut honoribus aut uoluptatibus huius mundi, non in forma uiribusq; corporis, nō in sapientia humana, sed in deo uiuo, qui uitam dat mortuis. Is demum tuto gloriatur, qui beato Paulo monitore, in domino gloriatur. Scriptura frequenter hoc uiui cognomen attribuit deo, non tantum ad differentiationem simulacrorum mortuorum, sed etiam ad declarandum illius omnipotentiam. Viuum enim dicitur quod est efficax. Non est magnum si credam⁹ deum esse uiuentem, quum uiuant & bruta animalia, sed hic solus sic est uiuus, ut sit ipsa uera uita, unde uelut à fonte manat omnibus uita. Ego, inquit

dominus, sum uia, ueritas & uita. Mortificato igitur uetere homine & sepulto in baptismo, nouus homo in se quidem mortuus, sed in se uiuentem habens Christū, totus exultat, gratias agens ei cuius gratuita munificentia sic transformatus est. Sara enim non genuit Isaac, hoc est, gaudium spiritus, nisi posteaquam illi defecerant muliebria. Sed unde genuit ex Abraham, carne emortuo, sed fidei uigore uiuo uiuidot. Cæterū ipse, ppheta causam huius exultationis maluit per allegoriam nobis exprimere: *Etenim passer inuenit sibi domum, & turtur nidum sibi, ubi ponat pullos suos. Quā magnificam rem quā humili tropo expressit spūs propheticus. Quid est igit quod sic exultas, sic gaudio gestis ac triumphas, qui paulo ante defeceras? Quia passer, inquit, inuenit sibi domū, & turtur nidum, ubi ponat pullos suos. Naturæ instinctu oīa animantium genera parant sibi locum aliquem, in quo post labores tuta conquiescant & in hoc mira ingeniorum uarietas. plerq; procul in auia & impedita loca recedunt, quæ uix à uenatoribus peruestrigantur, ut cerui, apri fruticetis abdūt sese, leones ac dracones speluncarum recessibus. lepus auerso saltu mire fallit uenatorem, ne deprehendat cubile. serpens in cauernis suis tutus est. cuniculi subterraneis labyrinthis sese tumentur. formicæ in cauis effossis per hyemem latitant. apes in cauis arboribus extruūt cellas suas, easq; crusto tenaci & amaro foris oblinunt, quo tutæ sint aduersus iniuriam. Habent & pisces recessus ac latebras suas. Animum ma-*

Johan. 14

Sene. 27

gna pars in saltus inaccessos aut in loca palustria recipiunt sese. Aquila in præruptis ponit nidum, per dix humi. Alcyones in mari suspendunt nidū, rana arte contextum, ut ne ferro quidem rumpi possit, nec adhuc à quoquam deprehensum est, unde cōficient fluitantem domunculā. Complures furculis ac stipulis arte congestis in ædium fumarijs, aut in arbore suspensis nidulantur. Passeres & hirundines nos quoq; docuerunt ex uda argilla, paleis temperata, struere macerias. Et ne singula commemorando fiam prolixior, unumquodq; animal, ubi reperit in quo tuto cōquiescat, suamq; sobolem educer, suam felicitatem assequutum est, nec amplius quicquam desiderat. Habet enim naturæ principia, quæ sunt tueri sese, & suam propagare speciem. Sed mirabitur aliquis, quur ex omnium animantium generibus solæ nomen aues, & in his passer tantum & turtur. Inter omnia animantium genera minutissimum est auiū genus. Habet terra elephantos, mare balenas immani magnitudine. Inter aues autem minimus est passer, cuius uilitas, & uita sollicitudinis expers, nobis ore domini cōmēdata est. Non amat spiritus sanctus animos fastu turgidos, corporaliūq; bonorum amore grauatos, & ob id humi gradientes; uolucres amat animas, cæli cōmercio gaudentes: amat in suis oculis pusillos, iuxta mundum contemptos, amat totos de dei prouidentia pendentes. Si deus sic uestit, sic alit passerulos, quorū bini asse ueneunt, quid tu te discrucias in extremam senectā, ad quam fortasse nunquā peruenturus es,

Matt. 10.
Luce. 12.

& in liberos, nepotes ac pronepotes, per fas nefasq;
 congerens diuitias, fortassis ad eos peruenturas, ad
 quos tu minime uelles? Et si ex passerulis unus nō
 decidit in terram: nam hoc interdum fit ex immo-
 dico (ut quidam tradunt) coitu: quid tu coaptatus
 in gregem illorum, de quibus seruator pronuncia-
 uit, ne pilum quidem capitis periturum sine proui-
 dentia patris, ad genethliacos & astrologos curris,
 metuens ne ante diem tuum pereas? Turtur hocha-
 bet commune cum columbis, quod suspirium edit
 pro cantu, quod adulterium nescit, imo ne digami
 am quidem. feritur enim, compare mortuo, nulli
 alteri se iungere. Quare uox huius grata est sponsae
 in mystico Solomonis cantico: Vox, inquit, turtu-
 ris audita est in terra nostra. Alioqui uernis mensi-
 bus longe dulcius canunt alaude ac lusciniae, sed spō-
 sae placent turturum suspiria. Quotquot enim con-
 temnunt hunc mundum spe uitae caelestis, quandiu
 uersantur in hoc corporis tabernaculo, ingemiſcūt
 grauati, eo sicut ait Apostolus, quod nolint expo-
 liari, sed superuestiri, ut absorbeatur quod mortale
 est à uita. Adde quod in ueteri testamento turtur
 pauperum erat oblatio, ut uilitas huic aui sit cum
 passere cōmunis. Sibi uilissimus sit oportet, qui ue-
 re agnoscit in se nihil esse boni. Quid Paulo sublimi-
 us? tamen ut passerculus loquitur, quū ait sese abor-
 tium & apostolorum minimū ac prorsus indignū
 apostoli nomine, denique reiectamentum ac peri-
 psema huius mundi. Sed hac uilitas una res est quae
 nos reddit preciosos in oculis dei. Hæc exiguitas

Luc. 12.
 22.

Canti. 2

2. Cor. 5

Leuiti. 12.
 Luc. 2

1. Cor. 15

1. Cor. 4

- Philip. 4** magnos & excelsos facit apud iustum iudicem. Vis audire huius passeruli magnitudinem? Omnia, inquit, possum in eo qui me corroborat. An nō dicas hic ē passerulo aut turture factum leonem? Ex diametro pugnant iudicia dei & iudicia huius mundi. Itaq; sicut mundus amat ac magnificat eos qui de mundo sunt, ita odit ac contemnit eos qui de mundo non sunt. **Circumierunt, inquit, in pellibus ouium & caprarum, egentes, angustiatī, afflicti, in solitudinibus errantes, in montibus & speluncis & cauernis terrae. Quid contempnitis? sed audi dignitatē. Quibus, inquit, dignus non erat mūdus. Quid Paulo iuxta mūdum abiectius, qui sese appellat peripsema, hoc est, purgamentum quod abijcitur? Sed idem ille tam despectus mundo, quanti fuit apud Christū, qui testatur illum sibi uas esse electum? Sed quid de ceteris sanctis loquor, quum ipse gloriæ dominus dicat per os David, Ego sum uermis & non homo, opprobrium hominum & abiectio plebis? Atqui idem ille mundo contempnissimus est, in cuius nomine se flectit omne genu, celestium, terrestrium, & inferorum, quiq; pari consortio in gloria est dei patris. Nullus igitur pie uiuens displiceat sibi, si contempnus & inuisus est ijs, qui hauserūt spiritū huius mundi. Est quidem pro uiribus enitendum, ne cui præbeamus offendiculum: atramen magnū est argumentum, nos esse gratiosos apud Christum, si ci tra culpam nostram mūdo simus inuidiosi. Quum mundū dico, nō designo professionem, uestē, cibos, aut titulum, sed animum Christi spiritu uacuum.**
- Hebr. 11.**
- Actus. 9.**
- Psalm. 11.**
- Philip. 2.**

Vulgus enim hac uoce quemadmodum alijs multis abutitur, mundanos appellans, qui sacris initiati non sunt, aut qui monasticam uitam professi non sunt. Professos autem appellant extramundanos & mundo mortuos. Atqui sicut sub omni ueste, quantumuis sit uilis aut *ἐσπορευνητός*, latere potest mundanus animus, ita sub ueste quamuis laica, aut etiam militari, latere potest animus à mundo alienus, etiam si pluma struthiocameli uoliter in pileo secto. Sed interim fortassis subibit alicuius animi admirationis, quomodo repente à tanta exultatione totius hominis, ad suspiriorum mentionem dilapsi sumus, uelut à calcaria (quod aiunt) in carbonariam. *proverbis*
 Quoniam hæ duæ res licet inter se pugnare uideantur, tamen ita sibi connexæ sunt, quandiu uersamur in hoc mortali tabernaculo, ac thesaurum cælestem portamus in uasis fictilibus, ut altera ab altera scindigi nequeat, imò quod maius est, altera uicissim ex altera nascatur. Omnis nostra exultatio, qui per fidem ambulamus, est in spe futurorum bonorum. Quæ quo clarius cernimus oculis fidei, quoq; certius speramus, hoc maiora trahimus suspiria, sicuti uehementibus desiderijs omnis molesta est dilatio. *2. Cor. 4i*
 Quoq; magis ad illam uitam suspiramus, hoc magis exultat cor & caro nostra in deo uiuo, dū in mundo tristitiam habemus, in Christo solatiū. Nihil hic perfectum est, uix quicquam tutū. Ex parte cognoscimus & ex parte propheteramus. Et qui stat, huic uidendum est ne cadat. In medio laqueorum ambulamus, quos omnes effugere difficillimū est, ne *1. Cor. 13o*
1. Cor. 10i

dicam impossibile. At hæ molestiæ quas hæc uita secum defert, etiam si nō tantum ualeāt, ut nos abducāt à charitate, quæ est in Christo Iesu, tamen ab illa spiritali mentis exultatione frequenter auocant, & cogunt ingemiscere desiderio eius diei, quo contingeret quod perfectum est. Quis enim à tali exilio non suspiraret ad talem patriam? Vis audire turturē suspirantē? lege Psalmū C. XIX. Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est: habitauī cum habitantibus Cedar, multū incola fuit anima mea. Domine, libera animam meam à labijs iniquis & à lingua dolosa. Pijis hominibus magna pars afflictionum est, perpeti mores & linguas malorum. Hic enim locum habet quod ait Ecclesiastes: Qui apponit scientiam, apponit dolorem, & in multo sensu multa indignatio. Lumen solis omnibus cōmune est, at nō omnibus cōmune lumen fidei, Cedar Hebræis tenebras sonat. Quicquid autem moluntur qui mundi huius spiritum habent, mera caligo est: oderunt lucem ueritatis, ac magis amant tenebras. Et quum propemodū plus discriminis sit inter hominem fide illuminatū ac spirituale, & hominē fide uacuum & carnalem, tamen in hac peregrinatione pij cogunt cum tam diuersis animis in eadē urbe et in unis ædibus uiuere. Sic Loth uiuens Sodomis animo discruciabatur, optans eripi à nefariorū cōsuetudine. Sed turturē eundem quē modo audisti grauius suspirantē, heu mihi quia incolatus meus prolongatus est, audi rursus exultantē spe promissæ felicitatis. Lætatus sum, inquit, in his quæ dicta sunt

Eccle. 1.

Gene. 19.

Psalm. 121.

mihi, in domum domini ibimus. Ausculta & alium
turturem insignem, grauiter ingemiscentem patrię
cælestis desiderio: Infelix ego homo, quis me libe-
rabit de corpore mortis huius? Nunc & hūc auscul-
ta exultantem: Repletus sum consolatione, super-
abundo gaudio in omni afflictione nostra. Hos ge-
mitus uidemus semp fuisse grauissimos in utris ad
cælestem beatitudinem anhelantibus. Hinc olim
tor hominum examina non ferentium idololatra-
rum impietatem ac sœuitiam, occupauerunt solitu-
dines Thebaidis. Hinc prima monachorum origo.
Satiuss esse ducebant cum leonibus ac pantheris ha-
bere commercium, quàm cum hominibus impijs.
Alij secesserunt in solitudines Syriæ, quorum est be-
atus Hieronymus. Alij in desertas insulas sese abde-
bant. Alij montium cacumina penè inaccessa obsi-
debant, ut D. Benedictus. Nonnulli paludes horri-
das, & uix ulli animantium habitabiles, scrutaban-
tur, ut Patritius ac Bernardus. Alij rupes & iſo aspe-
ctu horrenda quærebant loca, ut Bruno, aut si quis
alius fuit autor Cartusianæ sodalitatis. Hæc suffu-
gia persuadebat pijs hominibus huius exiliij tædiū.
Studebant seiungi ab his qui habitabāt Cedar. Sed
hic quocunq; te uertas, quocunq; te abdas, in exilio
es. Quære, pete quàm uoles retrusas latebras, ho-
mo ad homines uadis, atq; ut uniuersum hominum
commercium effugias, hominem tecū effers, mor-
tale corpus tecum circunfers, quo grauatus sic in-
gemiscit Apostolus. Diuus Basilus legitur mona-
chos, qui in solitudinibus procul ab hominum cō-

Roma. 7.

2. Cor. 7.

Hierony-
mus.
Benedi-
ctus.
Patritius
Bernardus

Bruno.

Basilus.

Chryso-
stomus.

Chameu-
nia, humi
domitio.

Lucę. 17.

Iohan. 17.

mercio degebant, ad urbana sodalitia reuocasse, quia uir prudens intelligeret illorum plerosque non euadere uere pios, sed superciliosos, falsa sanctimonie persuasione turgidos, irritabiles, uindictes, morosos, sensus communis expertes, & ad omnem uitae functionem ineptos. Fateatur idem Diuus Chrysostomus experimento cognosci, si quando ab illis ieiunijs, uigilijs & chameunijs ad episcopi munus accerferentur. Foris querebant, quod intus querendum erat. Ponebant nidos, sed non in atrijs domini, quum regnum dei sit intra nos. Hic ipse sermonis cursus, admonet nos ut ad nidos reuertamur. Nidus est in quo acquiescit hominis desiderium, & in quo tranquille fouet pullos, hoc est, curas & cupiditates tuas. Felix enim ille dicitur, qui quum sapiat, nihil praeterea desiderat. Id nulli mortalium in hac uita potest contingere. Caeteris animalibus natura felicitatis terminos praescripsit, quae simul ut ad id peruenerint, ad quod condita sunt, suam quandam beatitudinem assequuta sunt. At hominis animus quoniam diuinus est & immortalis, nihil inuenit in hac uita in quo uere conquiescat, nisi fuerit assequutus ad quod conditus est. Quid est igitur illud ad quod conditus est homo? Ut corpore simul & animo cognoscat, amet, glorificetur deum conditorem & redemptorem ac dominum suum. Haec est, inquit dominus, uita aeterna, ut cognoscant te solum uerum deum, & quem misisti Iesum Christum. Cognoscere uidere est, & uidere frui est. Frui, beatitudinis extrema linea est. Haec felicitas non

continget plene nisi in resurrectione iustorum. Hic tamen aliquis nidus est in atrijs ecclesiæ, sed pen-
 silis ac fixus in spe futurorum. Nam extra ecclesiam *Sententia catholica*
 nulla est ueræ felicitatis spes. Tam immensa, tam ca-
 pax res est animus humanus, ut eū solus deus possit
 explere, etiam si illi præter deum sexcentos mūdōs
 addas. Quid quod etiam in rebus inanimis uideas
 unumquodq; ad suam ferri sedem? Lapis ex alto de
 iectus, simul ut terram contigerit, quiescit. flamma
Exempla in animato- rum.
 quanto impetu fertur ad suum locum? Quid est hoc
 quod interdum sic concutit terram, ut faxeos etiā
 montes disrumpat, nisi boreas, nitens in natium
 erumpere locum? Sic uestica uento distenta, ui in
 aquam depressa, exilit. Ignea res est animus homi-
 nis, qui quanquam grauatur hoc terreno corpuscu-
 lo, tamen non conquiescit, donec ad natiam sedē
 subuolarit. Ac natura quidem omnes homines ue-
 nantur ocium, quærunt aliquid in quo conquiescat
 animus, sed quoniam in rebus uel inanibus uel pe-
 rituris figunt nidum, quo magis expetūt quietem,
 hoc maioribus turbis inuoluuntur. Quid enim ali-
 ud sibi uolūt tot ueterum uolumina de summo bo-
 no, de bonorum finibus, deq; animi tranquillitate,
 quam Græci uocant *ἡδυσμῶν*? Alius posuit nidum
 in scientia, alius in indolentia, alius in uoluprate, q-
Opinioni de summo bono di- uersitas.
 dam in habitu uirtutis, quem appellant sapienti-
 am. Nonnulli in actu usq; uirtutis. Sed isti omnes
 (teste Paulo) euanuerunt in cogitationibus suis. &
Roma. i.
 quum lingua magnificis uerbis alijs *ἡδυσμῶν* polli-
 cerentur, ipsi cor habebant irrequiem. Quir itaq;

Ode. 16.
lib. 3.

Alexāder
Magnus

Julius
Cesar.

In ambitu
onem sa-
cerdotum

Quoniam non exultauerunt in deum uiuum. Si sic delirarunt sapientum proceres, quid attinet dicere de idioris, qui diuitijs metiuntur felicitatem? At qui posteaquam ad præscriptum sibi modum perueniunt, sentiunt esse uerissimum quod scripsit ille Venusinus, Crescētem sequitur cura pecuniam. Et, Crescit amor nummi, quātum ipsa pecunia crescit. Alij contemptis opibus regnum ambiunt ac monarchiam. Quid enim aliud tanto rerū tumultu molebatur Alexander Magnus? Sed quorā ille mundi partem sibi potuit subigere? Et si totum subegisset, quum ex Democrito didicisset innumerabiles esse mundos, ingemisset, qui in unius orbis parte tam diu laborasset. Quid nō & fecit & passus est Iulius Caesar, ut orbis Romani principatum teneret? Tenuit, sed ibi nō conquieuit animus, imō curis & conscientia scelerum urgente, mente defectus est, ut uitæ tædio mortem optarit, sed inopinatam. Nō potest illic esse uera quies, ubi est animus sibi male conscius. Finem nesciunt humanæ cupiditates. Hic sibi promittit ocium, si talem puellam nanciscatur uxorem, insigni forma, pulchreque dotatam, sed pro quiete molestiarum agmen reperit. Ille sibi beatā uitam pollicetur, si tale sacerdotiū adipiscatur, sed assequuto crescit uenandi acrior sitis. Connēctitur sacerdotium sacerdotio, eluctatum est ad Abbatis dignitatem, petitur episcopi mitra, & mitra magis opima mitra permutatur. Iam animus anhelat ad Cardinalitium fastigium. Hoc ubi contigit, ambitur corona triplex. An hic tandem conquiescit ani-

mus: Respondeat nobis Iulius secundus, cuius extrema senectus intolerabilibus rerum fluctibus iactata est. De cæteris iudicent alij. Nō est absurdum, quod diuus Augustinus interpretatur pullos, bona opera nostra, quæ nisi ponas in nido ecclesiæ catholicæ, frustranea sunt. Phocion & Aristides, Traianus & Antoninus, alijq; cōplures multa fortiter, iuste ac pie gesserunt erga patriam. Laudatur Zenonis continentia, Xenocratis integritas, Socratis patientia, sed quoniam extra Christum facta sunt, nō contulerunt ueram felicitatem. Iulianus imperator immensam pecunię uim effudit in subsidia pauperum, sed aduersus Christum. Iridem in multis hæreticis quædā eximie uirtutes, uixq; credibiles prædicantur. Magna diuitiarum contemptio in Ebionitis, prodigiosa orandi assiduitas in Euchitis, magna abstinentia ac uitæ seueritas in Manichæis. Sed hi frustra hæc omnia faciebant, quia non ponebāt pullos suos in nido ecclesiæ, sed in suis quisq; tabernaculis nidulati sunt. eōq; conuenit illis illud ueteris prouerbij, ut ē malo coruo nasceretur malū ouū, & expectatis turturum pullis, excluderentur aspidēs. Nos igitur si quærimus ueram animi quietem, perseueremus in tabernaculo domini uirtutū, maneamus in unitate ecclesiæ catholicæ, quæ est Hierusalem, & ædificatur ut ciuitas, cuius participatio in idipsum. Hæc est enim illa beata quies, de qua dicit alius psalmus: In pace in idipsum dormiam & requiescam. Quoniā tu domine singulariter in spe constituisti me. Sion autē mons est Hierosolymæ,

Iulius. 2.

Sētium
quorundā
in signis
p
tus.Ebionitę
Euchitę.
manichęi

Psalm. 122

Psalm. 4.

in quo tabernaculum erat & regia. Sion autem speculam sonat Hebræis. In hunc igitur montem ascendamus. Quomodo ascendemus? Contemptu rerum terrenarum ac desiderio uiræ cælestis. Ibi post longas errorum ambages, post infrugiferas rerum humanarum curas delassati, inueniemus nidum in quo refocilemur, inueniemus requiem, quemadmodum dicit Psalmus: Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo? Ingrediamur sine macula hæreseos, & proficientes in fide, quæ per dilectionem operatur, faciamus iustitiam, non Iudaicam, sed Euangelicam, totum quod recte uidemur agere, deo tribuentes. Ut autem in hunc montem subuolemus, simus animi demissione passeres, uiles minimiq; precij in oculis nostris, non solliciti de crastino, sed omnem sollicitudinem proicientes in eum, cui nostri cura est. Simus innocentia & castitate turtures, & intelligentes nos non hic habere stabilem sedem, ad cælestem illam Hierosolymam assidue suspiremus. Auscultemus uoci domini, ad uerā animi gemitum inuitantis: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam uos. Tollite iugum meū super uos, & discite à me quia mitis sum & humilis corde: & inuenietis requiem animabus uestris. Iuxta sensum humanum absurdus est sermo. Nam quæ requies mitibus & humilibus qui conculcantur, & sedibus suis exiguntur? aut quæ requies ducentibus iugū? Seruitutis nomen est iugū, & iuxta Græcorum prouerbiū, Seruis nullum est ociū. Sed qui

psalm. 14

sals. 5

matth. 5

hebr. 11

matth. 12

ad Christi exemplum mites sunt, terram possident: *Matth. 5.*
 & qui iuxta mūdum humiles sunt, in Christo subli-
 mes sunt, pertingentes usq; ad cælum: & qui placi-
 do Christi iugo submittunt colla, uere liberi sunt.
 Submittunt autem, qui citra disquisitionem fidunt
 illius promissis. Sequamur prophetam mystago-
 gum, qui è uestibulo nobis ostendit q̄ amabilia q̄
 pulchra, q̄ suspicienda sunt atria domini, quamq;
 placida sit in illis animorum requies. Nūc ex atrio
 ostendit nobis altaria domini, quæ sanctior & pul-
 chrior templi pars est. **Altaria tua domine vir-
 tutum, rex meus & deus meus.** Apud Iudeos
 magna erat templi ac uasorū templi religio, magni
 ficus altarium ornatus. Hinc illæ uoces, templū do- *Iere. 7.*
 mini, templū domini, & sanctissimū iusiurandum
 erat, iurare per templū & altare. Nec fuit impune
 domino dixisse, Soluite templū hoc. Sed ista nihil *Iohan. 1.*
 aliud erant quàm typi rerum spiritaliū. Propheta
 dum hæc loquitur, aliud quoddam tabernaculum
 non manufactum cōtemplatur, alia uidet altaria,
 quæ sic admiratur, ut attonitum uerba deficiant.
 Quidam enim hunc sermonē, Altaria tua domine,
 referūt ad superiora, quàm dilecta tabernacula, q̄
 dilecta altaria. Augustinus annectit proximis, pas- *Augusti.*
 ser inuenit sibi domū, turtur nidum, ut appositue
 sequat, altaria tua, ut intelligamus ipsa altaria esse
 nidos, in quibus conuiescimus. Mihi rectius uide-
 tur, ut sermo sit inabsolutus, quo magis expriman-
 tur admirantis affectus. Sic quū uidemus principis
 domū magnifice exstructam, stupefacti dicimus, Pa-

latium regium. Et quēadmodum hic emphasis est, in uocē, regium, ita in prophetae uerbis magna emphasis est in pronomine, tua. Tu unus es dominus uirtutum, & hæc tua sunt altaria, te digna, tibi grata. Rursus pro uirtutū, Græcis est *ὑποκειμένων*, de quo prius admonuimus, Hebræis Sabaoth, hoc est, exercituū. Iteratio ad hoc fit, ut intelligamus ecclesiam licet iuxta mundum contemptam & inermem, tamen protectore deo exercituū inuictam esse, atq; ipsis etiam portis inferorum inexpugnabilem. Nō hæc sunt altaria quæ uitulorum, hircorum & arietū sanguine cruentantur. Dominus iam olim per os

Isaie. 1. Isaie hoc uictimarum genus fastidiebat. Quid igitur? Deus spiritus est, & spiritualibus uictimis delectatur. Non gaudet cæde pecudum, sed mortificatione cupiditatum spiritui reluctantium. Si amore Christi mactasti in teipso pecunię studium, & quod prius abditum pro deo colebas, nunc erogas in mēbra Christi, gratissimam deo uictimam immolasti. Si iugulasti luxum & libidinem, e lurcone factus sobrius, ex incontinente castus, acceptam deo hostiam mactasti. Si lesus à proximo, in gratiam Christi compescis effervescentem animum, ac uindictam remittis, gratissimum deo sacrificium obtulisti. Si fide firmus & charitate feruens, tua omnia teq; totū tradis uoluntati diuinæ, paratus & mortem & gehennam subire, si sic illi uisum fuerit, gratum holocaustoma posuisti domino uirtutum. Hic est cultus rationalis siue spūalis, & hostia uiua, sancta ac deo placens, ad quam cum obsecratione nos hortatur

Roma. 12.

Apostolus. Ita deus non delectatur uapore thuris, aut myrrhae, aut storacis, sed amat suffitum spiritualem, uota ac preces piarum mētium, gratiarū actionem, & sacrificium laudis, quo deus gaudet honorificari. Per has uictimas iter ē ad uidendū salutare dei, q̄ finis est & huius psalmi. Videbit deus deorū in Sion. Preces acceptae sunt, quae fiunt cū fide: & in nomine Christi, gratiarū actio, non tantum in prosperis, uerum etiam in aduersis immolanda est. Sacrificium laudis ita gratum erit, si iuxta Pauli doctrinā, Colof. 3. quicquid facimus, siue in uerbo, siue in opere, non in gloriam nostram, sed in gloriam dei faciamus. Hae oblatio uere munda, quia spiritualis, per uniuersum orbem iugiter offertur in altaribus ecclesiae. In hoc nido tuti cōquiescimus ad tempus, quia altaria non sunt hominū, sed domini uirtutum, cuius uoluntati nemo potest resistere, qui per simplices & humiles coli uoluit, qui pusillis impertire uoluit dona regni caelestis. Quo nomine & ipso patri gratias agit in euangelio: Abscondisti haec a sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Ita patet, quoniam sic placitum fuit ante te. Nō est quod Mat. 23. metuas mundum aut satanam, si te recipit in tabernacula sua dominus uirtutū. Ille tuetur quod instituit, ille regit ambulans in medio suorū, ille cōsummat quod fecit. Dominus uirtutū tuetur, rex gubernat, deus euehit ad regna caelorum. Rex meus & deus meus. Similiter loquitur Psalmo 43. Tu es ipse rex meus & deus meus. Hoc proprie potest ad Christū ecclesiae principem accommodari, qui Psal. 2. loqui

tur: Ego autem constitutus sum rex ab eo super Si-
on montem sanctum eius, Sub ditione dei sunt uni-
uersa. Et daemones agnoscunt omnipotentē & con-
tremiscunt, sed fidei uox hæc est peculiaris, Rex me-
us & deus meus. Nemo potest dicere Dominum Ie-
sum nisi in spiritu sancto. Passim tamen audiui-
mus uoces appellantium dominum Iesum. Sic nemo po-
test dicere, Rex meus & deus meus, nisi qui se ple-
na fiducia dei uoluntati permisit, & ab hoc uno pre-
mium æternæ felicitatis expectat. Alius psalmus
populum illum beatum pronunciat, cui dominus
est deus. Item quum alijs aliquot scripturæ locis, tū
Leuitici uicesimo sexto ita loquitur dñs: Ponam ta-
bernaculum meū in medio uestri, & non abijciet
uos anima mea. Ambulabo inter uos & ero deus
uester, uosq; eritis populus meus. Quem hic regem
appellat, post appellat legislatorem. Itaq; si regem
agnoscimus, pareamus illius legibus. Si deū agno-
scimus, nihil supra eum diligamus: imò nihil om̃i-
no diligamus, quod nō propter ipsum diligamus.
Nomine regis & illud admonemur, qd sanguine
Christi redempti sumus à tyrannide diaboli, & pro-
turpissimo simul & crudelissimo dño uenimus in
ius clementissimi regis. Hactenus mystagogus si-
ue hierophanta noster, ostendit nobis amabile do-
mini tabernaculū, introduxit in atrium, cōmonstra-
uit altaria & hostias spirituales. Nunc oñdit nobis
eximios illos ac deo dignos sacerdotes, sacris ope-
rantes in tēplo dñi. Beati, inquit, qui habitant
in domo tua domine, in secula seculorum

Jacobi. 2

1. Cor. 12.

psal. 143.

Mystago-
gus, pun-
ceps sacro-
rum.
hierophā-
ta, sacrorū
mōstrator

laudabunt te. Qui fortes sunt in fide, qui radica-
 ti in charitate, iam habitāt, nō in atrijs, sed in domo
 domini. Nam habitare, stabilitatis uerbum est. Et
 quare sunt beati? Num quod abundant opibus, aut
 præfulgeant honoribus, aut affluāt delicijs? Nequa-
 quam. Quamobrem igitur? Quoniā, inquit, In se-
 cula seculorum laudabunt te. Ecce tranquillā do-
 mum, quem reperit sibi passer, ecce quietum nidum
 quem reperit sibi turtur. Hic est em̄ supremus finis,
 ad quem cōditus est homo, ut agnoscat, amet & hy-
 mnis celebret conditorē, redemptorē, gubernato-
 rem ac remuneratorē suum. Iuxta sensum humanū
 qui laudant, potius beati uident, quā qui laudant.
 At in rebus diuinis secus est. Deus enim nullius lau-
 dibus fit felicior. Est enim æternus fons omnis glo-
 riæ. Sed quicumq; illū laudant, hoc ipso beati sunt q̄
 laudant. At non omnes illum laudant, qui canunt,
 Gloria tibi domine: sed in quorum cordibus habi-
 tat charitas, quod est uinculum perfectionis: & ex- Colos. 3
 ultrat pax Christi, ad quam uocati sunt: qui in unum
 corpus coaluerunt, seseq; mutuo cohortant in psal-
 mis & hymnis & canticis spiritualibus in gratia, ca-
 nentes in cordibus suis deo. Quod si uoce corporea
 laudandus est deus, psallamus spiritu, psallamus & 1. Cor. 14
 mente. Non est speciosa laus in ore peccatoris, non Eccles. 15
 est grata deo symphonia, ubi uocibus concordibus
 dissonant animi. deniq; extra domum dei, quæ est Sententia
 ecclesia, non est hymnus acceptus deo. Si uolumus
 esse beati, sic unanimes laudemus deum, quem ad-
 modum laudant angeli, inter quos nulla est dissen-

fio. Vniuersa creatura suo quæq; more laudat do-
 psalm. 148. minum. Neq; enim cæli tantum enarrant gloriam
 dei, sed omne animantium genus, ipsa elementa &
 quicquid ex his gignitur, dum ipso aspectu condi-
 toris omnipotentiam, sapientiam ac bonitatē no-
 psalm. 148. bis declarant, clamitāt laudes dei. Eoq; in psalmis
 daniel. 3. & in Cantico triū puerorū, non rārum sol & luna,
 sed & pecudes & pisces, & montes & colles, & ma-
 ria & flumina, inuitantur ad laudandum nomē do-
 mini. Soli spiritus impij & homines mali, non inui-
 tantur ad hanc symphoniam, quia per hos, quod q-
 dem in ipsis est, blasphemia potius afficitur nomē
 domini. Sed quid sibi uult q- addit propheta, In se-
 cula seculorum laudabunt te? Quo loco subiici-
 tur, Sela, quod Hieronymus uertit semper, tamen si
 sunt qui negent eam uocem æternitatis habere si-
 gnificationem, quod in scripturis nusquam reperi-
 atur præterquā in Psalmis, & interdū his locis ubi
 nulla sit æternitatis significatio. Proinde existimāt
 idem pollere Sela, quod diapalma, quod indicium
 erat mutandæ melodix. Nam psalmi uocibus ac
 musicis organis canebantur. Habent autem & ho-
 die musici signa quædam, quibus admonentur mu-
 tandam esse cantionis rationem. Neq; enim omnis
 harmonia, cuius sententiæ cōgruit. Sic & in comœ-
 diarum diuerbijs tibix modos quosdā accinebant,
 aut fortasse præcinebant, ex quibus populus intelli-
 gebat sententiæ genus, grauis esset an secus. In hoc
 certe psalmo ab hac clausula uidetur eē alterius ar-
 gumenti exordium. Sed hoc utcunq; habet, certe

uerba, in secula seculorum, declarant æternitatē, ut non possint quadrare in templum quod erat Hierosolymis. Id enim non ita multo durauit ultra ducentos annos, quanq̃ Iudæorum uulgus sibi persuaserat, legem & illius templi religionem usq; ad mundi finem duraturam: quemadmodum Romani sibi persuaserāt, Capitolium fore sempiternum, quum hodie Romæ ne uestigiū quidem Capitoli possint ostendere, nec Iudæi templi sui Hierosolymis. Aliud igitur templum uidebat oculus propheticus, in quo sine fine laudaretur nomē domini. Ea nimirum est ecclesia catholica. Sed qui possit esse perpetua laudatio, quū mortales sint qui laudant? Hæc ecclesia laudatrix domini, consummationem expectat, finem nescit. Et sicut in pijs charitas nunquam excidit, ita laudatio dei hic exercetur, in cælis perficitur. Simul ut animus euolarit ex hoc terreno domicilio, iam cū angelis ac beatis animabus lympidius canit laudes deo, donec recepto corpore nō iam animali, sed spiritali, totus homo sine fine citraq; interruptionem resonabit conditoris sui laudes. Est enim una eademq; domus ecclesia militās in terris, & ecclesia triumphans in cælis, nisi quod illa pars est purgatior, quemadmodum idem est aër, terræ quam calcamus proximus, & qui iuxta quosdam philosophos, lambit cōuexa orbis lunæ: sed hic ob terræ contragium crassior, ille purior. Nil autem obstat, quo minus unusquisq; nostrum, licet grauatus hoc mortali corpore, tamen sine intermissione laudet deum suum. Qui potest, inquis?

Frustrata persuasio Iudeorum de templo, itē Romano- rum de suo Capitolio

1. Cor. 13

Potest, si quicqd cogitamus, loquimur aut agimus, omnia in gloriam dei facimus, etiam quū edimus ac bibimus, etiam quum dormimus, aut lusu corpusculum reficimus, laudamus deum nostrum. **Colo.** Glorificare, inquit Apostolus, & portate dominum in corpore uestro. Non omnia membra loquunt, sed omnia membra corporis nostri glorificant deum, si seruiant iustitiæ, etiam si lingua fileat. Posteaquā propheta uelut ecstasi raptus peruenerat ad illam cælestem Hierosolymam, in qua nulla est molestia quæ interpellet, nulla animorum dissensio quæ uitiet melodiā, nulla necessitas, quæ interrumpat hymnos dei: quod ait beatus Paulus, siue excidimus, deo, siue sobrii sumus, uobis: uelut ad se rediens, meminit se hominem esse, & in hoc exilio uersantibus ostendit uiam, qua ad illam beatam tranquillitatē perueniatur. Dixerat, Beati qui habitant in domo tua domine: etiam angelos & pias animas cum angelis uiuentes complectens. Hic mutata iam harmoniæ specie, dicit: **Beatus uir**, siue ut ex Hebræo uertit Hieronymus, Beatus homo. Viri nomē non excludit fœminas. In Christo nō est uir aut fœmina, nō seruus aut liber, sed noua creatura. Hominis uocabulum admonet nos fragilitatis nostrę, cui nisi dei misericordia porrigat manum, ne ad ecclesię quidem atrium potest accedere, tantū abest ut ad illam supernam beatorum sedem possit euolare. Adirus in ecclesiam fides est, sine qua nihil prodest baptisumus. At fidē nemo sibi largitur, dei donum est, quo deus quos uult præuenit, & ad Christum

trahit. Nam homo quatenus est homo, carnalis est, & nihil nisi mundum sapit. Hoc perspiciebat propheta, submissioribus iam modis ait, **Beatus homo cuius est auxilium abste**: siue ut legit D. Augustinus, assumptio. Græce est ἀντ' ἑαυτοῦ, quæ uox conuenit in eum, qui manum porrigit conanti ascendere. Nam & ecclesia ciuitas est in edito sita, quem admodum templum Hierosolymitanum erat in monte Sion. Hieronymus pro auxilio, uertit fortitudinem. Voces dissonant, sensus idem est. Nitentibus ad ardua, uiribus opus est. Homo autem ex se se nihil potest. Fides autem proprie robur addit homini, ut iam nec mundū nec satanam metnat. Itaque qui totam fidutiam in deo collocant, ij demū confirmari uigore spiritus, ualent conscendere in montem dñi. Ad templum illud Iudaicum, quod extruxit Solomō, quindecim gradibus ascendebat. In primo gradu propheta queritur de improbitate linguarum, radioq; exilij. In secundo confirmatur domino fidei, dicens: Leuaui oculos meos in montes, unde ueniet auxiliū. Auxilium meū à domino, qui fecit cælum & terrā. Fides est quæ stabilis gressus nostros, ne uacillēt. Ita Paulus Corinthijs: Fide statis. Itē Romanis: Tu autē fide stas. Et beatus Petrus hortatur, ut resistamus diabolo fortes fide. Is em̄ demū uere fortis est, qui in se imbecillis, fortitudinē suam habet in deo. Quod indicans Isaias, ait fore ut hoc canticum canatur in terra Iuda. Canticum est Euangelicæ professionis. Iuda enim, Hebræis confitentē sonat. Quod igit canticū? Vrbs fortitudinis nostræ

psal. 120

2. Cor. 13

Roma. 12

1. Petri. 5

Isaie. 12

Isaie. 37

Roma. 5

Roma. 8

2. Tim. 2

Matth. 5.

Philip. 2.

Sion. Sion ecclesia est, sed unde fortitudo imbellis
 Seruator ponetur in ea murus & anremurale. Au-
 dis inexpugnabile munimentum. Idem ait, In silē-
 tio ac spe erit fortitudo uestra. Tacitus expectat, q̃
 nihil diffidit de promissis: & spes tantæ felicitatis
 quæ non pudefacit, quia non fallit, etiam in medijs
 afflictionibus ac moribus exhilarat animū. In hac
 igit uita nō est perfecta beatitudo, & tamen magna
 quædam beatitudinis pars est, dum reputamus ani-
 mo, quā sit momentaneum totū huius uitæ spati-
 um, & quā non sint condignæ afflictiones ad fu-
 turam gloriam quæ reuelabitur in nobis: ad hæc,
 quā bonæ certæq̃ fidei sit qui nobis eam promi-
 sit. Vt enim nos illū abnegemus, ille fidelis perma-
 ner, seipsum abnegare non potest. tantū ut perseue-
 remus in fide & charitate, continentes nosipsum in
 tra septa domus dei, in qua succrescentes usque ad
 mēsuram plenitudinis Christi, per quindecim my-
 sticos gradus ascendamus in æternum tabernacu-
 lum, & per quadraginta mansiones ad terrā illam
 quietis, quam dominus in euangelio promissit mi-
 bus, alacriter proficiscamur. In arduo est quod pe-
 titus, egregium est quod tendimus. Nemo repente
 ab imo ad summa prouehitur. Opus est qui com-
 monstret uiam, quemadmodum deus Israelitis, q̃
 nostri typum gerebant, dux fuit per inuia deserto-
 rum: opus est qui ē sublimi porrigat manum, & ni-
 tentem sursum trahat. Horum nihil ipsi nobis pre-
 stare possumus. Dominus est, qui & uelle & perficere
 operatur in nobis. Ille per fidem aperit nobis

oculos, ut uideamus ubi simus, ut horreamus quod sumus, & suspiremus ad ea quæ nondū sumus. Primum igitur auxiliū à domino, hoc est, primus beatitudinis gradus est, ut leuemus oculos in montes. E cælo datur ut a memus cælestia, & cōtemnamus terrena. Qui circūspectant suam sapientiam, suas uires, sua merita, qui tantum respiciunt ad ceremonias, condonationes ac diplomata pontificum, nūquam perueniūt ad illam beatitudinem. Quid igitur facit ille beatitudinis candidatus, cui dominus per fidem dedit, ut fastiditis humilibus mundi curis, oculos attollat in mōtes æternitatis? ἀναβῆτορ, ascensiones siue gradus ascēsorios disponit in corde suo. Quas hic appellat ἀναβῆτορ, in canticis graduū appellat ἀναβῆτορ, q gradus sunt, sed ascēdentium, quum Latinis iisdem gradibus descendatur quibus ascenditur. Cæterum in negotio pietatis non oportet unquam retrocedere, sed oblitos à tergo relictos, semper ad perfectiora tendere. Respexit Eurydice, & relapsa est in orcum. Respexit uxor Lot, & uersa est in petram salis. Habet autem & pietas gradus suos, quēadmodū hominis ætas. Catechumeni parturiuntur: modo baptizati, uelut infantes aluntur lacte, adultis pro solido cibo proferuntur retrusiora mysteria. Et Paulus sapiētiā loquitur inter perfectos, inter infirmos proficitur se nihil scire, nisi Iesum Christū & hunc crucifixum. Ergo q sustulit oculos suos in mōtes, disponit gradus ascensorios. Vbi? In corde suo. Nec mirum, ad illum enim montē non ascenditur pedibus, sed affe-

In p̄poste
ra quorū-
dā studia

Anaba-
sis grad⁹
ascensori⁹

Anabath-
m⁹, grad⁹
ascensu⁹

Gene. 19.

1. Cor. 2.

*Gradus
clericorū.*

*Gradus
monachorū.*

Etibus. Sunt externi gradus, quos ut non oporteat reprehendi, tamen inutiles sunt, nisi gradus disponantur in corde. E laico fit clericus, ē clerico fit hypodiaconus, ex hypodiacono diaconus, ē diacono archidiaconus, ex hoc presbyter, ē presbytero episcopus. Rursus ē laico monachus, ē canonico regulari Dominicanus, ē Dominicano Franciscanus, ē Franciscano Benedictinus, ē Benedictino Cartusianus. Quanquā de his gradibus multa inter ipsos cōtrouersia est, qui gradus hos disponunt ac digerunt iuxta res externas. Sunt qui putāt Franciscanos in altiore gradu consistere, quōd seminudis incedant pedibus, q̄ pecunias non contingant. Rursus sunt qui his praeferant Dominicanos, q̄ domi non uescantur carnibus. Vtrisq̄ preferunt Benedictinos, qui & pluribus horis canunt in templis, nec unquā domo prodeūt. Iam inter om̄es summum gradum obtinent, qui lorica ferrea pro indusio cutem defricant. Hi gradus ira demū profunt ad pietatē, si domino auxiliante ueri gradus disponantur in corde. Desisti raptō uiuere? nonnullus ad pietatē gradus est. Non solum restituis fraude parā, uerum etiam tua profundis in egenos amore Christi? Altiozem ascendisti gradū. E uiolento ac feroce factus es innocens? Aliquem ascendisti gradum in corde. Studes omnibus benefacere? in sublimiorem gradū te recepisti. Tandē & illis à quibus grauiter laesus es, nō modo remittis uindictam ex animo, sed in Christi gratiam bene uelle & benefacere gaudes? ad uere sublimē gradū emerdisti, Hæc exempli causa, p.

posui, de cæteris item quisque apud sese cõsideret. Hi gradus digeruntur in corde hominis, in intimis animi recessibus. Hos igitur gradus, quibus ad pfectionem tendimus, beatus ille disponebat in corde suo, nõ se iactans apud hoies, sed se probas inspecto ri cordium, sed auxiliũ nõ aliũde expectans quàm à domino. Atq; hæc meditatur in valle lachrymarum, in loco quem posuit. Quid enim aliud est totus hic mūdus, nisi conuallis obscura nascentium, parturientiũ, morientiũ, egrotantiũ, egentium, nauigantiũ, belligerantiũ, alijsq; mille lachrymarum occasionibus plena, à quibus nec potentes, nec diuites, nec reges ulli sunt immunes? Hæc est illa uallis Achor, id est, tumultus ac perturbationis, in quam præcipitatus est Acham, ut habet ioseph 7. In hoc loco nos posuit dominus, posteaquã è paradiso p inobedientiam excidimus, ut aliquãtis per in exilio degentes, per obedientiam fidei & obseruationem præceptorum dei moliremur reditum in patriam. Nec est q̃ nos huius uallis pigeat: in hanc descendere dignatus est ipse dei filius, ut nobis esset uia, ueritas & uita. Ergo quandiu uiuimus in hoc corpore mortali, uersamur in ualle lachrymarum. Sed dixerit aliquis: Frustra igitur homo disponit gradus ascensorios in corde suo, si permanendũ est in ualle lachrymarum. Sed hæc uallis Achor uertitur in requiem armentorum, iuxta Isaiam 65. Daturq; Ierusalem ad declarationem spei, Osee 2. Præter hæc oportet meminisse, quod in arcem Sion affectibus ascenditur, non pedibus: corde ascenditur, non sca-

Breui-
ssi-
ma mundi
descriptio

1. Cor. 10.
Agono-
theta, pre-
fect' cer-
tamini.

2. Cor. 9

Luce. 9

1. benedi-
ctionem.

Tit. 3.

lis. Corpus hæret in ualle, animus eluctatur in mō-
tem. Ita uisum est regi nostro, ut per temporarias af-
flictiones huius mundi perringamus ad coronam
immortalitatis. Nec uideat huius militiæ dura lex,
Rex noster qui nobis hanc legem præscripsit, ipse
eam in se præstitit. Nec est quod despondeamus ani-
mum: qui nos ad certamen uocat, ipse dabit bene-
dictionem, auxilians nobis in periculis, consolans
in afflictionibus, ut possimus sustinere. Agonothe-
ta noster euocat suos ad certamē, proposuit ingētia
præmia, qui legitime certauerint: præsidet, non tan-
tum ut spectator ac iudex, uerum etiam ut auxilia-
tor. Ille suppeditat uires, suggerit alacritatem. Nam
hic benedictio non est laudis uox, sed liberalitatis,
quemadmodum loquitur Apostolus: Qui parce se-
minat, parce & meret, qui seminat in benedictioni-
bus, de benedictionibus meret uitam æternam. Aspe-
ra lex est, Qui non tollit crucem suam quotidie &
sequitur me, non potest meus esse discipulus. Qui
non odit patrem & matrem, præterea & animam
suam, non est me dignus. &c. Dura inquam & hor-
renda lex est, nisi accedat gratiæ largitas, quam ut
ostenderet & gratuitam & minime parcā esse, ma-
luit *ευλογίαν* appellare quā alio nomine. Sub lege
Mosaica parcior erat gratiæ dispensatio, uerum si-
mul ut effulsit humanitas ac benignitas dei nostri,
qui non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed
secundum misericordiam suam saluos nos fecit, per
lauacrum regenerationis & renouationis, spiritum
suum abunde effundit in uniuersam carnem, Apud

homines aliud interdum est benedicere, aliud bene
 facere: imo frequenter hominis benedictio, malefi-
 cium est, non beneficium: sed deo idem est benedi-
 cere & benefacere. Religiose faciunt, qui procūbunt
 & accipiunt episcopi benedictionem, sed quanto iu-
 stius est nos prosterni coram deo, ut illius impetre-
 mus benedictionem? Vide porro quantum effici-
 at dei benedictio: **Ibunt, inquit, de uirtute in
 uirtutem, & videbitur deus decorum in Si-
 on.** Mirabitur hic aliquis subito mutatū uerbi nu-
 merum. Modo dixit: Beatus est cuius auxilium abs-
 te, & disposuit in corde suo. Hic, ibunt de uirtute in
 uirtutem. Vnde repente ex uno plures facti sunt? In
 mysticis literis, dei benedictio affert fecunditatem,
 sicut maledictio sterilitatē. Maledicta terra in ope Gene. 3.
 re tuo, quum exercueris eam, spinas & tribulos pro-
 ducet tibi. Contra quum deus creasset hominem ex
 uda argilla, uxorem ex una costa laui lateris, bene-
 dixit eis dicēs: Crescite & multiplicamini, & replete Gene. 1.
 terrā. Item Psal. CVI. Benedixit eis, & multiplica-
 ti sunt nimis. Atq; ista quidem typi sunt rerū spiri-
 tualium. Itaq; posteaquam per Euangelij gratiam
 exempti sumus à maledicto legis, ac per spiritū san-
 ctum effusa est in apostolos benedictio, quanta ce-
 leritate ueri dei cult⁹, q̄ prius apud Iudæos uelut in
 orbis angulo coercebatur, sese diffudit per uniuersas
 mundi nationes? Quorū uirginū, quorū martyru,
 quorū confessorū examina profilierunt? Vnde hæc
 prodigiosa fecunditas? Vnde nisi ex benedictione
 dei: Filij, inquit, tui de longe ueniēt, & filia tua de late Isaie. 6.

Actus. 2

re surgent. Itaq; deserta illa & uidua mulier, admiratur insperatam fecunditatē suā, dicens: Et isti filij unde uenerunt? Venerunt ex omī natione quæ sub cælo est, ab Indis, ab Gadibus, à Thracibus, à Gothis, à Scottis & Hybernis. Iraque iam multiplicari benedictione dei, & animosi fide, alacres spe, ibunt de uirtute in uirtutem. Ne hic quidem est ^{aperta}, sed ^{ἐκ θυράων τοῦ θανάτου}, quod Hieronymus ex Hebræo uertit: de fortitudine in fortitudinem. Nonnulla fortitudo est, pro Christo negligere uoluptates, opes & honores huius mūdi: sed fortius est, uincere pietatis affectus in parentes, uxore ac liberos longe uero fortissimum est, mortem & morte grauiora tormēta, uitæ cælestis amore negligere. Qui gradibus nituntur in altum, quo magis ascendunt, hoc magis lassescunt: at qui per hos gradus ascendunt, quo longius eunt, hoc redduntur fortiores & alacriores. Vnde tandem? Nisi quia res non est humanarum uirium, sed benedictionis diuinæ. Alioqui unde tam præsens animi robur, tanta alacritas apostolorum, iuuenum, uirginum in squalore carcerum, in flagris & aculeis, in ipsis etiam mortibus, ad quarum etiam cōmemorationem humanus interhorrescit animus? Nō aliunde, nisi quod agonothes ac legislator pro magnitudine tentationum auget benedictionē. Mirantur homines qui foris uident afflictionem, sed non uident internam benedictionem. Non ineleganter à uiro quodam ob pietatem celebri, dictū est de monachis austeram uitā agentibus: Multi uident cruces nostras, sed non ui-

Notabile
cuiusdam
dictum.

dent unctiones nostras. Vident corpus attenuatū
 uigilijs, ieiunijs ac laboribus: uident solitudinem,
 omniumq; uoluptatum abstinētiā: & tamen in
 corpusculo exiguo & imbecilli, non uident quantis
 delicijs reficiatur animus ad cælum anhelans. Sed
 quod tandem præmium petitur tantis laboribus?
Uidebitur, inquit, deus decorum in Sion:
 siue ut uertit Hieronymus, apparebūt apud deum
 deorū in Sion. Hoc est brabeum oīm certaminum, *beatorū*
 hæc est requies omnium uotorū, hæc est felicitatis *victoriæ*
 summa: Dñe, inquit, ostende nobis faciem tuā, & *premiū,*
 salui erimus. Et Philippus: Ostende nobis patrem *psalm. 79.*
 & sufficit nobis. Atqui deum nemo uidit unquā. *Johā. 14.*
 Inuisibilis est oculis corporeis, sed cordi mundo ui- *Johan. 15.*
 sibilis est. Itaq; dominus in Euangelio beatos pro- *Matth. 5.*
 nunciat, qui sunt mūdo corde, quoniam ipsi deum
 uidebunt. Cor autem intellige, nō intestinum cor-
 poris spirituum ac sanguinis fontem, sed mentem
 hominis fidei illustratam lumine. Videtur autē in-
 terdum & in hac uita purgatis mētib; *sed per spe*
 culum & in ænigmate, sed non nisi in Sion. Nam *1. Cor. 13.*
 extra ecclesiam nemo uidet deum, quia nemo ha-
 bet puram mentem. Et si sibi uidētur uidere, hallu- *Cōtra im-*
 cinātur, iam spectrum uidentes pro deo. Non uul- *pugnato-*
 garis autem beatitudo est apparere apud deū deo- *res ecclie.*
 rum. Quid est parere apud illum? Cum plena fidu-
 tia uenire in conspectum illius, qui nouit omnes la-
 tebras humani cordis. Hoc non ausit nisi pura &
 undiquaq; sincera cōscientia. Alioqui uidebitur &
 impijs deus, sed horribilis erit aspectus illius, qui

- pijs est amabilis. Non est alius deus, sed diuersi sunt oculi: ut ægris oculis molesta lux est, quæ sanis est iucunda. Omnes enim sistēdi sumus ante tribunal
1. Cor. 5. summi iudicis, à quo non est prouocatio. Miles qui fidelem & strenuam operam nauauit in bello, seruus qui gnauiter dispensauit talēra domini, gaudēs prodit in conspectū ducis & heri sui, auditurus. Ac-
- Matt. 25. cipe coronam uitæ æternæ, & intra in gaudium domini tui. Ille beatus est, qui non uereretur suam conscientiam aperire domino, dicens cum Iezechia rege: Obsecro domine, memēro quæso quoniam ambulauerim corā te in ueritate & corde perfectō, & quod bonū ē in oculis tuis fecerim. Simili fiducia fortissimus ille Christi miles prodit in conspectum imperatoris sui: Ecce, inquit, coram deo in Christo
1. Cor. 2. loquimur. Et ad eosdem Corinthios de se loquens:
2. Cor. 4. Non ambulantes in astutia, neq; adulterantes uerbum dei, sed in manifestatione ueritatis, commendantes nosmetipsos ad omnem conscientiam hominum coram deo. Idem alibi, Bonum certamen certauī, cursum consummaui, fidem seruaui: de cætero reposita est mihi corona iustitiæ. An non magna felicitas est, sic posse comparere apud deū deorum in Sion, in specula perfectionis Euangelicæ? Deum deorum dixit, iudicem omnium indicās. Siue enim accipias populi iudices, siue pios homines ad quos sermo dei factus est, siue angelos, qui &
- Iohan. 10. ipsi dicuntur Eloim, siue dæmones aut dæmonum ministros homines, qui se pro dijs coli passi sunt, hic unus est deus deorum, iudex uniuersorum, sicut

testat psalmus octogesimo primus. Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos diiudicat, ipse a nemine iudicandus. Nec angelorum, nec prophetarum, nec ullius sanctorum aspectus conferri homini ueram beatitudinem. Solus hoc praestat deus deorum. Huc ut pertingamus, dominus impertit benedictionem, sed orantibus. Assidue rogari uult, non ut admoneatur, sed ut nos rogando digni efficiamur, quibus largius imperet suam benedictionem. Nam & hoc pacto paremus apud deum, quoties uel appellamus illum puris precibus, uel pro beneficijs acceptis gratias agimus. **Domine deus virtutum exaudi orationem meam, auribus percipe deus Jacob.** Angelorum deus est, eorum deus uirtutum dicitur, & hominum deus est, qui patriarcham Iacob imitantur. Is luctando cum angelo meruit benedictionem, & idem dixit: Vidi dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea. Sequitur: **Protector noster aspice deus, & respice in faciem Christi tui.** Nondum plenam securitatem assequutus est, qui requirit protectorem. Adhuc metuit ignea iacula malorum spirituum & sublimi nos impetentium. Aduersus haec implorat deum exercituum, ut suis sit clypeus. Hoc enim uertit Hieronymus, quod Septuaginta uerterunt hyperaspisten. Magna est demonum potentia, sed dominus uirtutum unus potentior est uniuersis. Si ille dignatur nobis esse clypeus, non est quod metumamus ulla iacula. Sub hoc clypeo tutus larebat qui dicit: Dominus protector uitae meae, a quo trepida

Sene. 12

Hyperaspistes, p-
rector, p-
pugnator

psalm. 26

psalm. 5

ἀνδοξία,
bona vo-
luntas.

pnerbisi

1. petri. 2.

bo: Et alibi rursus: Domine, ut scuto bonæ uolūta-
tis tuæ cinxisti nos. Nullum est hominis scutū, qđ
rotum hominis corpus reddat inuulnerabile, quin
& ipsum scutum interdum prodit hominem: at quē
tegit dei clypeus, nulla ex parte potest sauciari. Aspi-
ci a deo, regi est. Aspicit autem cui propicius est ac
bene uult. Eoq; psalmus quem modo citauī, scutū
appellat beneuolētig, Græce *ἀνδοξία*. Hieronymus
uertit placabilitatem. Qui suis meritis sese prote-
gunt, & his ueluti clypeo fidunt, an tuti sint, ipsi ui-
derint. Qui fidutiam suam collocāt in ceremonijs,
in cultu diuorum, in ueste quasi tutum reddat ab in-
sultu satanæ, non satis fideli utunt clypeo. Sed gra-
tiæ dei & huius promissis tuto fiditur. Aspicere deū,
beatitudo est: sed illum non possumus aspicere, nisi
prius aspexerit nos. Cū essemus cæci & in tenebris
plusquam cimmerijs uersaremur, ille dignatus est
aspicere nos, aperuit oculos nostros, & quū essemus
inimici, diligēdo nos effecit ut ipsum redamaremus.
Respice in faciem Christi tui. Non arbitror anxie
disquirendum, utrum hoc ad personam Davidis,
an alterius cuiuspiam iuxta communem sensum re-
feratur. Christus Græcis unctum sonat, quod He-
bræis Messias. Omnes Christi sunt, qui in Christum
renati sunt. Ab horum facie nunquam auertit ocu-
los deus, sed custodit illos ut pupillam oculi, mo-
do ne ipsi faciem suam auertant ab eo. Regum au-
tem ac sacerdotum est ungi. Vtrunq; suo quodam
modo sunt, qui suo cognomini respondent, quos
beatus Petrus alloquitur: Vos autē genus electum,

regale sacerdotium, gens sancta &c. Sed ille Christorum omnium princeps est, qui dictus est princeps pacis, ac sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec, quem singulariter unxit deus oleo lætitiæ præ participibus suis. In huius faciem, quoniã caret omni neuo, deus pater gaudet aspicere, quẽ profitetur esse filium unice dilectum, in quo sibi placitum sit. Quid sibi uult igitur, quod ait propheta, aspice, & respice in faciem Christi tui? Quicquid deus largitur nobis, per filium ac propter filium largitur, non propter opera iustitiæ, quæ fecimus nos. Nos enim in multis offendimus omnes. Solus ille agnus est omnis expers maculæ. Ergo protector noster deus, si tuos oculos offendit facies, hoc est, conscientia nostra, respice in faciem Christi filij tui, quem sine exceptione diligis, per illius merita nobis largire, quod ipsi non meremur. Iudæi, quoniam non nouerant incarnationis mysterium, in precationibus suis, diffidentes suis meritis, obtestabantur deum per memoriam patriarcharum, Abraham, Isaac & Iacob, quorum pietas deo fuisset accepta. At Christiani nihil petunt à patre, nisi per Iesum Christum, quem habemus in cælis aduocatum efficacem, quiq; suam fidem nobis obstrinxit, fore ut acciperemus quicquid postularem patrem in ipsius nomine. Qui scripsit hunc Psalmum, non uiderat Christum in carne: sed oculis fidei qui longe prospiciunt, uiderat illum uenturum: quemadmodum & Abraham torseculis Christi aduentu antiquior, uiderat diem illius, & gauisus est. Nos igitur

Isaie. 9.

psal. 109.

psal. 44.

matth. 3.

Jacobi. 2.

Johan. 14.

Johan. 8.

Ephes. 3

quoties aliquid à deo petimus, cū fiducia petamus, sed eam fiduciam hauriamus non ex nostris beneficiis, sed ex gratuitis Christi promissis. Ne dicamus, Respice ad ieiunia mea, aut eleemosynas, aut uigilias, aut chameunias: sed, Respice in faciem Christi tui. Docet hoc Paulus Ephesios: In Christo Iesu domino nostro habemus fiduciā ac accessum, in confidentia per fidem eius. Quid est per fidē eius? Quia fidendum est illi roto pectore, qui non fallit in promissis, etiamsi promittat, quæ uidentur nobis impossibilia. Quis enim credidisset fieri posse, ut diuina humanaq; natura sic unirent, ut coirent in unam personā? At ille promisit & præstitit. Quis crederet fieri posse, ut homo uerus sederet ad dextrā dei patris? Promisit & præstitit. Quid est igitur quod non speremus à deo, modo respiciat in faciē Christi sui? Vt autem intelligas hanc interpretationē non esse somnium sensus mei, sed prophetam agnoscētem dignitatem suam confugisse ad faciem Christi, attende quod sequit: **Quia melior est dies unus in atrijs tuis, super millia.** Nihil uetat quo minus hæc iuxta sensum humiliorem referant ad Israelitas captiuos apud Babylonios. Tenebantur in gēti patriæ desiderio, tædebat ethnicarū superstitionū, suspirabant ad pristinos ritus ac templum illud magnificum, quod extruxerat Solomon. Iam em̄ sibi uidebantur diutino ethnicorum commercio facti ethnici. Sed nos retrusio rem intellectu sequi malimus. Non addit chiliadū numerū, ut intelligas infinitū discrimen. Nec dicit, in domo tua, aut san-

ſtuario tuo, ſed in atrijs tuis, quod eſt templi quaſi
 ueſtibulum, in quod admittebant & profani: unde
 Paulus Hebræis ſcribens, appellat ſanctum ſecula-
 re *κοσμικόν*, quod toti pateret mundo. Nec eſt apud
 Hebræos unus dies, ſed tantum dies. Non eſt enim
 dies, ubi non lucet ſol iuſtitiae & incontaminata ue-
 ritas. Nuſquam igitur dies eſt, niſi in eccleſia. In no-
 ſte ſunt, qui ſunt extra hanc: quod olim uaticinatus
 eſt Zacharias cap. ultimo, de incredulis loquens: In
 die illa nō erit lux, ſed frigus & gelu. Mox de fide ec-
 cleſiae ſic loquitur: Et erit dies una quæ nota eſt do-
 mino, nō dies neq; nox. Vulgarem diem facit ſolis
 exortus, noctem occaſus. Quis igitur eſt hic dies &
 non dies? Explicat hoc Eſaias cap. LX. Non erit ti-
 bi ſol in lucē diei, neq; ortus lune illuminabit te per
 noctem, ſed erit tibi dñs lux æterna. Vtrunq; duorū
 prophetarum locum imitatus eſt qui ſcripſit Apo-
 calypſim: Et ciuitas nō habebit opus luce ſolis, quo
 niam dominus omnipotens lumen eius erit. Porro
 nō eſſe lucem niſi in eccleſia, teſtatur Iſaias eodem
 quod modo citauī capite, de his agens qui non rece-
 perunt fidem Euangelicā: Quia ecce tenebræ ope-
 rient terram, & caligo populos, Super te autem ori-
 etur dominus, & gloria eius in te uidebitur. Mox
 ſubiicit de ijs qui relictā patria ſuperſtitione, credi-
 derunt Euangelio: Et ambulabunt gentes in lumi-
 ne tuo, & reges in ſplendore ortus tui. Ad hæc quū
 ait, *ὅτις χιλιάδας*, non addit quarum rerum, comple-
 ctens uniuerſa commoda in unum conſlata, quæ
 non poſſunt homini cōtingere extra eccleſiā. Nam

Hebr. 9
κοσμικόν
 mundanū

Extra ec-
 cleſiā non
 eſſe diem

Apoca. 21

Iſaię. 60

Id eſt. ſu-
 per nullas

quæ potest esse felicitas hominis, si in tenebris am-
 bulet? Quædiu militamus in hoc tabernaculo, per
 fidem intuemur solem. At in illo cælesti templo nō
 est nisi unus dies, quia non est transmutatio, nec ui-
 cissitudinis obumbratio, nec ulla erroris aut igno-
 rantie nebula lucem offuscat. Aeternitas enim ne-
 scit ortum & occasum. Interim tamen ambulare in
 luce fidei, & simplici animo sequi eū qui dixit, Qui
 sequitur me, non ambulat in tenebris, beatus est
 omnibus opibus, regnis, glorijs & oblectamētis hu-
 ius mundi. Hæc stulta dictu uidentur, quibus Chri-
 stus nondum aperuit oculos. Verum si perconteris
 eos, quorum cordibus illuxit Christus, num uelint
 pietatis iactura totum mundum lucrificare, dete-
 stabuntur & abominabuntur sermonē tuum. No-
 runt enim quantum bonum sit, quod iam uelut ar-
 ram tenent: & quā inæstimabile sit illud, ad quod
 mox sunt transferendi. Nunc illud mihi spectato,
 quanto desiderio teneat domus dei qui hæc loqui-
 tur: **Elegi abiectus esse in domo dei mei, ma-
 gis quam habitare in tabernaculis pecca-
 torum.** Quid est abiectū esse? Iacere in limine aut
 uestibulo & cōculcari. Quod mēdicoꝝ est. Tanta au-
 tem est ecclesiæ maiestas & felicitas, ut quod in ea
 cōtemptissimum est, longe præster omnibus mun-
 di splendoribus. Sicut in cælesti Hierosolyma mul-
 tæ sunt mansiones, quarum infima tamen potior
 est omnibus regum palatijs: sic in ecclesia uelut in
 magna domo, diuersi generis uasa sunt, quorum ali-
 ude est alio honoratius: & tamen quod in his uilissi-

Iacobi. i.

Iohan. 8.

Ioh. 14.

mum est, preciosius est uniuerso mūdo. In corpore
 hominis naturali, membrum aliud alio est prestan-
 tius. Functiōes quidem diuersae sunt, sed eodē spi-
 ritu uegerant omnia. Sic in corpore Chri mystico, qd
 est ecclesia, diuersi sunt ordines hominum, diuersa
 munia donaq; spiritus: omnes tamen membra sunt
 Christi, & eandem expectant hæreditatem. Quod
 hic infimum est, sublimius est omni fastigio mūdi.
 Pes humani corporis beator e oculo suis aut canis:
 & ex partes per quas egeruntur recrementa cibi ac
 potus in humano corpore, beatiore sunt capite as-
 ni. Hic obiter propheta aperit fontem, quā ob rem
 pleriq; mortales, uel non accedunt ad ecclesiam, uel
 recedunt ab ecclesia, uel eiekti ob culpam grauatur
 redire. Qui tumet honoribus mundanis, nolūt de-
 ponere cameli gibbos, ut per humile ingrediantur
 ostium. Et ex historijs discimus complures hære-
 archas esse factos, quod ad episcopi dignitatem nō
 admouerentur. Itaq; maluerunt primum tenere lo-
 cum inter canes & sues, quā inter oues Christi me-
 diocri esse loco. Hæc stulta ambitio genuit nobis
 Basilides, Marciones, aliaq; inauspicata nomina.
 Sed quid consequuti sunt infelices? Apud homines
 sibi conslarunt sempiternam ignominiam, apud de-
 um meruere gehennā. Quanto satius erat uel igno-
 tissimum esse inter oues ecclesiæ, modo nomen ha-
 beas scriptum in libro uitæ? Simili tenentur amen-
 tia, qui quum magnis ac manifestis criminibus me-
 ruerint submoueri à consortio ecclesiæ, tamen recu-
 sant profiteri pœnitentiam, ut ecclesiæ reconcilien-

Cur plerū
 q; herese
 sibi cōsin-
 xerint.

*pœnitenti
conditio.*

*clarissimū
hūilitatis
exemplū.*

Pœnitentia.

tur. Humile & abiectum esse putāt arceri ingressu, nudo capite nudisq; pedibus stare in uestibulo, flexis genibus introeuntium preces implorare, gestare pro purpura saccum, pro unguentis conspergi cinere. Quid in causa? Quia non uident quanta sit dignitas, quanta felicitas, quanta securitas uersari in atrijs domini. Quanta uiliras, quantumq; periculū uel ad horam esse extra domum dei? Vidit hæc ille deo charus Theodosius imperator, qui maluit uniuersum imperij strepitum deponere, & in abiectū pœnitentium ire locum, quā nō esse in domo domini. Illi ipsi pœnitentes cultu squalidi, ieiunijs attenuati, lachrymis & mœrore confecti, qui tanquam mendici iacent in limine domus dei, multo feliores sunt, quā qui sub satana regnant in tentorijs impietatis. Siquidem hi, si modo uere pœnitet, licet corpore sint extra domum ecclesiæ, animo sunt intus. Quid est igitur quod tanto ardore desiderat, propheta, per Christi faciem obtestans deū: ut uel in extremo angulo, aut limine domus dei uersari liceat, & uel inter abiectissima Christi membra censeatur, extra quem nulla cuiquam est spes salutis. Sed si ad limen domus dei uel accedamus uel redeamus, parata est misericordia domini, quæ subleuat infirmam mentem nostram, ut proficiamus ad perfectiora: parata est ueritas domini, ut abundemus in omni scientia spirituali: parata est gratia domini, dirans nos spiritualibus charismatib⁹. Postremo parata est gloria domini, quæ nos transformet in imaginē Christi. Christus ueritas est, Christus iustitia nostra est,

quem si sequamur antecedentē, fit quod dicit Isai- Isaie. 58.
 as: Et anteibit faciem tuam iustitia tua, & gloria do-
 mini colliget te. Misericordia cōdonat errorem, ue-
 ritas illuminat mentē ne reuoluaris in errorē, gra-
 tia instruit donis spiritus, ut cōuersus confirmes fra-
 tres tuos, & quā plurimos ab impietate reuoces,
 quemadmodū ait beatus Dauid, exptus misericor-
 diam domini magnam, ac per Nathan ad ueritatē
 reuocatus: Docebo iniquos uias tuas, & impij ad te Psalm. 50
 conuertentur. Hoc est quod hic sentit propheta:
Quia misericordiam ⁊ ueritatem diligit de-
us, gratiam ⁊ gloriam dabit dominus. Simi-
 liter & Paulus, per domini misericordiā reuocatus
 à furore persecūdi, & per ueritatē euangelicā edo-
 ctus uiam domini, deniq; per gratiam sancti spiri-
 tus praeclaris donis locupletatus, factusq; uas & or-
 ganum electū, eō profecit, ut etiam in medijs affli-
 ctionibus in domino gloriaretur. Quanquā potest
 hic uersiculus & aliter intelligi, ut misericordiā di-
 uinā sit, quōd trahimur ad cognitionem ueritatis,
 iuxta uerbum Ieremiae: Ideo attraxi te miserās. Tū Jere. 30.
 ut ueritas sit hominis, confitentis sua mala, & agno-
 scētis gratuitam dei misericordiam. Hoc enim sen-
 tit Psalmus 50. Ecce enim ueritatem dilexisti, incer-
 ta & occulta sapientiā tuā manifestasti mihi. Da-
 uid quandiu celabat peccatum suum, mendax erat,
 & fucum facere conabatur, nō hominibus tantum,
 sed & deo. Verū deus ex sua misericordia per Na- 2. Reg. 22.
 than prophetam, reuocat eum ad ueritatem con-
 fessionis: declarans inutiliter celari peccatum apud

homines, quū oculos dei nemo possit fallere. Misericordiam reuocātem & ueritatem confitentē sequitur gratia & gloria. Peracto em̄ luctu pœnitentiæ, & ita castigatis membris, ut quemadmodum antea seruierāt iniquitati ad iniquitatem, ita facta templa spiritus sancti, seruiāt iustitiæ ad iustitiam, sit ut glorietur ecclesia illic superabundare gratiā, ubi abūdārat peccatum, & inter angelos maior sit gratulatio sup̄ uno peccatore reuocato, quā super nonagintanouem iustis. Non est quidem absurdū quod adfert Augustinus, ueritatem referēs ad fidem dei in promissis. Solus em̄ ille uerax est, quum sit omnis homo mendax: non quod semper fallant homines, sed quod in ipsis non sit præstare quod pollicetur, incerti an in proximū diem uicturi sint. Quandiu circumferimus hoc mortale corpusculum, multis iniurijs multisq; periculis obnoxiiū, misericordia domini circumuallat nos undiq; scuti uice, ne reuoluamur in uitia. Veritas dei in promissis fulcit erigitq; mentes nostras, ut contemptis huius uitę bonis pariter ac malis, feramur ad cælestia. Cōcinit huic sensui Psalmus XXXV. Pretende, inquit, misericordiā tuā scientibus te, & iustitiā tuam ijs qui recto sunt corde. Iustitia reddit cuique quod suum est. Quid autem reddet nobis deus, qui nulli cuiquam debet? Nihil em̄ habemus, quod illius benignitati nō oporteat acceptum ferri. At aliud est liberalitas, aliud iustitia. Verum & illud iustitiæ genus est, præstare quod gratuito promiseris. Hac ratione deus seipsum nobis quodam modo debitorē

Roma. 6

Roma. 5.

Lucę. 15.

Roma. 3.

Iustitię
opus.

constituit, ut licet ipsum ob merita nostra non pos-
simus appellare, ob promissa tamen appellare pos-
simus. Quod si nos meminerimus officij nostri, ille
non recusat uocari iniustus, si minus præstet quod
pollicitus est, Venite, inquit, & arguite me, dicit do-
minus. Hanc dei iustitiam appellat Dauid, quū ait:
Vt iustificeris in sermonibus tuis, & uincas quū iu-
dicaris. Prorogat interdum expectationē nostram
deus, fallit nunquam: interim qui non norūt illius
ueritatem, obmurmurant ac dubitant, quemadmo-
dum illi duo discipuli, quū aiunt: Nos sperabamus
quod esset redempturus Israel. Quin & discipulos
ingens habebat mœror, quod quia non credebant
eum resurrecturum, putarēt sibi data uerba. Quod
hic ex Hebræo uertit Hieronymus & alij quidam,
id ira discrepat ab eo quod trāstulerunt Septuagin-
ta, ut non uideatur eius generis esse uarietas, quæ
frequenter accidit ex eo, quod eadem sententia ua-
rijs effertur modis, aut ex iisdem uerbis alius alium
sensum colligit, sed apparet scripturā Hebraicam
in codicibus uariasse. Id usu uenit interdum, quum
scriba aut interpres elemēti similitudine deceptus,
aliud pro alio legit, aut quum diuersa literarum di-
stinctio, diuersum efficit sensum. Nam quod ex He-
bræo reddunt, sic habet: Quia sol & scutum domi-
nus deus, gratiam & gloriam dabit dominus, Quæ
lectio si germana est, solem posuit pro ueritate, quæ
est CHRISTVS, qui illuminat omnem hominem
uenientem in hunc mundum: scutum, pro miseri-
cordia protegente credentes aduersus omnes in-

Isaie. 17

psalm. 56

Luc. 24

Et si leui
occasione
quæta sub
inde oria-
tur dissen-
sio.

Johan. 8

Ephe. 6
psalm. 90

Ephe. 4.

sultus satanæ. Sicuti loquitur Psalmus 31. Sperantes in domino misericordia circumdabit. Quanquā & Paulus hortatur, ut sumamus scutū fidei. & alius Psalmus dicit: Scuto circumdabit te ueritas eius, nec timebis à timore nocturno, Vis igitur tutus esse ab omni malo? Ne circumferaris omni uento doctrinæ: sed quod ē scripturis diuinis tradidit nobis ecclesia catholica, firma fide teneamus: quod præcipit, simplici obedientia seruemus: quod promittit, alacri spe expectemus. Simpliciter ambulantes non deerit neque misericordia, neque ueritas, neque gratia, nec ullum bonorū genus, quod ad beatitudinē pertinet. Eoq; subdit: Dominus non priuabit, siue non fraudabit bonis eos, qui ambulant in innocentia. Pro quo Septuaginta uerterūt *ἐν ἀκακίᾳ*, quod magis sonat simplicitatē omnis expertē fraudis ac malitiæ. Columbinos animos amat spiritus sanctus. Dabit hic gloriā sinceræ conscientiæ, in futuro dabit ineffabilē illā gloriā. Interim arrabone tam precioso contētus, expecta bona futuri seculi, spe gaudens, ut uere & ex animo dicas cum propheta: **Domine virtutum, beatus homo qui sperat in te.** Atq; hæc est compluriū psalmorum clausula. Frequenter em̄ repetēdum est, quod oportet semper infixū esse mētibus nostris. Secundus psalmus ita desinit, Beati oēs qui cōfidunt in eo. Quartus, Quoniam tu domine singulariter in spe cōstitui isti me. Vicesimus sext⁹ ita: Expecta dñm, uiriliter age, & cōfortetur cor tuū, & sustine dominum. Trigesimus ita: Viriliter agite, & confortetur cor ue-

strum, omnes qui speratis in domino. Trigesimus
 secundus, In nomine sancto eius sperauimus. Trige-
 simus tertius, Nō delinquēt omēs qui sperāt in eo.
 Trigesimus sextus, Saluabit eos q̄ sperauerūt ī eo.
 Itē. XLI. & XLII. ad spem in deo figendā hortantī.
 Similiter & LXIII. & CXXX. Nec est ista uulgaris
 spes, quā nobis tāro studio cōmendant literę sacrę.
 Agricola sperat à deo latū agrorū, prouentū, nauta
 prosperā nauigationē, grauida felicem partū, agro-
 tus conualescentiā. At uir pius qui uere sperat, hoc
 est, spem oēm fixit in dño, plena fiducia totā solici-
 tudinē cōjcit in deū, persuasus siue leta obrigerint,
 siue tristitia, siue mors, siue uita, omnia per dei miseri-
 cordiā cessura in bonū, inscrutabili sua sapientia sic
 tēperantis res mortalium. Itaq; quū beatus sit ho-
 mo dñe uirtutū, qui fiduciā oēm in te collocauit,
 nec id fieri possit, nisi sit intra domū tuā ecclesiā, di-
 gnare quāso aperire oculos omnium nostrum, ut
 uidētes, quām sint amabilia, quām pulchra, quām
 trāquilla, quām tuta, quām feliciatā tabernacula tua:
 rursus, quām his dissimilia tabernacula impietatis,
 positis opinionum & affectuum dissidijs, eodē sen-
 su, eadēq; sententia cōcordes uersēmur in illa beata
 sodalitate sanctorū omnium, ut uere de nobis dici
 possit: Ecce quām bonū & quām iucundum habira-
 re fratres in unum. Nunquā autem coalescemus in
 unum, nisi pariter spem nostram ponamus in Chri-
 sto Iesu rege Sion ac domino nostro, & ad illum
 unum spectemus omnes. Vbi regnat ambitio, ubi
 pecunię studiū, ubi peruicacia, ubi cæcus fauor, aut

odiū cæcius, ut pertendamus tueri quicquid semel diximus aut scripsimus, ubi in gratiam partiū probamus quæ scimus esse improbanda, aut odio priuato dānamus & ea quæ pie dicta sunt: deniq; ubi quisq; ad se spectat, & undique trahitur funiculus contentionis, nō potest res ad concordiam redigi. Reputemus quā sit stultū sic odisse mores q̄rundam pontificum aut sacerdotum aut monachorū, ut ipsi fiamus illis deteriores. Deterior enim est quā recedit ab ecclesiæ consortio & in hæresim aut in schisma demigrat, quā qui impure uiuit saluis dogmatibus. Cum hoc perq̄ iniquum est, nos ad aliorum uitia lynceos esse, ad nostra ipsorum talpis cæciores, & in aliorū oculis uidere festucam, ipsos trabem in oculo circumferentes. Homines cum hominibus uersamur. Quāq; grauius fateor peccāt, qui in potestate cōstituti publica, non meminerūt officij sui: tamē populi peruicacia sæpenumero in causa est, ut q̄ præsumunt, alij sint quā esse conueniret. Sic populus Israeliticus, p̄mitissimo Samuele, accipit superbum Saulem. Placabilior erit alienis erratis, qui prius sua inspexerit. Præcipuū est discordiæ seminarium, quod sinistro tārum oculo proximorū uitia intuemur. Claudatur ille sinister, & dexter uicissim ad eorum uirtutes aperiatur. Si uirtutū candidi fuerimus æstimatores, leuius offendemur uitijs. Inter fratrem ac fratrem, inter uxorem ac maritum non constat amicitia, nisi uicissim inter sese ad quædam uitia cōiueant. Quomodo igitur constabit totius ecclesiæ cōcordia, si quisq; ad alterius uir-

Matt. 7

Subdito-
rū maliti-
am exige-
re malos
præsides.

1. Reg. 8.

Exemplū
a marito
& uxore.

tutes lusciosus, ad uitia tales habet oculos, qualia sunt specula quædam, quæ faciem oppositâ & multo maiorem reddunt & deformiorem? Dolendum est tam multos esse monachos, qui præter uestitû ac frigidas ceremonias minimû habent religionis: tam multos esse sacerdotes, qui nec caste uiuunt, nec sacris uacant literis: nonnullos etiam abbates & episcopos, qui minimû differant à profanis principibus aut satrapis: sed interim dissimulamus quod multi sint inter illos pij, sobrij, docti, deique Rep. benemerentes, in diuitijs pauperes, in dignitate modesti, in potentia mites. Nec cogitamus quâto nos essemus ferociores, si tot rebus ad licentiâ inuitaremur. Expedit igitur, ut plebs, quæ dissimulatis sacerdotum uirtutibus, uitia tantum uidet exaggeratq, suâ inspicat manticam, à tergo in pectus reuolutâ. Quotusquisque est opifex, ut ab infimis incipiam, qui in præstâda opera fidelis est, in mercede exigenda æquus? Nec enim temere natû est illud uulgo celebre pro- uerbum, In sua quæque artificē arte furem esse. Iam quod omnino genus reus est, quod illi non corrumpant quæstus gratia? Quot modis uitiatum triticum ac farina, quot modis uinû ac ceruisia, quot modis pannus reliquaque texat? Omitto nunc in promissis perfidiam, in commercio supercilium ac morositatem, ut propemodum cōmodius sit cum rege quopiam aut Cardinale agere, quàm cum latomo, qui uix habet domi unde cœnet. Qui tales sunt in seruili sordidoque opificio, quales probabile est futuros, si ad eorum dignitatem euehantur, quorum mores ferre-

Proverbum.

franges opificum quorumlibet.

**Impuden-
tia vulgi.**

**Adulteri-
um vulgo
is ppe lu-
dum esse.**

**Oēs decli-
nasse & in-
utiles fa-
ctos.**

**Optimus
medicādi
modus.**

non possunt? Vulgus sacris initiatorum incontinen-
tiam, incesti, sacrilegij ac uiolati uoti titulis exagge-
rāt: sibi, ut liberis ac solutis, blandiuntur. Atqui, ne
errent, nemo Christianus ad peccandum liber est,
omnes religiosissimo sacramento sunt astrikti, nisi
forte ludū esse credunt quod in baptismo professi
sunt. Si infami cognomine uocantur apostatae, q̄ a
Benedicti aut Francisci instituto desciscunt, quāto
magis eo nomine digni sunt, qui in baptismo mun-
di contemptum professi, toto animo seruiūt mun-
do, & a Christo imperatore transeunt ad satanam?
Iam adulteriū crimen, quod apud ethnicos gladio,
apud Iudaeos lapidatione puniebatur, neutiquā le-
ue est, utcumq; nunc pro ioco ducit. Quod si quis, p-
pius inspiciat, inueniet fraudibus, rapinis, periurijs
referta omnia. Vt ne cōmemorem interim, quantā
malorū lernā tegat umbra belli. Nihil attinet hic
de magistratibus inferioribus loqui, deq; ijs qui ob
nobilitatis titulū sibi uolunt licere om̄ia, deq; prin-
cipibus. Quocumq; uertas oculos, heu nimiū multa
est querelarum materia. Sed hæc est rerum huma-
narū natura, maris in morem multa secū deferre,
quæ malis abesse. Mutat sæpe uitia, ponit nunquā.
Quid igit̄ superest, nisi ut se quisq; discutiatur, & oēs
ad Christi misericordiam confugiamus? Quædam
uitia leuiora sunt, quā ut expediat asperam ad-
mouere medicinam. Quædam minore religionis
incōmodo dissimulant quā exagitant. Porro quæ
grauiora sunt, quā ut oporteat dissimulare, manū
doctā & artificē requirunt, ne nobis eueniat quod

solet imperitis medicis, qui dum parum dextre ad-
mouent remedia, pro morbo extinguunt hominē,
aut ex leuiore malo reddunt immedicabile. Plera-
que paulatim ac per occasionē irrepsērunt: ea pau-
latim ac per occasionem tollenda sunt, si fieri que-
at absque graui tumultu: sin minus, dissimulanda,
donec ipsa dies porrigat occasionē commodiorē.
Eadem dexteritate utendū est in dogmatibus. Qui
dam dum impotenter uociferant, Hæresis hæresis,
Ad ignem ad ignem, in peiorem partem interpre-
tantes quæ dicta sunt ambigue, per calumniam de-
prauantes & quæ pie dicta sunt, plurimum fauoris
conciliāunt ijs quos exitio dignos iudicabāt. Rur-
sus qui sub Euangelij plausibili titulo moliūtur ea,
quæ ex diametro pugnant cum Euangelio, uehe-
menter adiunxerunt partes eorum quos oppressos
uolebant. Itaq; dum illi nihil omnino patiuntur in-
nouari, hi nihil sinunt relinqui, tempestas orta est
penē insedabilis: & dū utrinq; nimiū tendit funicul⁹
cōtentionis, sit, ut utraq; pars rupto fune in tergū ca-
dat. Non quod ecclesia concidat, quæ nixa saxo im-
mobili Christo, nullis turbinibus cōcutit, sed de qui-
busdam hoibus loquor, qui causam ecclesiæ tuent,
magno quidē zelo, non enim dicam malo, sed nō se-
cundum scientiam. Nondū eo processit hoc morbi,
ut sit immedicabile. Extingui potest hoc incendiū,
si materiā igni subtrahamus. Præcipuus autē huius
tumultus fons sunt impij mores hominū. Non est
quod alij in alios culpam reijciamus. Primū hoc hu-
mani generis exemplū est, sed ut per se prauum, ita

Quosdam
impotētia
suā causā,
tamen si bo-
nā deterio-
rē fecisse.

Cōpara-
tio aptissi-
ma.

Roma. 10.

Genesio. 3 nobis infelix: Mulier decepit me, serpens decepit me, omnes iram domini prouocauimus, restat ut omnes ad illum simul sincero corde cōuertamur. Ille ut est exorabilis, uicissim conuertetur ad nos, atq; hos incōditos rerum motus uertet in tranquillitatē, nobis eodem pro nostra quantulacūq; portione annitentibus. Quo pacto, inquis, id fiet? Sit unusquisq; quod esse debet: Sint pontifices, pontifices, Christi uicarij, sincero corde gregis dominici curam agentes. Sint principes, principes, diuinæ iustitiæ ministri tanquam deo reddituri rationē: quē hoc magis oportet ab illis timeri, quo liberiores sunt à timore hominū. Magistratus bona fide rempublicam administrent. Monachi perfectionem quam titulo profitentur, moribus præstent. Sacerdotes noctes ac dies meditentur in lege dñi, quo possint esse sal populi. Qui laici sunt, sint quod dicunt: non præeant, sed reuerenter obtemperent sacerdotibus, fideliter pareant principū legibus. in suo qsq; opificio probet suam conscientiam summo illi *cap.*
Psalm. 1 *Marth. 5* *1. cordium* *cognitori.* *1107. vñst.* Nam beati Lucæ uerbo libenter utimur. Qui negociator est, bona fide negocietur: qui molitor est, bona fide sit molitor: qui pistor est, bona fide sit pistor: qui faber est, bona fide sit faber: qui uestiarius est, bona fide sit uestiarius, fidutiam habens in eo qui non deserit rectos corde: atq; item de cæteris dicendū est. Nemo suis uitijs hoc nomine blandiatur: Ita mos est, sic nemo non facit. Ne circūspicias ō bone, quid alij faciant, sed quid abs te fieri uelit supremus ille iudex, cuius oculos nemo fallit, ad

cuius tribunal omnes sistendi sumus, siue reges, siue inopes erimus coloni. Ibi non ualebit hæc tergiuersatio: Ita mos est, sic nemo non facit. Interim ponat ambitio, & pertinax uincendi studium, facessant fauores cum priuatis odijs, consilescat demeritis rixæ surda uociferatio, ita demum elucescet ueritas illa pacifica. Accedat illa *συγκτάσις*, ut utraque pars alteri sese non nihil accommodet, sine qua nulla constat concordia. Sed hæcenus obsecundet, ut ne moueantur *τὰ ἀκίνητα*, & hæcenus feratur hominum infirmitas, ut paulatim inuitentur ad perfectiora. Illud autem omnibus penitus infixum esse oportet, nec tutum esse, nec ad fouendam concordiam utile, temere desciscere ab ijs quæ maiorū auctoritate tradita sunt, quæq; longo seculorum usu consensuq; confirmata. Nec quicquam omnino non uandū est, nisi huc aut cogat necessitas, aut insignis inuiter utilitas. De libero arbitrio, spinosa est uerius quàm frugifera disputatio. Et si qd de hoc querendum est, in Theologicis diatribis sobrie discutatur. Interim inter nos illud conuenire satis est, hominē ex suis uiribus nihil posse: & si qd ulla in re potest, totū eius deberi gratiæ, cuius munere sumus qd quid sumus, ut in oībus agnoscamus imbecillitatē nostram, & glorificemus dñi misericordiā. Cōueniat inter nos fidei plurimū esse tribuendū, mō fateamur & hoc esse peculiare spūs sancti donū, idq; multo latius patere q̃ uulgus hoīm credit, nec oībus adesse qui dicunt, Credo Chr̃m pro me passum esse. Cōcedamus fide iustificari, hoc est, purificari corda

1. Cor. 1.

i. cōdescendit

i. immota

fundamentum cōcordiæ huius.

De libero arbitrio

De fide et operibus.

Galat. 5.
1. Cor. 13.

credentium, modo fateamur ad consequendam salutem necessaria charitatis opera. Neque enim uera fides potest esse ociosa, quum sit fons & seminarium omnium bonorum operum. Quin potius distinguamus iustitiam repurgantem mentis nostrae domicilium, quam recte dixeris innocentiam, & iustitiam ornantem ac locupletantem eam bonis operibus. Deus proprie nulli debitor est, nisi forsitā ex gratuito promisso: quanquam & hoc ipsum ut praestemus promissi conditionem, illius est munificentiae: non tamen reiiciendum est mercedis aut meriti uocabulum, quod deus quæ in nobis, aut per nos operatur, pro sua bonitate acceptat ac pensat. De uerbis nulla sit digladiatio, modo de re conueniat, nec interim ingerantur auribus imperitæ multitudinis illa παράδοξα: Nihil refert qualia sint nostra opera, tantum habeto fidem & seruaberis: & Homo quicquid agit, nihil aliud quam peccat: quæ ut in aliquo sensu uera sint, tamen ab imperitis alio rapiuntur quam expedit. Quemadmodum & illæ uoces, Christus pro nostris peccatis dependit. An ille pro nobis mortuus est, ut nos uiuamus in peccatis: an potius ut semel illius sanguine loti, abstineamus ab omnibus inquinamentis? Mortuus est & resurrexit, ut ipsum imitantes, moriamur peccatis, & in uitæ nouitatem resurgamus. pro nobis crucem gestauit, sed idem clamat: Qui non tollit crucem suam quotidie, non est me dignus. Cæterum qui dominum suis sceleribus quotidie, quod in ipsis est crucifigunt, ijs mors illius adeo nihil profutura est, ut cessura sit in

1. 5ter opinione, in opinata.

Hereticorum positi ones aliq̃t

Luce. 9

Hebr. 6.

grauem supplicij accessionem. Pij cuiusdā affectus est credere, preces ac bona opera uiuentiū prodesse defunctis, praesertim si haec illi dū uiuerēt faciēda curarunt. Tantū admoneant, qui funebres pompas ac Missas gloriæ causa instituunt, perdere mercedē suam: ac certius esse lucrū, si quod morientes legant, uiui ac sani in pios usus erogent. At quibus hoc nondum persuasum est, ne obstrepant aliorū simplicitati: sed ipsi tanto benignius subleuent pauperum inopiam, tantoq; seruentius incumbant bonis operibus, quo minus credunt defunctos uiuorum benefactis iuuari. Religiosi item affectus est, credere sanctos ac sanctas, q̄s deus adhuc mortali corpore grauatos tanti fecit, ut ad illorum preces daemones expulerit, mortuos ad uitam reuocārit, nunc quoque nō nihil apud eū posse. At quibus diuersa sedit opinio, pura mente, sinceraq; fide inuocent patrem, filium & spiritum sanctum, ne obturbent odiose ijs, qui citra superstitionem implorant diuorum suffragia. Superstitio, quam fateor in inuocatione cultuq; diuorum esse plurimā, coarguenda est: pius ac simplex affectus interdum tolerandus est, etiam si sit cū aliquo coniunctus errore. Vt nostra uota nō sentiant diui, sentit tamen Christus, qui & amat simplices animos, si minus per sanctos, certe, p̄ sanctis dabit nobis quæ petimus. Qui sauerunt in Diuorum imagines, non prorsus abs re cōcitati sunt ad eum zelum, licet immodicū, mea quidē sentētia. Nā horribile crimen est idololatria, hoc est, simulacrorum cultus: qui tamen si iam olim sublatuſ est ē moribus

De prectibus p̄ defunctis.

De inuocatione sanctorum.

Superstitio quādam quō v̄l arguēda sit v̄l ferēda.

De statu is seu imaginibus

hominum, tamen periculum est, ne technis dæmonum eodem reuoluantur incauti. Sed quum statua-
ria & pictura olim inter liberales artes habita sit ta-
cita poësis, plus interdum repræsentans affectibus
hominū, quàm homo quamuis facundus possit uer-
bis exprimere, & Plato agnoscens poësim plurimū
habere momenti ad Remp. bene secusve instituen-
dam, non omnes poëtas submouerit ex illa quā fin-
git ciuitate, sed Homerum tantum aut Homeri fi-
mitem, qui dijs ac deorum filijs attribuit adulteria,
puerorum amores, furta, mendacia, impotētes iras,
dissidia aliaq; uitia, quæ nemo bonus Reip. guber-
nator ferret in suis ciuibus, aut frugi paterfamilias
in uxore, liberis aut famulis. Corrigendum erat, qd
per imagines irrepserat superstitionis, utilitas erat
seruanda. Vtinam omnes omnium ædium parietes
haberent uitam Iesu Christi decēter expressam. In
templis autem quemadmodum in Aphricano con-
cilio decretum fuit, ne quid recitaretur præter scri-
pturas canonicas, ita conueniret nullam esse pictu-
ram, nisi cuius argumentum in canonicis scripturis
contineretur. In peristylijs, porticibus & ambula-
cris possent & alia pingi ex humanis historijs desum-
pta, modo facerent ad bonos mores. Stultas uero
aut obscœnas aut seditiosas tabulas oportuit nō so-
lum è templis, uerumetiā ex omni ciuitate sublatas
esse. Et quemadmodum blasphemix genus est, sa-
cras literas ad ineptos ac profanos detorquere io-
cos, ita graui pœna digni sunt, qui dum pingunt
canonicarum scripturarū argumenta, de suo capite

Quatenus
imagines
ferēde vel
nō ferēde.

Quid in tē-
plis pingē-
dum.

Peristylia,
ambit⁹ co-
lunnarū.

In picto-
res q̄dam

miscent ridicula quædã ac sanctis indigna. Si liber ineptire, à Philostrato potius petant argumenta.

Quanquam sunt & in ethnicorum annalibus multa argumenta, quæ idiotarum oculis utiliter exponi possent. Ergo cui persuasum est, diuorum imaginibus, quoniam nō sentiunt, nihil habendū honoris, fruantur suo sensu: ne tamen obstrepant ijs, qui citra superstitionem sic uenerātur imagines eorum amore q̄s repræsentant, quemadmodum noua nuptasponsi absentis amore exosculatur anulum aut strophium ab illo relictum aut missum. Hic affectus deo nō potest ingratus esse, qui nō ē superstitione, sed ab abundātia quadam amoris proficiscit̃. Idem sentiendum est de ijs, qui simili affectu exosculant ossa aliasve reliquias sanctorum. In his Paulus opinor cōcederet, ut in suo quisq; sensu acquiescat. Non ui Theologū, qui cum uideret quendam per cœmeterium euntem, nam erat iter publicū, nō aperire caput ad signum crucifixi, haud quidē studio, sed intētum fabulis comitū, quibuscū deambulauerat, miro zelo dixit ad suos cōfabulones, Ausim iurare illum esse Luteranum. Illud profecto non recte: quē admodum altera pars peccat, odiose obstrepens nō superstitioni, sed simplici religiosoq; affectui nōnihil tribuentiū imaginibus. Illud citra noxam omnibus potest inculcari, diuos ac diuas optime colimorando uitam illorū. Idem quibus nondum persuasum est horū temporū sacramentalem confessionē fuisse ab ipso Christo institutam, seruent eam ut rē salutarem, multisq; cōmendabilem utilitatibus, ac

Exemplū
a sponsa.

De reliquijs

Exemplū
temerarij
iudicij.

De cōfessionē.

*Que peccata
confitenda*

*Quid et
confessione vi-
tandum.*

*Quis et
confitendoli-
ber sit.*

multorum seculorum usu comprobata. Vt autem illa tum tutior sit, tum minus grauis, magna ex parte in nobis situm est, uidelicet si deligamus integrum, eruditum ac silentij tenacem sacerdotem, nec eum ambiguus ac perplexis sermonibus remoremur, ut percontando cogatur uelut expiscari crimina, sed simpliciter tanquam coram deo aperiamus ea dum taxat, quæ certo sunt letalia uulnera. Quod genus sunt, adulterium, homicidium, furtum, ebrietas enormis ac uoluntaria, obrectatio malitiosa, quod homicidij aut ueneficij genus est, periurium, fraus, rapina, aliaque huius generis seu facto perpetrata, seu certo animi proposito destinata, quibus enim nihil de fuit præter occasionem, iam perpetrarunt. Absit autem rem repetendi confessionem superstitio, absit anxietas enumerandi commissa & circumstantias, aut toram iterandi confessionem apud alium sacerdotem, si quod crimen in priore fugit. Præcipua cura sit, ut quod admissum est detestemur, & in pristinum remigremus affectum. Illud omnium caput est, sic instituere uitam, ut non incidamus in ullum crimen letale. Id qui potest, liber est ab onere confitendi. Leuius culpas uitare uix cuiquam concessum est in hac uita: at non difficile est auxiliante deo, uitare crimina ei qui semel sit radicans in charitate dei ac proximi. Hoc igitur fundamentum ante omnia iaciendum ac stabiliendum est in animis nostris. Quod si accadat in crimen prolabi, non est necesse protinus ad sacerdotem currere, sed ad deum ilico confugiendum est. Cum illo statim redeundum in gratiam.

ut sacerdoti quoq; confitearis, expectanda est temporis opportunitas. Consultū tamen est culpas de quibus dubitas, criminales sint necne, sacerdoti quū opportunū fuerit referare. Idem dico de factis, de quibus ambigis, utrum legitima sint an non. Complures enim perplexi casus incidūt in uita mortalium, ueluti de usura, de matrimonio, de restituendo, de uotis. Qui credunt eā ut nunc est à Christo institutam, tanto obseruent religiosius, sinātq; alios in suo sensu acquiescere, donec sacrosancta synodus aliquid expressius de hoc pronunciārit. Hoc pacto fiet, ut nec scindatur omnino Christiana concordia, nec mores infirmorum in omnem licentiā proruant. In Missam si quid superstitionis, aut sordidū irrepserit, æquum est corrigere. Ipsam Missam quur usque adeo execremur, non uideo. Constat psalmodia, qui dicitur introitus, doxologia, precatōne sacris canticis, recitatione uerborum prophetarum aut apostolicorum, quam uocant epistolam, recitatione Euangelij, professione fidei catholica, gratiarum actione, quam appellant Eucharistiam, ac religiosa commemoratione mortis dominicæ, rursus precatiōibus, inter quas est precatio dominica: de insequitur pacis Christianæ symbolum, mox communio, rursus sacrum canticum, & precatio. Postremo loco sacerdos totum populum uelut in suā tutelam receptum, deo benedictione tradit atq; commendat, ut perseuerent in affectu pietatis, mutuaq; charitate. Quid in his non pium ac uenerandum? Quos offendit sordida turba conductitiorū sacrifici-

De Missa

Doxologia, glorificatione.

De sequē
tīs vt vj
cant.

culorum, submoueant indignos, dignos retineant. Quibus non placet proſa, præſertim indocta, licet eas prætermittere. Neq; enim Romana eccleſia ul-
las nouit proſas. Similiter & cantionē quā nunc in
nōnullis templis canunt, poſt conſecratū corpus &
ſanguinē dñicum, pro pace aut contra peſtilentiā,
aut pro felici puentu frugum, ſine religionis detri-
mento liceret omitttere. Id enim omnino præter ue-
terem morē inductum eſt. Nam id temporis olim
populus non curſitabat ad uidendū id quod ſacer-
dos oſtendit, ſed proſtratis humi corporibus, ani-
mis in cælū erectis, gratias agebat Chriſto redem-
ptori, q̄ nos ſuo ſanguine lauit, ſua morte redemit.
Nihil porro tale nouit eccleſia Romana. In ſacello
pōtificis, pō eſt niſi unicū altare, & unicum ſacrum.
Quia & hodie in multis eccleſiis Romanā imitan-
tibus, non licet priuatim ſacrificare, duntaxat id tē-
poris, quū ſummū peragit ſacrum. Illorū inſolentia
eſt arguēda, qui cum ſummi ſacrificij tempore am-
bulārint nugantes de rebus friuolis, pprium requi-
runt ſacerdotē, qui ipſis proprie ſacrificet: aut in ue-
ſpertino cultu quēuis obuium arripiunt ſacerdotē,
qui ipſis ſeparatim dicat ueſpertinas laudes, etiam
ſi iā ſuas abſoluit: qui ſi recuſet, ſic commouentur,
ut periculum ſit ne illi pugnos in faciem ingerant.
Adeo quod publicum eſt contēnitur, & quiſq; pri-
uata quærit. Si non placet in tēplis illud modulatæ
muſicæ genus, & organorū cātus, poſſunt citra pie-
tatis iacturam omitti: ſi placet, curandum eſt ut il-
la quoq; muſica ſit digna templo dei. Iam & illud

Esſe vbi
non liceat
priuatim
ſacrificā-
re ſub ſum-
ma Miſſa

De fabu-
lātibus in
tēplo tem-
pore ora-
tionis.

De orga-
na.

nō recte fit in quibusdā ecclesiis, ut ob musicorum aut organorum concentū omittatur aut decurtenantur ea quæ sunt præcipua. Hora prope consumitur in prosa, ac decurtatur symbolum fidei, & omittitur precatio dominica. Nec minimum temporis absumunt illæ uocū caudæ, ad singulos uersus in longū pductæ. Atqui præstabat cultum solennē, nullis superuacaneis uerti in tædium. Ad superstitionē uergunt tot peculiaria Missæ argumēta, Missa de spinea corona, Missa de tribus clauis, Missa de præputio Christi, Missa p nauigantibus, pedestri aut equestri itinere peregrinantibus, pro sterilibus, pro grauidis, pro parturientibus, pro febris quartana aut tertiana laborantibus. Hæc & huius generis multa facile possent uel tolerari uel corrigi. Nec erat necesse ut Missam tot seculis receptā, quasi rem pestilentem & impiā exigeremus. Iam quæ quidā traderunt de qualificatione, de merito principali & secundario, de opere operante & operato, poterant inter humanas opiniones seponi, donec super his quoq; synodus pronunciaret, aut suo quocq; arbitrio relinqueret. Sacrificij atq; immolationis uocabulum ueteres sacri doctores nō horruerūt. Christus semel mortuus nō moritur iterum, fateor, sed unicū illud sacrificiū mysticis ritibus quotidie quasi renouatur, dum ex illo fonte inexhausto nobis nouam subinde gratiā elicimus. Immolamus hostiā pro uiuis ac defunctis, dum pro illis patrē per filiū mortē obtestamur. Postremo, quū omnis precatio, laus & gratiarū actio recte dicatur sacrificiū, maxi-

De abusu
organista-
rum.

De argu-
mentis
Missarū
peculiari-
bus.

De quibus-
dam alijs
positioni-
bus.

De voca-
bulo Sa-
crificij.

De cōmu-
nionē in
Missā.

me nomen hoc cōuenit in Missam, hæc omnia sacra-
tius continentē. Sunt qui requirant in Missa cōmu-
nionē. Sic fateor fuit à Christo institutum, & olim
ita cōsueuit obseruari. Verū id quo minus fiat, haud
stat per sacerdotes, sed per laicos, in quibus heu ni-
miū refrixit charitas. Cælestis ille cibus non est ob-
trudendus inuitis aut nauseantibus: auide petenti-
bus non negabitur. Nunc quæ possit esse cōmunio,
quū quibusdā in locis tēpla ferē sint uacua commu-
nionis tēpore? Quidā aspersi, mox abeunt domum,
& ante introitū faciunt exitū. Alij post auditū & nō
intellectū Euāgelium abeunt. At qui posteaq̃ sacer-
dos dixit, Sursum corda, & Gratias agamus, tū præ-
cipue populi partes erant, quādo tacente sacerdote
quisq̃ cum deo loquitur. Atq̃ interim illi fabulan-
tur in foro, aut potant in popina. Quāq̃ & hi uere-
cundius faciunt ijs, qui toto sacro nugantur in tem-
plis. Deniq̃ tamen inter sacrificantē & assistentes
non est signū sacramentaliū cōmunio, quæ nec
olim inter omnes fuit, est tamē sacræ doctrinæ, piæ
exhortationis, precationis, laudis & gratiarū actio-
nis cōmunio. Cōmune est igitur qd̃ uiuificat, illud
cōmune non est qd̃ sine illis nihil p̃dest. Sed obijci-
tur scrupulus de adorando. Si in Eucharistia totus
est Christus, quur non est adorandus? Quāq̃ Chri-
stus in eo sacramento est, sub ratione cibi ac potus,
ut summa cum animi puritate sumatur, nō ut ostē-
retur, aut in ludis publicisq̃ pompis circumferatur,
aut in equo circum arua uehatur. Id nequaq̃ est ue-
teris exempli, sed in hoc multitudinis affectui plus

De adora-
tione ho-
stie in al-
tari.

De circū-
latione ho-
stie.

fatis indultum est. Quidā sibi ualde p̄iuidentur, si quoties sacerdos finit uideri corpus dñi, undiq; accurrant ac ē p̄ximo defixis oculis intueātur. Quanto reuoliosius erat cum publicano procul à cancellis abstinere, & corpore humi fuso, mente adorare crucifixum? Nullus est tam stolidus, ut humanam Christi naturā adoret pro diuina, aut ut panē & uinum adoret pro Christo. Quoniā autē nemo certus est, an sacerdos uerē consecrauerit, pręter ipsum unum, nullus adorat ibi Christū, nisi sub tacita cōditione. & tamen id quod in Christo proprie adoratur, nusquam non adest. Adde huc q̄ nullū sit sacramentum tā humile, cui non assistamus nudis capitibus quum administratur, uelut in baptismo, in confirmatione puerorū. quid sentiunt igitur, qui putāt idololatriā esse, si huic sacramento caput aperiant, etiam si Christi corpus & sanguis tm̄ ibi sint in sacro signo? Quot porro uidemus Sacramentariorū formas? Quoties ipsi suā mutārunt sententiā, quoties alienā reiecerunt? Nā & nuper exortus est, qui tam impiā de hoc sacramēto sententiā cōmentus est, ut totum sustulerit sacramentū. Neq; eīm sacramentū dici meretur, quod nullo externo signo, sed tātum animi cogitatione peragitur. Hęc qui faciunt, utrū sibi uidētur talis ludere, an de grauissimis rebus disputare? Quod si ambigūt, ut ipsa declarat res, quanto satius erat in eo perseuerare, quod nobis tradiderat ecclesia catholica? Tradidit autem ibi uerū esse corpus & sanguinem domini, haud dubie, quin uinum. Quod si credimus in sepulchro diuinā naturā

De instabilitate sacramentorum

De noua sacramentorum cuiusdā opinio

*Questio-
nes aliq̃e
de Sacra-
mento.*

*De multi-
tudine fe-
storum.*

*De frater-
nitatibus
vt vocant*

*De ieiun-
ijs.*

non fuisse separatam ab exanimi corpore domini, quanto credibilius est eam à uiuo corpore nō esse separatā in sacramēto? Itaq; si in hoc cōcordes esse-
mus, cetera quæ disquiruntur, quō sit ibi corpus & sanguis dñi, sub panis substantia, an sub speciebus panis an uini, & qd accadat sumpto corpori, & si q̃ sunt his similia, poterāt in synodo definiri. Nūc dū quisq; de re rāta quod libet cōminiscitur, nonne illud unicū piarū mētium solatium ac deliciū, quodā modo in nausēam uertimus? Turbam festorū diē, quos uel episcopi multitudinis affectibus indulgētes induxerunt, uel Romani pōrifices causis nō necessarijs instituerūt, ipsi facile patiētur abrogari, qd genus sunt festū Cōceptionis & Natiuitatis uirginis matris, itē festum Præsentationis in templo. Et haud scio an expediret, nullum oīnino festū solēne indici, nisi cuius argumētum extet in sacris literis. Diem dñicum semp excipio. Facile patiētur esse festa pauciora, modo ea quæ supersunt, maiore religiōne celebrentur. Non est oīnino p̃fanus dies, quo licito labore citraq; fraudē paratur, quod uxorem alat ac liberos aut proximi subleuet inopiā. Festa quæ sodalitates sibi priuata cōstituunt autoritate, unā cum ipsis sodalitatibus à magistratu tollenda sunt. Nihil em̃ aliud sunt q̃ Comi & Bacchi cōuenticula. Delectū ciborū ac ieiunia nō indixit ecclesia, nisi ad sanitatē corporis & animi. Itaq; q̃ pisciū esu periclitantur, aut ieiunio & ualētudinē corporis & animi uigore lēdi sentiūt, hos nequaquā obligat ecclesiæ cōstitutio. Qui uero sentiūt se ex abstinētia car-

nium & ieiunio & corpore & animo melius habere, q̄ rogo cōtumacia est, uelut in odiū ecclesiæ hoc reijcere, q̄d tantā adfert utilitatē? Hic igitur nullus aliū diiudicet, uescens nō insultet abstinentibus, abstinentes non condēnent uescētes, etiā si causa non sit euidēs. Suo dñō stāt aut cadunt. Idem sentio de cæteris episcoporum constitutionibus, quæ si piæ sunt, si utiles, si æquæ, ob hoc ipsum seruandæ sunt, q̄d tales sunt: et si displicet legis uocabulū, amplectamur eas tanq̄ salubria cōsilia. Si seruus de lapide emptus dat tibi consiliū utile, auscultas & obrēperas, nō quia seruus dedit, sed quia est in rē tuā. Et nos eorum cōsilia reijcimus, q̄ publica dignitate p̄minēt, quibz nobis patrū ac doctorū loco sunt? Hæc eo spectāt, nō ut q̄ dicimus pro certis haberi uelimus aut præeamus ecclesiæ quid sit statuendū, sed ut interim dum apparat synodus, ipsi dissensionū causas oēs quantū in nobis ē, amputemus, nihil p̄ uim ac tumultū agamus, neq̄ cuiq̄ hoc faciamus, q̄d si nobis fieret, celū ac terrā ac maria inclamaremus, neq̄ quenq̄ ad nouam religionē à qua abhorret, ppellamus. Acquisitum em̄ est, ut q̄ sibi religionis causa uim fieri nolunt, ab alijs eā abstineāt: præsertim quū hic quoq̄ melior sit causa, tã longi præscriptione tēporis sefuentium. Hæc admonitio ad utrāq̄ partē attinet: si moderata συγκατάθεσις præmolliat dissidiorū paroxysmū, fiet ut synodi medicina felicius operetur ad concordia. Sic em̄ medici priusquā porrigāt ualidum pharmacū, leuibz quibuscūq̄ ac blandis potiunculis, Sirupos illi uocāt, præparāt corpora. Hoc

Rom. 14.
De cōstitutionibus
alijs.

i. cōdēscensio.
paroxysmus.
i. irritatio.

De rebaptizantibus.

1. Cor. 1.

Actu. 16.
Actu. 10.

Matt. 22.

De obedientia principibus debita.

De cōitate rerum oīm a quibusdā appetita.

exemplū utinā omnes imitemur. At uereor ne sint, qui uel ob inopiā iudicij, uel ut ipsi sint in tuto, pperent sic exulcerare omnia, ut frustra coeat synodus. Quis autē malus genius effascinauit infelices anabaptistas? Nam audio hos errore falli, magis quā incitari malitia, ut ad istum modū in proprium ruāt exitium. Non sufficit illis baptismus, qui mille quadringētis annis suffecit ecclesie catholicæ? Nā temporibus Augustini tā uetus erat consuetudo tingere infantes, ut huius exempli autor ignoraret, admodumque probabile esset, ab ipsis apostolis fuisse inductū. Quanquā em̄ non est expressum in sacris libris, quā apostoli baptizārent infantes, tñ ex his sumitur non leuis coniectura. Paulus enim faretur se baptizasse tres familias, Crispi, Caij, & Stephanę. Et apud Philippenses noctu baptizauit carcerarium cum uniuerſa familia. Et Petrus baptizauit Cornelij non solum familiam, sed etiam cognatos ac necessarios, quos ille sub aduentum Petri cōuocarat. In his familijs pbabile est fuisse nōnullos infantes aut pueros. Christus ait: Date Cæsari quæ sunt Cæsaris. Et apostolorū principes Petrus ac Paulus diligenter admonent, ut Christiani ciues obtemperēt regibus ac prefectis, licet idololātris. Volunt seruū baptizatū fidelius etiā seruire hero suo, quā antea fecerat: & isti grauantur parere principibus eodē lauacro tinctis, eādē professis religionē? Dicūtur exigere à suis rerū oīm communitatē. At ista quidem fuit aliquādiu tēporibus apostolorum in primordijs ecclesie nascentis, ne tum quidem inter omnes

Christianos, Nam latius propagato Euangelio, nō potuit seruari communitas, exitura uidelicet in seditionem. Hoc ad cōcordiam est accōmodatius, ut rerum proprietas ac dispensandi ius sit penes legitimos dñs, charitas uero faciat usum cōmunem.

Nunc audimus apud Bohemos exoriri nouū Iuda^{Nona in} orum genus, Sabbatarios appellant, qui tanta sup^{ter Bohe} positione seruant sabbatū, ut si quid eo die inciderit mos Sab^{batariorū} in oculum, nolint eximere, quasi non sufficiat eis p^{secta.} sabbato dies dominicus, qui apostolis etiam erat sa

cer, aut quasi Christus non satis expresserit, quantū tribuendum sit sabbato. Beatus Paulus anathema Sala. c

minatur angelo, qui uel cēlitus adferret aliud Euangelium q̄ ipse tradiderat. Nunc multorū animos adeo conspiciamus uacillātes, ut si uel obscurissimus ^{Zenitas} homuncio pferat nouū dogma, licet absurdum, in ^{multorum} ueniat discipulos. Vnde tanta uacillatio in animis ^{in Germa} Germanorū, qui semper cēteris nationibus fortitu ^{nia.} dinis & constantiā laude prācelluerunt? Quid no-

bis felicius, si positis dissidijs concordēs uersemur in ^{Carolus} domo dñi? Agit hoc summo studio Carolus Cēsar, ^{Ferdinā-} agit idem Romanorū, Hungariā, Bohemiāq; rex ^{du.} Ferdinandus, princeps singulari pietate prāditus.

Nec Christianissimus Gallorū rex in hoc negocio suo cognomini non est responsurus. Nec Anglorū rex obliuiscetur, se non ita pridem defensoris fidei catholicā speciosum meruisse titulū. Qui Clemen^{Clemene} tis pontificis ingenīū propius norūt, pollicētur illū ad æquissimas cōditiones descensurū, modo sarcia-
tur ecclesiā pax. Nec defutura est eruditorum Car

1. Thes. 2.

Isaie. 32.

dinaliū æquitas. Res auspice Christo feliciter cessu-
 ra est, si cæteri quoq; principes ac ciuitates huc intē-
 dant animū. Iā nimium diu rixis indultū est, uel de-
 lassati quæramus cōcordiā. Si dñi lenitas nos puo-
 cat ad licentiā, quæ ad pœnitentiā debebat inuita-
 re, uerēdum est ne furor fiat læsa sæpius patiētia, &
 qđ de Iudæis scripsit Paulus, pueniat in nos ira dei
 in finē. Ne regū quidē māfuerudine abuti consultū
 est. Nō ignorāt illi uires suas, sed pro sua clemētia,
 molliorib; si fieri possit, remedijs huic malo mederi
 malūt q̄ cauterijs aut sectionibus. Fortasse nos cre-
 dimus dormire Cæsare, at is planē uigilat in hoc
 negotio. lentior est, sicut oportet principē summa
 potētia præditū non esse præcipitē in rebus geren-
 dis, sed tñ ille tandē perficit, q̄quid animo destina-
 uit semel. Regis Ferdinandi bonitas & animus pla-
 nē philosophicus, qualē in principe requirit Plato,
 non meret̄ contēptum, sed abundantiorē reuerētiā,
 ac religiosiorē obedientiā. Nunquā habuere felicē
 exitū ausus Cyclopici, & inconsulta temeritas, Sed
 ut uerissime dixit ille uates acutissimus, Vis consiliij
 expers mole ruit sua, Vim tēperatam diij quoq; p-
 uehunt In maius. Ergo si moderatis cōsilijs, affecti-
 busq; sedatis incubuerimus ad sarciedam ecclesiæ
 cōcordiā, fiet qđ uaticinatur Isaias: Et sedebit po-
 pulus meus in pulchritudine pacis, & in tabernacu-
 lis fidutiæ, & in requie opulēta: iamq; simul omnes
 uno ore nobis inuicē gratulantes, dicemus: Quā
 amabilia tabernacula tua domine uirtutum,

FINIS

SOCLARISS. DOCTIS 99

SIMOQVE VIRO D. ERAS. ROT.

dño in maioribus obseruādo, Iulius Pflug S. D.

ACIT charitas in
quam infixus sum, ec
clesię, ut quamuis ipse
illi præsidium asserre
haud possim, de omni
tamen statu eius cogi
tare non desinam: ex
quo certe ipso hube
rem capio fructum, si
ue in mentē uenit mi
hi quod consoletur, si

ue quod terreat. In quorū ego cogitatione ita uer
sor, ut altero animus meus recreetur, altero uero
muniatur contra casus impendentes. Malum enim
cū aduenit diu ante prouisum, leuius esse solet. Ac
cedit eodem singulare quoddam officij uinculum.
Nam cum publicum in ecclesia munus sustineā, & si
ad eam constituendam facultas mihi non suppetit,
uoluntate tamen mihi eo est incumbendum. Itaq;
quum aliam officij tribuēdi rationē inire nequeā,
facile adducor, ut tuam tuiq; similium, qui & doctri
na & autoritate florent maxime, fidem implorem.
Hæc eo ad te scripsi, ut ad causam, quæ mihi cū omni
bus bonis cōmunis est, intelligas priuatū etiā offi
cium accedere, ut si nimius fuerim in urgendo, des
ueniam mihi, quū me illo affectio haud iniustara
perit. De statu autē religionis est omnino ut scrip

fisti, id enim re ipsa experior. Nec mihi hoc tempore facile occurrit quod animū leuet ægritudine, cū præsertim scelerum eorū, ob quæ plagas illas, & eas quidē iustas deus nobis infligit, nullū faciamus finem. Quod autē cogitas rudem sumere, istud tibi profecto per eum, qui tribuit ut posses hominū generi præclarā operā nauare, nunq̃ licebit: & eo quidem minus, quod ut extrema cygnorū uox consuevit esse suauissima, ita sanctissimæ esse solent uoces extremæ optimi cuiusq̃, qui eas edit una prope cū spiritu extremo. Etsi igitur habes, quo repudies typographorum postulara, non tamē reperiēs, quē admodū ei qui iure quodā suo imperare poterit, satisfacias, nisi pareas. Sed quid ago? Ita tecum quoddammodo loquor, quasi senectus tua nō & operosa sit, & planē talis, ut eam nobis diurnā fore sperem. Quin animū ad ea, quæ tu nobis præclara parere nō desinis, conferēs, intellige haud obscure ijs, quæ à te optimus q̃sq̃ desiderat, non modo nō orbari senectutē tuā, sed etiā augeri. Vigent enim in te omnia ea, quibus rei Christianæ prodesse possis, & haud scio an magis etiā, q̃ in ætate florente. Quæ quidem res spem ostendit fore, ut in quam ecclesiā multa tua officia extant, de ea diu bene mereri possis. Atq̃ hæc quidē amantissimis literis tuis prouocatus scribenda putauī, nō ut te ista ætate atq̃ auctoritate uirū ipse homo iuuenis atq̃ rudis monerem, sed ut in quē me duceres sermonē sequerer. In quo ipso dum breuitatē uito, uerbosior & ineptior nescio quo pacto fui q̃ deceret. Venio nunc ad Iulium

Camillū & Augustinū Eugubinum: quorū alterum cum Venetijs essem de facie noui tantū, cum altero uero cōgressus & locutus sum saepe, q̄ me ea re deuinciebat sibi, quod mihi quotiescunq̄ uellem faceret potestātē introeundi bibliothecā Antoninam. Amphitheatrum Camilli si eā nobis utilitatē afferre posset, quā pollicetur, libēter me facerem unum ē spectatoribus in eo. Ac si apud te disceptantē causam dicit eloquentia, iam uicit. Nam (si te bene noui) contra eam nunq̄ tu statues, cuius beneficio tantus es, ut uinas in oculis oīm ferē gentium. Itaq̄ nihil attinuit Camillū eā ad pedes tuos abiicere. Sed illi potius placandi fuerūt, qui negāt cum eloquentia cognitionē rerum coniungi posse, quasi uero in quinate loqui sit sapere. Iā uero tuā ad Eugubinū epistolā iā dudum legi, in qua tu illū amanter sanē, & singulari cum grauitate mones. Qui utinā obtēperasset tibi. Nam sic ferē fit, ut quā quisq̄ uoluptatem maledicendo capit, eā male audiēdo amittat. Qua in re euentus cū ipsa iustitiæ æquabilitate bellissime congruit. Quo magis miror qd homini uenerit in mentē, cunctā nationem nostrā tanta cōtumelia afficere. Quod si te optima monētem audire noluiisset, suam tñ ipsius rationē si adhibuisset in cōsiliū, uirus illud in nos tā turpiter nō euomuiisset. Sunt cerre in singulis nationibus, qui sub figura hominū immanitatē gerūt beluarū. Sunt item, qui cū ingenio, tum uero etiā uirtute excellunt. Hoc qui negat, nā is aut rudis est in cognitione rerum humanarum, aut planē impudens. Qui igitur uniuers-

ſæ alicui nationi in opprobrijs obijcit, quæ ſunt certorum ciuiũ labes qua id tandem fronte facit? Cur non potius laudat ob certorum ciuium uirtutes: id quod cum officio boni uiri multo eſt coniunctius. Nonne qui ita reprehendit, idem ſentit ſe patriam quoque ſuam, cum in eodem uel ſimili ſit crimine, premere & tacita quaſi ſententia ſua damnare? Sed quid ſi non tam uitia exprobrat, quàm uirtutes in finitima uitia detorquet? Vt cum animi altitudo hominum noſtrorum atque uirtus, quæ in periculis contemnendis lucere ſolet, feritati tribuitur. Quod ſi quis Germanorum, quibus ingenia Eugubinus adimit, uellet in hoc genere ingenioſus eſſe, nonne quæ multo uel præſtantiſſima ſunt, ea ad ſpeciem turpem facile orationis ui conuertere poſſet? Nulla enim uirtus eſt, cui non uitium aliquod ſit finitimum. Quo facilius id quod honeſtum eſt atque bonum, dicendo eo poteſt traduci, ut malũ eſſe uideatur. Recte igitur tu, qui prudentiam Eugubini requiris, cum præſertim multi ſint noſtrorũ hominum, qui ſi commoueant ſeſe, ſentiet ille Germanis neque ingenia, neq; facultatem orationis, neq; maximarum rerum ſcientiam deeſſe. Quanq̃ res ipſa pro hominibus noſtris loquitur, etiãſi nullo faciãt uerbum, quòd multa iam extant ſigna, etq; illuſtria, non ſolum ingenij illorum, ſed etiam eximia doctrinæ. Adde quod ipſum Eugubini inſtitutum, ei acerbiter iſtam exprobrare uidetur. Quid enim ab officio hominis Chriſtiani, ſacerdotis & theologi alienius eſſe poteſt, quàm in eo quo

se proficitur religionem defendere, tantum acerbi-
tatis effundere, & contra, quàm lex mutui amoris
sancit, multos bonos uiros de se nihil tale merētes
tam insigni iniuria afficere? Sed de his Eugubinus
ipse uiderit, ego qđ ad me attinet, mallet illum
isto maledicendi genere supersedisse. Faueo enim
hominis honori. Quod si fecisset, maiorem procul
dubio fructum industriæ suæ cepisset, nec eam, ad
quam se excitauit bene audiendi rationem, ipse in
dubiū uocasset, De Gulielmo Budæo quæ scripsi-
sti, ea me singulari affecerunt uoluptate. Ille enim
ita se gerit, & ea nobis affert, ut mihi uideat natus
esse ad lucem rectis studijs inferendā. Lætor igitur
uirum illum in eo etiam nunc cursu esse, quē iam-
dudum magna sua cum gloria tenet. Hic si tantum
apud suos autoritate ualet, quātum excellens eius
doctrina & uirtus, quæ uno omnium ore celebrat
postulat, & gaudēdum est certe omnibus bonis, &
præclare cum Gallijs ipsis agitur. Hæc ferè ad epi-
stolam tuam. Iam uero ne te fugiat quo loci sint res
nostræ, sic habeto, religionem aliquanto perturba-
torem esse, quàm fuit antehac, & ortus est nuper
nescio quis terræ filius, qui conatur nouum malum
inuehere. Negat enim necessaria esse ad Eucharistiā
uerba Christi, quibus ea consecratur: quin nec spe-
ciem panis aut uini necessariam esse, sed satis esse, si
motu interiori cordis Eucharistia capiat. Ita cū
hic ad spiritalem manducationē referat omnia, id
agit, ut possit sacramētum ipsum funditus tollere.
Sed deus tamen pro sua misericordia nos respexit,

104 EPISTOLA AD RINCHVM

Cuius diuino beneficio effectum est, ut autore in uin-
cula coniecto, hæc hæresis oppressa sit antea, quam
in uulgus proferret. Noui præterea quod scribā ni-
hil sanè est, & arbitror satis multa esse hæc, p̄sertim
ad te uirum nunq̄ satis uacuū. Sed malui tamē mul-
tus esse, quā non declarare me ijs quæ scripsisti, ual-
de dele ctari, de quibus certe tecū quasi loquēs quā-
ta uoluptate perfusus sim, inde perspicias facile, q̄
finem dicendi ægre fecerim. Non igitur mihi uisus
es garrire, qua tu uoce uteris, sed ap̄issime grauissi-
mèq̄ loqui, & tanto me uehementius amare, quan-
to longiores fuerunt hæc literæ tuæ. Quare tam me
tibi beneficio obstrictū sentio, quā quē maxime
cumq̄ mihi nihil esse possit antiquius, q̄ ut gratitu-
dinem meam erga te quibuscunq̄ possim rebus re-
stificer, magnū mihi beneficiū dederis, si ostenderis
in qua re officium meū tibi præstari uelis. Vale
Litij, tertio Non. Maij, Anno M. D. XXXIII.

DES. ERASMVS ROT. CLARIS.

LL. Doctori Iohanni Rincho S. D.

LITERAE tuæ uir ornatissi-
me, quibus & pro tua pruden-
tia sagaciter diuinas imminen-
tes Germaniæ calamitates, &
eas pie deprecari, permouerūt
animum meum, ut ad omnipo-
tentem illum pacificatorem, et

si. mediato
rem.

ut Paulus uocat *inter*, precationē conscriberem,

PRO PACE ECCLESIAE. 105

qua simul omnes dominum, iratum quidem, ut uidetur, sed exorabilem appellemus. De non mouenda Camarina, amanter tu quidē ac fideliter, sed sero mones. Et merebatur hoc quorundam scurrilis improbitas, nec deerant amici qui per literas huc horrarentur. Bene uale amicorum candidissime. Friburgi quinta die Martij. Anno à Christo nato, Millesimo quingentesimo trigesimo secundo.

PRECATIO AD DOMINVM IE
SVM PRO PACE ECCLESIAE.

OMINE Iesn Chri-
ste, qui pro tua omni-
potentia cōdidisti cre-
aturam omnem uisibi-
lem pariter & inuisibi-
lem, pro tua diuina sa-
piētia ordine pulcher-
rimo gubernas ac di-
geris uniuersa, pro tua
ineffabili bonitate ser-
uas, tueris ac uegeras

omnia, pro tua immensa misericordia restituis lu-
xata, reformas collapsa, mortua reuiuificas, digna-
re quāsumus tandem ad unice dilectam tibi spon-
sam ecclesiam flectere uultum tuum, sed illum pla-
cidum ac propitium quo serenas omnia quæ in cæ-
lis, quæ in terris, quæ supra cælos infraq; terras tunc
flectere digneris oculos illos mites ac misericordes,

Luce. 22.
Matth. 9

Marci. 13

Psal. 144

Job. 4.

quibus Petrū ecclesiæ tuæ summū pastorẽ intuitus es, ac mox resipuit, quibus turbā palantē aspexisti, & misericordia cōmorus es, quod ob inopiā pastoris errarent, uelut oues dissipatæ disiectęq̃. Vides pastor bone q̃ uaria luporum genera irruperint in caulas tuas, quorū quisq̃ clamat, hic est Christus, hic est Christus, ut in errorem pertrahantur si fieri possit, etiam perfecti. Vides quibus uentis, quibus undis, quibus procellis iactetur tua nauicula, extra quā nulli uis esse salutem. Quid superest, nisi ut illa demersa fluctibus, pereamus omnes! Hanc tempestatem accersuerunt nobis scelera nostra, agnoscimus & cōfitemur. Agnoscimus tuā iustitiam, & nostram iniustitiā deploramus, sed appellamus tuam misericordiā, quæ iuxta propheticū psalmū, superat omnia opera tua. Multum iā pœnarū dedimus, tot bellis attriti, tot exactionibus exhausti, tot morborum ac pestilentiarū generibus afflicti, tot inundationibus concussi, tot portentis è cœlo minantibus territi, nec inter hæc mala subinde noua lassescenti bus ullus undecunq̃ portus apparet, sed atrociora uidentur impendere. Non querimus de seueritate tua mitissime seruator, sed agnoscimus hic quoq̃ tuam misericordiā. longe siquidē atrociora merueramus. Verum noli clementissime Iesu perpendere quid nostris meritis debeat, sed quid tuā deceat misericordiā, sine qua nec angeli possent subsistere, nedum nos lutea uascula, Miserere nostri redemptor exorabilis, nō quod ipsi simus digni, sed hanc sancto nomini tuo dā gloriā, Ne pmitas ut Iudei,

Turcæ ac cæteri, qui uel non nouerunt te, uel inuid-
 ent tuæ gloriæ, perpetuo gloriantur de nobis, di-
 cantq; ubi est deus eorum, ubi redemptor, ubi ser- psal. lxxi
 uator, ubi sponsus, quem iactant? Hæc opprobria in
 te recidunt, dum ex nostris malis æstimatur tua bo-
 nitas: desertos credunt, quos non intelligunt emen-
 dari. Olim quum in naui dormires, & exorta tem-
 pestas minaretur omnibus exitium, ad inclamatio- Matth. 8.
 nem paucorū discipulorum expectatus es, & mox
 ad uocem tuam omnipotentem subsedere fluctus,
 confluere uenti, tumultus subito uersus est in tran-
 quillitatem magnam. Agnouerunt elementa mu-
 ta conditoris imperiū. Nunc in hac longe grauiore
 tempestate, qua periclitant nō paucorum corpora,
 sed innumerabiles animæ, ad totius ecclesiæ tuæ pe-
 riclitantis clamorē, rogamus ut expergiscare. Tot
 hominū millia clamāt, Domine serua nos, perim⁹.
 Tempestas uicit humanā industriam, imo uidemus
 opitulari uolentiū conatus in diuersum cedere. Tua
 uoce opus est domine Iesu. Tantū dic uerbo, cōsile-
 sce tempestas, & prorinus illucescet oprata trāquil-
 litas. parsurus eras tot sceleratissimorū hominū mil- Gene. 19
 libus, si in Sodomis reperti fuissent decē iusti. Nunc
 tot sunt hominū millia, qui diligūt nominis tui glo-
 riam, qui suspirant decorem domus tuæ, an non ad
 horum preces, iram tuam remittes, ac ueterū mise-
 ricordiarū tuarū recordaberis? non cælesti tuo arti-
 ficio nostram stultitiā uertes in tuam gloriam? non
 improborū mala uertes in ecclesiæ tuæ bonū? Solet
 enim tua misericordia tum maxime adesse, quū re-

Sene. 1.

bus maxime deploratis, hominū nec uires nec prudentia possunt opitulari. Tu solus res quālibet discordes redigis in concordiam, unicus pacis & autor & tutor. Tu chaos illud uetus, in quo nullo ordine nulloq; decore confusa iacebāt discordia rerum semina, digessisti, & admirabili ordine, quæ natura pugnant, æterno fœdere sociasti. At quāto turpius est chaos, ubi nulla est charitas, nulla fides, nulla fœdera, nulla legum, nulla præpositorum reuerētia, nullus dogmatum consensus, sed uelut in dissono choro suam quisq; canit cansionem? Inter cælestes orbis nullum est dissidium, elementa suum quæq; locum seruant, suis quæq; funguntur muneribus. Et sponsam tuam, in cuius gratiam condita sunt uniuersa, sines ppetuis dissidijs ire pessum? patieris, ut impij spiritus discordiarū autores, in tuo regno tyrannidem exercent impune? patieris illum fortē, quem semel expugnatum deturbasti, rursus occupare tua castra? Quum mortalis inter homines uersabaris homo, ad tuam uocem aufugiebant dæmonia. Emitte quæsumus dñe spiritum tuum, qui dispellat à pectoribus omnium tuū adorabile nomen profitentium, spiritus impios, luxus, auaritiæ, ambitionis, libidinis, uindictæ, discordieq; magistros, & ut prophetis uerbis utamur, Cormūdum deus & rex noster crea in nobis, & spiritum sanctum in noua in uisceribus nostris, spiritum sanctum tuum ne auferas à nobis. Redde nobis lætitiā salutaris tui, & spiritu principali confirma sponsam tuam, ac spō

Luc. 11.

sa tuæ pastores. Per hunc spiritum terrena cælesti-

Psalm. 50.

bus conciliasti, per hunc tot linguas, tot nationes,
 tot hominum tam uarias formas in unum ecclesiæ
 corpus cōpegisti, quod tibi capiti suo per eundem
 spiritum coheret. Eum si dignaberis in omniū cor-
 dibus innouare, cessabunt & illæ calamitates exter-
 næ: aut si minus cessabunt, certe te diligentibus ce-
 dent in lucrum pietatis. Digere hoc chaos domine
 Iesu, expandat se spiritus tuus super has aquas ma-
 le fluctuantium dogmatum. Et quoniam spiritus
 tuus, qui iuxta prophetæ sermonem cōtinet omnia, *Sapient. 12*
 scientiā habet etiam uocis, fac ut quemadmodum
 cunctis in tua domo uersantibus, una lux est, unum
 baptisma, unus deus, una spes, unus spiritus, ita sit et
 uox una catholicam ueritatem profitentium. Ascē-
 dens in cælum, triumphantium more sparsisti ex al- *Psalm. 67*
 to preciosa missilia, dedisti dona in hominibus, di-
 largitus es uaria spiritus tui munera. Rursum ex al-
 to renoua ueterem munificentiam tuam, da eccle-
 siæ tuæ labascenti, quod dedisti nascenti. Da princi-
 pibus timorem tui, ut sic temp. administrent, tanq̃
 breui tibi regum regi rationem de singulis redditu-
 ri: da throno tuo semper assistentem sapientiam, ut
 quid sit optimum factu perspiciant animo, factisq̃
 persequantur. Da pastoribus, quibus tuas uices de-
 legare dignatus es, prophetiæ donū, ut arcanas scri-
 pturas, non ex humano sensu, sed ex tuo afflatu in-
 terpretentur. Da charitatem triplicem, quam à Pe- *Johan. 21*
 tro stipulatus es, ouium curam illi demandaturus.
 Da sacerdotibus tuis sobrietatis & castitatis amorē,
 Da populo tuo bonam uoluntatem obtemperan-

no PRO PACE ECCLESIAE.

Jon. 3.

1. Cor. 15.

di præceptis tuis, ac promptitudinem obsequendi
 ijs per quos iuxta tuum animū uoluisti res huma-
 nas administrari. Ita fiet, ut si principes tuo munere,
 te digna imperent, si pastores te digna doceant, po-
 pulus bene imperantibus ac pia docentibus obtem-
 peret, ecclesiæ simul cū ordine redeat pristina tum
 dignitas, tum tranquillitas, ad tui nominis gloriā.
 Niniuitis internecioni destinatis, simul ut ad pœni-
 tentiam cōuersi sunt, pepercisti: & sponsam tuam
 pedibus tuis aduolutam aspernaberis, quæ pro sac-
 co habet suspiria, pro cinere lachrymas? Pollicitus
 es ueniam ad te conuersis: sed hoc ipsum tui mune-
 ris est, ut quis ad te toto pectore cōuertatur, ut oīa
 bona nostra redūdent in tuā gloriā. Conditor es,
 instaure plasma tuum. Redemptor es, serua mercē
 tuam. Seruator es, ne finas eos interire qui toti pē-
 dent ex te. Dñs es, asserere possessionem tuā. Caput
 es, subueni membris tuis. Rex es, da legū tuarum re-
 uerentiam. Princeps es pacis, inspira nobis charita-
 tem mutuam. Deus es, miserere supplicum. esto iux-
 ta Pauli dictum, omnia in oībus, ut uniuersus ec-
 clesiæ tuæ chorus, cōcordibus animis, & consonāti-
 bus uocib⁹ p impetrata misericordia gratias agat
 patri & filio & spiritui sancto, qui ad absolu-
 tum concordie exemplum, personarū
 proprietate distincti estis, natura
 unum, quibus laus & glo-
 ria in æternum,

Amen.

FINIS.

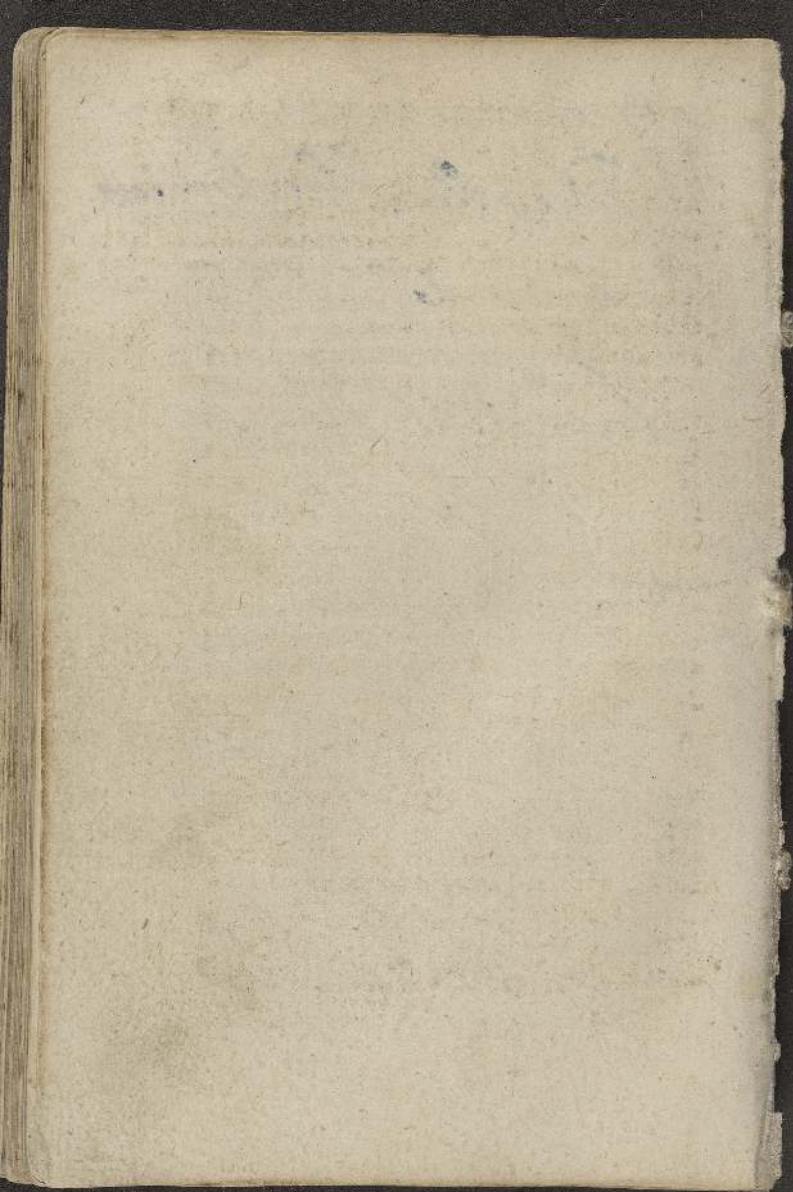
Theodorus Harleminus

de

Vanitate Mundi

et

Felicitate Vitae Solitariae

D. ERASMI

ROTERODAMI LIBER DE

facienda ecclesiæ concordia,

deq; sedandis opini-

onum dissidijs,

cum alijs

nonnullis lectu dignis.

ANNO M. D. XXXIII.

Mense Octobri.

Kessler

1533

Eras A

D. ERASMVVS ROTERODAMVS

Clariss. uiro Iulio Pflug. S. D.

QUANTOPERE te pigeat horum semper in-
peius gliscentium dissidiorum, quātoq; pectoris ar-
dore suspires pijs omnibus optabilem, ecclesiae concordi-
am Iuli uir ornatissime, satis arguūt tot tuae ad me episto-
lae, semper eandem occinentes cantilenā, magnatq; instan-
tia efflagitantes, ut huius tempestatis me sedatorē prebe-
am: quod quum tu nihilo uerecūdius facias, quā si iube-
as Pygmæū Atlantis uice sustinere cælum, tamē a me nul-
lā admittis excusationē. Erras tu quidem mi Iuli uehemē-
ter ignorātia mei: uerum hic error quo maior est, hoc ma-
gis declarat insignē tuā pietatē erga dei domū, in qua tu
non infimū tenes locum, tenesq; ob eximias uirtutes tuas
meritissimo: quibus hoc decentius ornaris, quōd hinc nul-
lū omīno tollis superciliū, sed agnoscis dñi munificētiā.
quales uiros si multos haberet resp. Christiana, aut hi tu-
multus nō exiitissent, aut iam pridē essent consopiti. Ipse
uero sic inter sacrū (ut aiunt) & saxū constrictus, ut qd fla-
gitas nec recusare per te liceat, nec ex me praeſtare ualeā,
mediū quiddam reperi, quo te posthac utar aliquāto pla-
cariore. Tractaui psalmū octogesimū tertium, in q̄ diuin⁹ il-
le spūs mire nobis commendat ecclesiae concordiam. Nō
parum iuuat hortator in hoc sanē negociorum genere, in
quo bona pars facti est, propensa uoluntas, cui nunquam
deesse solet benigni numinis praesidiū. Qd si Chrs & illud
largiri dignet, ut ecclesiastice pacis amor, quo tu tā insigni-
ter flagras, omniū animos corripiat, breui futurū est, ut nec
tu flagitando, ne ego recusando sumā inanē operam, sed
uterq; alteri gratulemur. Verū a psalmo nō te remorabor
diutius. Datum Friburgi pridie Calen. Aug. 1553.

DES. ERASMI RO

TERODAMI DE AMABILI EC

clesiæ concordia Liber Vnus.

SALMVM octogesimū
tertium ob id selegimus enar
randum, quod in eo spiri
tus sanctus multis argumē
tis, magnāq; tum evidentia
tum uehemētia, nobis spe
ciosam illam ac beatā ec
clesiæ concordiam cōmen
dat: qui sermo quum omni

re de Christo, qui finis (hoc est, perfectio) legis est
 omni credenti. Nulla est enim uera perfectioq; iusti-
 tia, nisi per fiduciam synceram erga illum, qui solus
 fide purificat corda mortalium. Quum audis, Vin-
 cententi, siue pro uictoria, protinus in mentem tibi
 ueniat illud Paulinum, Neminem assequi beatam
 illam coronam gloriae nunquam marcescentis, nisi
 qui legitime certauerit. Quidam ex Hebraei sermo-
 nis peritia submonuit, pro Vincenti, potuisse uerti,
 effundentis sanguinem, ut non leuem & incruentam
 pugnam, sed acre praelium & (ut Graeci dicunt) *ἀσπορὸν πόλεμον* intelligas. Quū em̄ qui huic militāt mū-
 do, toties sua corpora telis hostiū obijciant, suamq;
 uitam ambiguae Martis aleae committant, ut sup-
 plicationem, ouationem, aut etiam triumphum as-
 sequantur, eumq; ridiculum uerius ac ludicrū quā
 speciosum, quem nemo uir grauis absq; risu uidere
 posset, cuius uniuersa pompa uno circūagitur die,
 quid non facient Christi milites, ut aeternum illum
 triumphum assequantur in cælis? Quanta nunc est
 gloria martyrum, qui suum effundendo sanguinē,
 per fidem uicerunt regna, operati sunt iustitiam, et
 adepti sunt beatas promissiones? quorum encomia
 per uniuersum resonant orbem, & angelis applau-
 dentibus, sempiternum cum duce suo Christo tri-
 umphum agunt in celesti Hierosolyma? Quanquā
 & hi qui Paulo auscultantes, amore Christi mortifi-
 cant membra sua, quæ sunt super terram, libidinem
 auaritiam, iracūdiam, aliosq; id genus affectus, spi-
 ritui reluctari solitos, non incruento bello uincunt

Rom. 2. 10

Actu. 15.

2. Tim. 2

Id ē. Bel-
 lum inter-
 necinū, si-
 ue irrecon-
 ciliable.
 Vide ada-
 gum. 84.
 Cent. 3.
 Chil. 3

Hebr. 11.

Colos. 3

satanam. Iam & in ipso psalmo fit mentio tabernaculorum, siue tentoriorum, quod militiae uerbum est. Porro quod in titulo additur, pro torcularibus, nonnihil torfit diuū Augustinum, eo quod in psalmo nulla fiat torcularium mentio. Itaq; cōfugit ad allegoriā. Verum animaduertere poterat, Psalmorum titulos interdum indicare argumentum ex historia, uelut in Psalmum trigessimumtertium, Psalmus David cum mutauit uultum suum coram Abimelech, & dimisit eum & abiit. Interdum diem festum quo decantari solet, uelut Psalmus nonagesimus primus titulum habet, Psalmus cantici in die Sabbati. Nonagesimus secundus, Laus cantici David in die ante Sabbatū. Nonagesimus tertius, Psalmus David quarta Sabbati. Nec oportet historicū sensum reſcere, quo locus fiat allegoriæ, quum ille sit huius basis & fundamentum: qui cognitus, facit ut aprius tractetur intelligentia retrusior ac mystica. Itaq; titulus propheticus quum addit, pro torcularibus, indicat mensem septimum, qui apud nos September est. Nam prisce à mense Martio, quum sol ingreditur Arietem, faciebāt anni initium: & ab hoc numerantibus, quoniam quintus erat is, q post dictus est Iulius, Quintilis appellabatur: & huic succedens Augustus, Sextilis, ac cæteri item usq; ad Decembrem, ex ordine sortiti sunt nomen. Quoniam autē mense Septembri uindemiæ tempus est, significantius erat & ad mysterium accommodatius, dicere, pro torcularibus, quàm mēse septimo. Sic Horatius initium ueris indicans, non inamœna figura

dixit, Zephyris & hirundine prima. Simul autem in dicantur dies festi, quibus hoc canendi certamen inter prophetas celebrabatur. Hinc est quod aliquod psalmodum titulus habet mentionem Liliorum siue Rosarum, uernum tempus indicans, & eius temporis festa. Nam quia Iudeis tria fuerint festa praecipua, Pascha in memoriam prodigose transmissi maris, & Pentecostes in memoriam legis in monte Sinai latae ac receptae, & tabernaculorum, de quo mox dicemus, primum incidebat in ueris initium, secundum in uer iam adultum, tertium in autumnum. Nam Septimi mensis die xv. festum erat scenopegorum, a figendis tabernaculis dictum. Septem enim diebus iuebantur commorari in tabernaculis, in memoriam ueteris historiae, quod ex Aegypto profugi, per uastam & horridam solitudinem peregrinantes, annis quadraginta habitarent in tentorijs, deo uiam monstrante, nocte per columnam igneam, inter diu per columnam nubila: cuius interim beneficio nec potus, nec cibus illis defuit, nec uestes aut calceamenta detrita sunt. Quo tempore & templum ipsum erat tabernaculum, mansitque donec Solomon extrueret illud templum Hierosolymis, ipsis etiam ethnicis uenerabile. Huius tam benignae numinis providentiae ne uel ipsi possent obliuisci, uel ad eorum posterum non perueniret tanti miraculi notitia, iussi sunt quotannis circa uindemiae tempus tabernaculorum festum agere per dies octo, idque mense septimo: qui quodammodo sic in mensibus est sabbatum, quem admodum in diebus dies septimus, in annis septimus.

*Epistola
7. lib. 1.*

*Leuiti. 23.
Iudeorum
tria praecipua festa*

*Quid templi haberint Israe-
lite ante
Solomonem.*

annus, qui terris quoq; suum dabat ocium: in annorum hebdomadibus Iubileus, septem annorū complectens hebdomadas. Ex his ergo septimi mensis octo diebus, primus erat sabbatum, utpote tertiæ hebdomadis initium: & item octauus, quartæ hebdomadis initium. Vterq; ieiunio & ocio peragebatur. Cæteri qui inter hos intercedebant, sacrificijs, hymnis, gratiarum actione & gaudijs solennibus transigebantur. Octauus tamen dies uelut noui festi principium erat, uidelicet cœtus siue collectæ, quæ tum præter impendia sacrificiorum ac donorum, nonnihil à singulis colligeretur in sumptus tabernaculi. His de rebus tractatur Leuitici uicesimotertio, & Numerorum uicesimonono. Proinde quamquam in titulo non est expressa mētio tabernaculorum, est tamen tacite cōprehensa, designato mense, quo Scenopegiorum festum celebrabatur, collectis iam omnibus terræ frugibus. Mensis autem ille ferme totus festis & sacrificijs peragebatur, quo simul & Leuitis prouideretur, & populus agnosceret se quicquid terra produceret, diuinæ munificentiae acceptum ferre debere: ut nec ad luxum abuterentur, si quando annona prouenisset largior: nec desponderent animum, si quis annus extitisset sterilior, ab ipsis admoniti tabernaculis, quod quum per steriles arenas ac sitientes facerent iter, dominus non passus sit illis quicquam deesse, sed manna demiserit è cælo, aquam effuderit è petra. Nam qui fieri possit, ut qui sic uestit agrestia lilia, qui pabulum suppeditat passerulis, sinat famulos suos egere ne-

cessarijs, præsertim quum piorum sobrietas paucis-
simis sit cõtenta. Quo turpius est, quod hodie Chri-
stiani quidam, ubi diuina benignitas huberiores
annonam effudit, non ad gratiarum actionem, nõ
ad liberalitatem in sacerdotes & pauperes, sed ad
lasciuia, luxum ac libidinem conuertuntur. Con-
trà si paulo malignior fuerit prouentus, obliti supe-
rioris abundantia, ac de futura diffidentes, inten-
dunt rerum precia, contrahunt manus in egenos,
accidunt quod debetur sacerdotibus, frustrant cre-
ditores. Quanto dignius erat ijs qui Christi titulo
gloriantur, ut quo parcior fuerit anni prouentus, hoc
effusior esset diuitum in pauperes benignitas. Non
enim deus in hoc dedit messem huberiores, ut in
tuis horreis frumenta computresceret: sed ut quod
superest, in usus pauperum dispensaretur. Ita fieret
ut superiore fertilitate uideare non indignus, & in
sequuturis annis maiorem domini liberalitatem
promerearis. Porro festum illud tabernaculorum,
quod olim à Iudæis celebrabatur, *τυρικωσ* designat
se celebritatem ecclesiæ catholicæ non obscure de-
clarat propheta Zacharias: Erit ruina qua percuti-
et dominus omnes gentes, quæ non ascenderunt ad
celebrandam festiuitatem tabernaculorum. In eo-
dem Capite sit mentio torcularium, ut huius psal-
mi argumentum ex eo prophete loco sumptum ui-
deri possit. Illud uigilanter annotatum est ab Hie-
ronymo, tres esse Psalmos, quorum titulus memi-
nit torculariũ: octauũ, qui inscribitur Dauid: octo-
gesimum, qui inscribitur Asaph: & hunc octogesi-

Id est, fi-
gurate.

Zacha. 14

Oetonari
us nume-
rus cui bi
carnis sit.
Psalm. 117

Gene. 1.

Baruch. 3

Baccha-
nalis eni
in vinde-
mīs agi
solita.

mum tertium, qui inscribitur filiis Coræ. Quibus et hoc commune est, quod omnes meminerūt uictoriae. Ogdoas autem resurrectionis gloriae dicata ē. Hic est enim dies quem fecit dominus a mortuis resurgens, in quo iubemur lætari & exultare tripudijs spiritualibus. Nam ubi resurrectio, ibi uita est. Vita autem est innocentia, quemadmodum peccatum mors. Primus igitur dies plausibilis erat hominis ad imaginem dei conditi, de quo tractat Psalmus octauus, ostendens hominem ita conditum, ut angelis esset proximus. Secundus erat hominis per legem ad innocentiam reuocati, quod indicat ogdoas decies multiplicata, decalogum figurās. Hic tertius ostendit hominem per euangelij gratiam eo perfectionis euectum, ut licet corpore degeret in terris, per fidem tamen ac spem conuersationem haberet in cælis. Eoq; decē ogdoadibus additur ternio, quod per Euangelicam lucem mūdus uniuersus cognouit dilucide mysterium sacrae Triadis. Patrem nouerant & Iudæi, sed posteaquam filius assumpta natura humana in terris uisus est, & cum hominibus uersatus est, moxq; receptus in cælum, emissio cælitus spiritu innouante linguas ac mentes omnium, rum demum dilucide mūdus agnouit, in tribus personis unum deum, & in eadem natura diuina tres personas, patrem & filium & spiritum sanctū. Quoniam autem gentes solent uindemias profanis & impijs ritibus in honorem ridiculi Bacchi celebrare, in compositis ludis, indecoris saltationibus & obscenis uerbis lasciuientes, cuius insaniae dolemus

in hodiernum usque diem nonnulla cōspici uisistigia:
 Moses publicam Igitur ad religiosam gratiarum
 actionem, petulantes motus ad propheticas saluti- 1. Reg. 4.
 ones (Nam & Dauid in honorem dei ante arcā sal-
 tasse legitur) impios hymnos & impudicos sermo-
 nes ad mysticos psalmos conuertit: effecitque ut im-
 purus cultus, quem aliæ nationes dæmonibus exhi-
 bebant, in ueri dei cultum uerteretur. Habebant &
 genres in his festis sua certamina, in quibus homi-
 nes parum sobrii, facie fecibus oblita, de plaustris ri-
 dicula carmina iaciebant: uictori præmium erat hir-
 cus, dignum (ut aiunt) patella operculum. Hic inter
 prophetas erat certamen, plenum religionis ac re-
 uerentie. Vnde psalmi complures in titulis habent,
 pro uictoria. Tale certamen & apostolorum tem-
 poribus erat in cœtibus Christianorū. Vnus loque- 1. Cor. 14.
 batur linguis, plures, prophetæ officio fungebantur.
 Nec hic feruebat indecora contentio, sed si cui alte-
 ri fuisset reuelatū, prior tacebat. Nec uictus sibi dis-
 plicebat, sed gratias agebat spiritui, qui per aliū hoc
 docere uoluit, quod ipsum fugerat. Nec uictor esse
 rebatur animo, sciens totum hoc esse diuini spiritus
 energiam, qui cuique diuidebat sua dona prout uole- 1. Cor. 12.
 bat. Tale canendi saltandi que certamen erat inter hos
 prophetas. Hoc exemplo nos erudimur, ut siue la-
 boramus & affligimur aduersis, siue rebus prospe-
 rioribus delinimur, omnia in gloriam dei faciamus.
 Nunc complures Christiani tantum in morbis, bel-
 lis, alijsue periculis deū inuocant, & ita distinguunt
 tempora, ut tristitia secent deo, lætiora tribuāt sata-

In prepo-
steros quo-
rundam
mores.

Eccles. 3.

Isaig. 9

na. In funere charorum uideas aliquā pietatis spe-
ciem: in nuptijs, in uictorijs, in conuiujs nullū Chri-
stianæ mentis uestigium. Existimant abunde satisfac-
tum deo, si per tempus quadragesimæ paulo uiuāt
seuerius, sed imminente quadragesima. quā irre-
ligiosa licentia: rursus exacta ea, ferijs Paschalibus
quāta auiditate reditur ad intermissas uoluptates.
Atqui decebat Christiana gaudia non minus habe-
re religionis quā luctuū. Quā diu uersamur in
his tabernaculis, sunt uariæ rerū uices. Est tempus
nascendi, & est tempus moriendi. tempus nubendi,
& tempus abstinendi à nuptijs. tempus gaudēdi de
natis liberis, & tempus lugendi defunctos liberos:
sed Christianis nullum oportet esse tempus uacuū
à pietate. Sub festum diem celebretur ieiunium, sed
religiosum: festus dies requirit lætitiā, sed spiritu-
alem. Illic nonnihil contristamur, sed secundum de-
um: hic lætamur, sed coram domino. Quemadmo-
dum de gaudijs Euangelicis loquens Isaias, ait: Læ-
tabuntur coram te, sicut qui lætantur in messe. Be-
ne lætantur, qui lætantur coram deo, qui pura con-
sciētia illi pro tristibus pariter ac lætis gratias agūt.
At qui lætitiæ temporibus, aleæ, temulentia, turpi
loquijs & scortis indulgent, coram mundo fortasse
lætantur, coram deo insaniunt. Sed his forsitan diu-
tius immoramur, quā sat est, utinam & sine cau-
sa. Absoluamus igitur tituli mysteriū. Octauus psal-
mus inscribitur David, quæ uox Hebræis sonat ma-
nu fortem: octogesimus, Asaph, quæ sonat congre-
gātem: hic octogesimus tertius, filijs Coræ, hoc est,

caluarie. Iuxta sensum retrusiorē, tribus nomini-
bus idem Christus significatur. Ille cōdidit hoīem
rectū: pater ēm per filium condidit uniuersa, quęq;
in cælis quęq; in terris. Id nemo potest nisi omni-
potens, unde Paulus scribens Hebręis, filium appellat
uerbum uirtutis paternę. Idem hominē collapsum
eōq; deiectum, ut iam cōparandus esset brutis ani-
mantibus, & similis factus esset illis, ne dicam dete-
rior, recollegit per legem: & donec ueniret plenu-
do temporum, uelut cancellis inclusit, unde & syna-
gogę uocabulum. & Psalmus Asaph, increpando
prouocat ad legis obseruationem: Israel, inquit, si
audieris me, non erit in te deus recens. Deniq; con-
gregatoris personam ipse dominus profitetur in
Euangelio: Hierusalem Hierusalem, quę occidis
prophetas, & lapidas eos qui missi sunt ad te, quoti-
es uolui congregare te, sicut gallina congregat pul-
los suos sub alas, & noluisti? Tandem ubi uenit ple-
nitudo temporis, idem factus filius Corę, in mon-
te Caluarie sublatus in crucem, uniuersum orbem
ad se congregauit: & in eodem resurgens, deuicto
satana, triumphauit. Hic fortasse scrupulus aliquis
tangent animum lectoris, quomodo Christus filius
dei, dicatur filius Corę: qui quum esset ex Leuitis p-
cipuus, ambisset summum sacerdotium: & adiunctis
sibi Dathan & Abiron, totam ferē multitudinē con-
cirauit aduersus Moſen & Aaron, sicut refertur Nu-
merorū decimo sexto. Cui q̄tquot pertinaciter ad-
hæserūt, partim uiui à terra dehiscēte absorpti sunt,
partim igni cælitus emissio absorpti. Sed nihil ab-

Hebrę. 1

Psalm. 48

Calat. 4.
Contracti-
onem em
seu coacti-
onē notat
synagoga
Psalm. 80

Matth. 23

Isaie. 65.
Roma. 10.
Psal. 94.

Actuū. 7.

surdi habet allegoria. Christus iuxta carnem e gente Iudaica duxit originem, pertinaciter rebellā aduersus deum, de qua queritur per Isaiam prophetā: Extendi manus meas tota die ad populum nō credentem & contradicentem mihi. Rursum in psal-
mis: Quadraginta annis proximus fui generationi huic, & dixi semper hi errant corde. Quam pertinacem rebellionē exprobat illis & Stephanus i Actis
apostolorū: Vos semper spiritui sancto resististis. Complures autem psalmi in titulis habēt filios Corā, nec ullius tamen nomen exprimitur, quasi satis esset ad illorum laudem, dici filios Corā: quum iuxta communem hominum sensum, ignominia uideatur, scelerati patris & horrēdo exemplo damnati, cognomine designari. Quis enim sustineat appellari filius aut nepos Iudæ proditoris? Et tamen scriptura laudis gratia notat posteros Corā, progenitoris nomine, cuius impietas illustrauit filiorum pietatem: qui cum essent arētissimis naturæ uinculis astricti seditionis auctori, tamen in illis affectū naturæ uicit amor religionis. Siquidem ut est probabilis coniectura, aut auscultantes Mosi resipuerūt, separaruntq; se a patre: aut sic apud illum remanserunt, ut impio proposito nequaquam assentirētur eoq; illo cum suis absorpto, filij seruati sunt, ut legis Numerorū uicesimosexto, nec ob patris scelus a tabernaculi ministerio submoti sunt, sed honorifico Ianitorum officio functi sunt, quemadmodū refert i Paralip. capite xxvi. Insuper & prophetico spiritu præcelluerunt, Ergo quū deus non imputet paren-

Zeze. 13.

tum commissa filiis, nisi facta illorum imitentur, inique facit hominum uulgus, qui liberis non aliter exprobrat progenitorum scelus ac supplicium, ac si ipsi perpetrassent. Tuus, inquiunt, pater de peculatu conuictus, in crucem actus fuit, & audes hiscere? audes uenire in conspectu hominum? Sed pulchrius est, ex malis prognatos, uirute claros euadere, quam si quis bonus nascatur ex bonis. Ceterum iniquius etiam faciunt, qui filiis non scelera parentum, sed fortunam aut calamitatem probri gratia obijciunt. Noui, inquiunt, patrem illius seruum, aut uidi mendicum. Et qui haec dicunt, ipsi sibi ignoscunt, quod dediti uitis, turpissimam seruitutem seruiunt satanae, & pauperum rapina ditescunt. Ex patre seruo nasci non est turpe, sed seruire libidini, auaritia, ceterisque uitiis, turpissimum est. Mendicare panem, si urgeat egestas, non est turpe: sed egenis non impertire necessaria, ac rapto uiuere, crimen est exprobrabile. Et qui sibi ignoscunt uera propriaque commissa, proximis exprobrant alienam fortunam. Quanto deus ciuilior erga nos? Non imputat nobis nostra delicta, quorum semel poenituit. Quod facinus execrabilius quam fuit Corae? aut quod supplicium detestabilius, haud illud quidem homine iudice, qui nonnunquam fallitur, sed deo? Et tamen huius filios sermo propheticus honoris gratia, progenitoris nomine signare maluit quam propriis uocabulis. Similis inhumanitatis est quod qui ex Iudaeis progeniti, a parentum impietate conuersi sunt ad ueram pietatem, contumeliae causa uocamus Maranos, quum ea gratia

plus illis honoris debeat. Quod si iustum maiorū vitia impingere nepotibus, unde nos prognati sumus? Nonne ex his qui in ueri dei contumeliam, coluerunt ligna & lapides? qui martyrum sanguinem effuderunt? Sed ad rem. Core, Dathan, Abiron & Hon conati sunt diuidere tabernaculum, quemadmodum hæretici ac schismatici semper conati sunt ecclesiam discindere: sed ut in illos præsens ira dei desæuijt, ita qui moniti nolunt ab impijs sectis ac se ditiosis conatibus resipiscere, hos sine dubio manet gehennæ incendiū. Atq; in simili rerum statu, oportet omnes esse filios Coræ, ut nec filius contra pietatem adhæreat patri, nec frater fratri, nec uxor marito, nec gener socero. sed ab impiorum tabernaculis secedendum est, si non corpore, certe animorum dissensione: & si quid erroris per incogitantiam obrepfit, auscultemus Moysi, & moniti meliora sequamur: quo post exantlatos huius uitæ labores, in mōte domini bibamus mustum sempiternæ lætitiæ, et concorditer uiuentes in tabernaculo dei, quod est ecclesia, recipiamur in cæleste tabernaculum ecclesiæ triumphantis. Video me in explicando titulo prolixiorē fuisse, quā proposueram: ad Psalmū igitur properabimus.

Quam dilecta tabernacula tua domine virtutum. Abruptum huius psalmi exordium, declarat impotēs animi desiderium. Quod genus est & psalmi septuagesimise cūdi. Quam bonus Israel deus ijs qui recto sunt corde. Aptius est quod legit Augustinus, Quam amabilia. Græce

ECCLESIAE CONCORDIA 17

est ἀρετή. Nihil est pulchrius, nihil amabilius, ni- Id est, di-
lecta seu
amabilia.
hil tutius aut firmitus bonorum in bonis consensu:
ut contra nihil turpius, nihil abominabilius, nihil
infirmius conspiratione malorum in malum. Ha-
bent enim & impij tabernacula sua, quorum & hic
psalmus meminit, & is qui hunc proxime precedit:
Quoniam cogitauerunt unanimiter, simul aduer- psalm. 82.
sus te testamentum disposuerunt tabernacula Idu-
maeorum & Ismaelitarum, Moab & Agareni, Gebal &
Ammon, & Amalech, alienigenarum cum habitantibus
Tyrum. Et Psalmus secundus, Principes conuene-
runt in unum, aduersus dominum & aduersus Chri

*Syncreti-
sti. Vide
adagium
xi. Centi.
l. Chil.*

Rum. 16

Ophite.

Caini.

*Nicolaitæ
Adamiani.*

cuiusdam religionis magistros, sed cum uera religionē pugnantes. Horum typum gessit Dathan, Abiron, & Hon. In suo quisque tabernaculo stabat paratus ad pugnam. Erant inter se diuisi, in hoc concordēs, ut Moſen expugnarent. quemadmodum diuerſarum gentium diuerſæ religiōes, inter ſe diſcordes, mira tamen concordia & ſyncretiſmo, perſequebantur Iudæos, ac poſt maiore conſpiratione Chriſtianos. Hæreticorum autem diſſidia figurabat **Cor**, qui non reſceſſit à tabernaculo dei corpore, licet animo eſſet ſeiunctiſſimus. Siquidem hæretici aſſectant uideri ueræ religionis aſſertores, & quemadmodum ille conabatur Aaron à ſacris ſubmouere, ita iſti perſuadere conantur, catholicæ doctrinæ ſeſtatores eſſe tyrannos & hoſtes eccleſiæ. Et quemadmodum unusquiſque hæreſiarcha clamat, hic eſt Chriſtus, non iſthic: ita **Cor** grex dicebat, omnis multitudo ſanctorum eſt, in iſtis eſt dominus. Ante redemptoris aduentum apud Iudæos Sadducæi & Herodiani habebant ſua tabernacula, ſed nec amabilia, nec ſpecioſa. Cæterum iam per orbem diſfundente ſeſe luce Euangelica, quàm multa, quàm abominanda tabernacula hæreticorum conſtiterūt aduerſus tabernaculum dei? Quis non inhorreſcat, ſi uel legat quæ turpitudinum ſcena fuerit in tabernaculis Ophitarum, qui ſerpentem pro Chriſto uenerabantur? Cainorum, qui Cain parricidam & Iudam proditorē inter præcipuos habebant ſanctos? Nicolaitæ, quibus uxores erant communes? Adamianorum, qui nudi cū nudis fœminis ad ſacra con-

ueniebant, hac scilicet specie Adam & Euam adhuc
innocentes ē paradiso nobis repræsentantes: Et ta-
men iſdem nuptias auerſabantur. Quæ dogmatum
portenta, quæ monſtra turpitudinum perageban-
tur in tabernaculis Baſilidis, Colarbaſi, Præſcillæ ac
Marcionis? Manichæorum fœda myſteria quis poſ-
ſet abſq; naſea uel legere uel recensere? Quis non
excretur Sabellianorum, Arianorum, Eunomia-
norum blaſphema in Chriſtum, aut in totam poti-
us trinitatem conuenticula? Quibus præſtigijſ, qui
bus technis, qua crudelitate conati ſunt catholicam
ueritatem obruere? Operæ precium fuerit unum &
alterum illorū ſtratagemata referre, ut hinc fiat con-
iectura, quantum malitiæ texerunt illa tabernacu-
la, Athanaſium inuictum catholicæ ueritatis pro-
pugnatores, quoniam ſcripturis & argumentis ſu-
perare non ualuerunt, fictis criminibus ſtatuerant
opprimere. Conſtantium Cæſarem malitioſis ſug-
geſtionibus ſic irritârunt in uirum ſanctiſſimum, ut
iuſſerit apud Tyrū coacto cōcilio cognosci de Atha-
naſio, delegato ad id comite quodā à latere ſuo, qui
cognitioni præſideret. Duo præcipua crimina inten-
tabantur, mulier ui conſuprata, & brachium homi-
ni deſuncto abſciſſum in uſum maleficarum artiū.
Conducere mulierculam, quæ huius tragœdiæ par-
tem ageret, non erat difficile: ſed ad probandū ma-
leficij crimen accerſierant Arſenium quendā, olim
Athanaſij leſtorem, qui ueritus epiſcopi, quē offen-
derat correptionem, ab eo profugerat. Hunc dieb⁹
aliquot abditum ſeruârunt Ariani, ut cum fide men-

Baſilides
Colarbaſi
ſus.
Præſcilla.
Marcion.
Manichei
Sabelli-
ani.
Ariani.
Eunomia-
ni.

Arianorū
odium in
Athanaſi-
um.

Nequitia
Arianorū

tirentur esse mortuum. Is tamen ut intellexit quid
 in Athanasium molirentur, siue exhorrens facino-
 ris atrocitatem, siue cupiens hac occasione cum epi-
 scopo suo redire in gratiam, noctu clam profugit e
 latebris. & Tyrum ad Athanasium nauigio perue-
 nit, eiq; rem omnē aperit. Ibi uir ut insigniter pius,
 ita mire solertis ingenij, quippe qui iuxta præceptū
 domini columbinam simplicitatem cum serpentis
 prudentia coniunxerat, iubet Arsenio, ut abdat sese
 donec in rem præsentem euocaretur. coacto concilio,
 prodit mulier, infertur horrendo spectaculo lo-
 culus defuncti, ostendit brachium hominis resectū
 loculo impositum. Horror etiam bonorū animos
 peruasera. Quis enim crederet illa fingi à sacerdo-
 tibus? Mulier quæ fuerat edocta, narrat, se quondā
 Athanasium excepisse hospitio, & ab eo noctu, quū
 nihil ab illo metueret, per uim fuisse cōstupratam.
 Athanasius introductus est ad hæc responsurus. Is
 qua præditus erat solertia, submonet Timotheum
 presbyterum suum, ut ipso tacente, mulieri respon-
 deat. Sciebat enim se mulieri ne de facie quidem no-
 tum esse. Quum illa perorasset accusationem, Ti-
 motheus, tu ne, inquit, mulier ais te à me ui constu-
 pratam? Tum illa muliebri peruiacia, Tu, inquit,
 tu inquam illo loco, illo tempore per uim meā pu-
 dicitiam contaminasti. Erubuere quidam, tam faci-
 le detecta mulieris calumnia. Nec tamen absolutus
 est Athanasius, nec ad calumniæ pœnam uocata
 mulier, quod iidem essent iudices qui accusatores.
 Itum est ad secundum crimen: En, inquiūt, ipsa res

Matt. 10.

Mulieris
cuiusdam
impuden-
tia.

Athana-
si solertia

Mulieris
impuden-
tis pude-
factio.

ECCLESIAE CONCORDIA. 21

loquitur, hoc est Arsenij brachium, quod in quem
 ulum amputâris, tu nobis Athanasi exponito. Hic
 simili solertia uir prudens rogat illos, num satis nos
 sent Arsenium, cuius hoc esset brachium. Respon-
 dent quidam se probe nosse Arsenij faciem. Petit
 Athanasius, ut liceret sibi accersere quendam, quo
 ad eam causam haberet opus. Concessum est. Intro-
 ductus est Arsenius, cuius facie nudata, Ecce, inq̃t,
 Arsenius uiuus, ecce brachium dextrum, ecce fini-
 strum incolume, unde uos istud brachium amputa-
 ueritis, ipsi narrate. Quid hic expectas? ut hic Atha-
 nasius fuerit expeditus? Imo discerptus erat inimi-

Beneficio

Donatiste

Turpissi-
imum faci-
mus here-
ticorū quo-
rundā no-
stre tem-
pestatis.

Aliud.

id ē, scdm
phryges,
canerit
vulgo Ca-
raphryge
vocentur.

delitate? Quid de Donatistarū uafrie, technis ac uolentia? Hæc nō ignorant qui legerunt Augusti ni de his actis commentarios. Sed hæc uetusta. Magis deplorādum, quod nostra etiam memoria reperta sunt cōuenticula, in quibus noctu post decā ratas dei laudes, extinctis lucernis, p̄miscua Venerē uiri cum fœminis miscebātur. Sit hoc leue, in quibus matres ultro tradebāt suos infantes occidēdos & tam immane facinus hilari uultu spectabāt, per suasæ sic interfectos inter præcipuos sanctos habēdos. Quæ demētia uidetur ex hæresi quæ *κατὰ φρυγας* dicitur, traxisse originem, qui Eucharistiam ex farina sanguine infantis macerata conficere solēt. Eum minutis punctiōibus excipiebant. Quod si puerum eum mori contigisset, pro martyre colebatur. Vides in quæ portenta deuoluantur homines, qui semel deserto dei tabernaculo, sese mancipā-runt tabernaculis impiorum. Iam si præstanti forma puellam, cum anu deformi componas, & illa uidebitur amabilior, & hæc aspernabilior. Ita propheticus ac spiritalis oculus conferens synagogas satanæ cū tabernaculo dei, in quo regnat cælestis illa ueritas, in quo exhuberat pax exuperans omnē sensum, in quo feruet chatitas fuci nescia, triūphat fides inuicta, in quo uno ore, unatq; anima canuntur laudes dei, magis erumpit in uocē, Quam amabilia tabernacula tua domine uirtutū. Piorū enim concordia, cælestis illius ecclesiæ imaginem nobis repræsentat, in qua nulla est opinionum dissensio. Iam enim gloriam domini non in ænigmate, sed re

Seco. 3

uelata facie speculantur. summa animorum concordia, summa charitas, uno ore eademq; mente deum hymnis celebrant. Adde huc, quod spiritualis oculus, quem perspicacem reddit lumen fidei, plus cernit, quam oculus corporis. Quid igitur ille uidet preterea? Videt Christum in medio suorum residentem ac benedicientem cunctis suis, quemadmodum ipse pronunciauit in Euangelio: Vbi cumq; sunt duo uel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Videt angelos protectores ac ministros sanctae congregationis, magna frequentia summaq; reuerentia uersantes. In tabernaculis impiorum omnia diuersa sunt, in quibus praesidet satanas, nunquam nocentior, quam quum se transfiguratur in angelum lucis, intersunt impij spiritus ad omne malum instigantes. Vt ne iam commemorem diuersum exitum, quod Corae & illi coniuratis acciderit, sciunt omnes. Horribile spectaculum erat, terram dehiscere, ac uiua corpora deuorare, aut igni caelitus emissio, aut fulmine consumpta tot hominum millia. Nam postridie recalescente populi seditione, quatuordecim millia perierunt incendio caelesti. Sed horribilius est, & animam & corpus mitti in gehennam. Nec omnino falsum est, quod dicunt quidam, inuisibilem esse ecclesiam. Solus enim deus introspicit corda hominum, ac uere nouit, qui sint ipsius. Multis tamen argumentis saepe deprehendit ubi sit ecclesia dei, ubi synagoga satanae. Multorum enim peccata praecedentia sunt ad iudicium. Sed haec ipsa ecclesia uisibilis, quae bonis habet admixtos malos, quantum

Matt. 18

1. Cor. 13

1. Tim. 3

habet alacritatis ac maiestatis, quoties ad pietatis cultum conuenit. Vbi is cui datum est donum prophetiae, sincere tractat ac dispensat uerbum dei, populus religiosa attentione ac reuerentia auscultat, non ut uerbum hominis, sed ut uerbum dei, quum interim qui docet sic afficitur, ut sentias Christi spiritum per os hominis loqui. Interea uidere est praesentem spiritus energiam in auditoribus. Alii suspirant, alii erumpunt lachrymae, alii hilarescit facies. in summa, dicas omnes transfigurari. Rursum, quum in solenni cultu, suo quisque munere fungitur, alius recitat sacram lectionem, alius decantat laudes deo, alius orat totius multitudinis nomine, tractatque mysteria, alii haec agenti subseruiunt, populus interim religioso silentio ueneratur haec omnia. Quis hec spectans, non fateatur amabilia esse tabernacula dei? Iudem quum procedit solennis ecclesiae supplicatio, decenti digesta ordine, etiam ii qui tantum spectandi gratia prospiciunt, uenerabunda quadam alacritate tanguntur. Postremo, omnis legitimus conuentus hominum ad rem honestam habet dignitatem quandam atque adeo laetitiam, cuiusmodi sunt coetus discipulorum ad professionem, aut diuersorum hominum ad disputationem publicam. Alcibiades quum primum esset uerba facturum apud populum Atheniensem, sensit animi trepidationem. Eam illi sic exemit Socrates. Rogat num posset contemnere coriarium aliquem? Respondit, maxime. Num figulum? respondit, facile. Num fabrum aut cementarium? Quum de singulis interrogatus, re-

Exempli
Alcibiades
et Socrates

spondisset apud quemuis istorum posse intrepide
 dicere: Atqui, inquit Socrates, ex his constat ille po-
 pulus quem tu uereris. Quod si per se contempnissi-
 mis hominibus ipse conuentus conciliat dignitatē
 ac reuerentiam, quanto uenerabilior est cœtus pio-
 rum hominum, ad cultum dei uiuentis congregato-
 rum? Tantam autem uim habet chorus unanimi-
 ter deo fidentium, ut profanos etiam rapiat in ad-
 mirationem sui, sicut testatur Paulus, idiotam aut
 incredulum ingressum ecclesiam sanctorum, proci-
 dere in faciem suam, & adorare deum, profirentem
 quod uere deus sit in medio suorum. Balaam pro-
 pheta quidem erat, sed impius. Is tamen è monte
 conspectis Israelitarum tabernaculis, coactus est
 exclamare: Quam pulchra tabernacula tua Iacob
 & tentoria tua Israel. Videbat idem felicem illorū
 mortem, qui perseverant in castris ecclesiæ. Moria-
 tur, inquit, anima mea morte iustorum, & fiant no-
 uissima mea horum similia. Conspectis horum ta-
 bernaculorum pulchritudinem propheta sanctus,
 quum exclamat in Cantico graduum: Ecce quam
 bonum & quam iucundum habitare fratres in unū.
 Vidit & Petrus, sed ranquam per somnium, quum
 in monte contemplatus esset domini gloriā, & au-
 didisset Moſen ac Heliam, de gloria mortis domini-
 cæ colloquentes: Domine, inquit, bonū est nos hic
 esse, faciamus hic tria tabernacula. Illic demum ue-
 ra est concordia, ubi lex & prophetæ consentientes
 Christum noui testamenti ministrum, nō litera, sed
 spiritu prædicāt. Hoc nec fit in synagogis Iudeorū,

1. Cor. 14.

Num. 24

Psalm. 133

Matt. 17.

Marci. 9.

Lucæ. 9.

Roma. 15

Priscilli-
anus.

Philip.

qui legem detorquent, non ad Christum, sed ad nescio quem alium Messiam, quæ tot iam seculis frustra expectant infelices: nec in tabernaculis Manichæorum, quæ totum uetus testamentum ut non à deo, sed à principe tenebrarum proditum reijciunt: nouum, ceu multis locis falsatum, suo arbitrio probant aut improbant. Denique, in nullis hæreticorum tabernaculis, ubi scripturæ non ad Christum, qui est ueritas, accommodantur, sed ad sensum humanum detorquentur. Id enim semper fuit hæreticorum proprium. Siquidem Priscillianiste nullius libri uel ueteris uel noui testamenti auctoritatem reijciebant: sed quum absurdissima docerent, quicquid cum ipsorum dogmatibus pugnabat, falsa interpretatione ad alienum sensum deprauabant. Verum ut ad psalmi tenorem redeam, si tabernacula dei intelligis, ecclesiam adhuc in terris militantem, puta hæc dici uel à catechumeno, uel ab ethnico aut Iudæo respiciente, uel à peccatore siue hæretico schismatico uel redeunte ad cor. Sin de ea parte ecclesiæ, quæ iam triumphat cum Christo, puta quemuis pium hominem, cum Paulo cupientem dissolui & esse cum Christo, dicere, Quam amabilia tabernacula tua domine uirtutum. Abruptum sermonis initium, declarat desiderij magnitudinem à profunda contemplatione proficiscentis. Nec otiosum est quod alloquens dominum, dicit Tua. Quicquid in ecclesia uirtutis, roboris aut felicitatis est, domini est, non hominum. Ille gratis sibi redemit ecclesiam, ille gubernat, ille tuetur aduersus omnes procellas. Et quicumque ecclesiæ resistit, non rebellat ho-

minibus, sed deo. Hoc aperte loquitur per os Zacharia: *Zach. 4.* Qui tetigerit uos, tæget pupillam oculi mei. Et Paulus audit: Saule Saule, qd me persequeris: Rursus, quemadmodum in Euāgelio agnoscit sibi prestitum, quicquid beneficij collatum fuerit uel in infimum Christiani nominis professorem, ita quicquid malorum ingeritur in ecclesiam catholicam, sibi ingestum esse deputat. Talem præsidem ac pugnatorem quum habeat ecclesia catholica, frustra sunt omnes impiorum cōspirationes aduersus illam. Eoq; psalmus addit, domine uirtutū. Virtutes autē hic appellat, non *ἀρετὰς* quæ opponuntur uitijs, sed *ἰσχυρίσιν*, quæ uox sonat potentiam. Atque hoc cognomento sacræ literæ nonnunquā designant deū, ueluti psalmo. 23. Dominus uirtutū ipse est rex gloriæ. *ἰσχυρίσιν*. Præcesserat enim, Dominus fortis & potens, dominus potens in prælio. Et in ueteris testamenti uoluminibus frequēter appellatur dominus Sabaoth, quod Hebræis sonat, uirtutum siue exercitū. *ἰσχυρίσιν* in mysticis literis interdum declaratur præcipuos angelos, quorū ministerio deus utitur ad electorum suorum protectionem. Hunc exercitū uidit Heliseus, quum puero ad conspectū Syrorum exercitum exanimato diceret: Noli time re, plures sunt nobiscū quā cū illis. Et ad prophetæ preces aperti sunt oculi ministri, mox & ipse uidit montē plenum equitibus & curribus igneis. Nemo, inquit Christus, potest eos de manu mea eripere, quos pater dedit mihi. Concinit his canticū graduum: Nisi dominus ædificauerit domū, inuanum

*Zach. 4.**Actus. 9.**Watt. 25.**i. virtutes.**Id est, potentias.**i. potētia.**i. potētia.**4. Reg. 6.**Johan. 10.**Psalm. 126.*

- laborant qui ædificāt eam &c. Tempore Pauli nec opibus, nec uiris, nec ullis mundi præsidij erat munita ecclesia, & tamen magna fiducia loquitur, Si deus pro nobis, quis contra nos? Moxq; eo fiduciæ puehitur, ut quum ecclesia tot malis undiq; premere tur, non uereat dicere: Certus sum quod neq; mors, neq; uita, neq; angeli, neq; principatus, neq; instantia, neq; futura, neq; altitudo, neq; profundum, nec ulla creatura alia poterit nos separare à charitate dei, quæ est in Christo Iesu domino nostro. Vnde tanta fiducia Paule inter tot mortes, inter tot pericula, & foris & intus urgētia? Vnde isti spiritus, paucis, indoctis, priuatis, tenuibus & oppressis? Ex nobis, inquit, nihil possumus, sed dominus noster dominus est uirtutum. Siue igitur accipias uirtutes, angelos ecclesiæ protectores, siue miracula, uterq; sensus declarat ecclesiæ dominum prorsus inuictum esse, quū sit omnipotens, ad cuius nuntium præsto sunt omnes angelorum legiones, & qui facit mirabilia magna solus, quiq; solus quicquid uoluit, fecit in celo pariter atq; in terra. Ecclesiæ primordia miraculis, non humanis præsidij inualuerunt. Et quoniā quicumq; pie uiuunt in Christo Iesu, impiorum persequutionem patiuntur, humiles iuxta mūdum ac pauci præ his qui oppugnant, ad consolationē gregis pusilli dictum est, domine uirtutum. Hic est em̄ ille, qui dicit in Euangelio, Nolite timere pusillus grex, quia uestrum est regnum cælorum. Et rursus: Confidite, quia ego uici mundum. Solus hic potuit alligare fortem, domumq; illius ac supellectilem
- Roma. 8.
- Ibidem.
2. Cor. 13.
- Psalm. 135.
134.
2. Timo. 2.
- Lucæ. 12.
- Iohan. 16.
Matth. 12.

diripere. Aestimati inquit, sumus sicut oues occisio-
nis. Quod animal oue imbecillius aut magis imbel-
le? Sed quid dicit Paulus iam ē lupo factus ouis? Ar-
ma militiæ nostræ non carnalia, sed potentia deo,
ad destructionem munitio-
num, consilia destruen-
tes, & omnem altitudinem extollentem se aduer-
sus scientiam dei &c. Eodem in loco obiurgat Co-
rinthios, quod quum adhuc essent carnales, ea tan-
tum uiderent, quæ erant secundum faciem: atq; ē re-
bus externis æstimantes apostolos, quod non solū
iuxta mundum tenues essent & humiles, uerum eti-
am afflicti, contemnerent eos, quum essent spiritu-
alibus opibus ditissimi, spiritualibus armis munitis-
simi. Ita quorū oculos occupauit huius mundi po-
tentia, quum metiuntur ecclesiam Christi externa
specie, non solum contemnunt eam, uerum etiā ab-
horrent & auersantur. Tales erant olim, qui bap-
tismum in extremæ uitæ diē studio proferebant, nec
nisi tristes ac deplorati ueniebant ad atria domini.
At qui spiritualibus oculis cernit gloriam filiæ re-
gis ab intus, dicit cum propheta: **Concupiscit &
deficit anima mea in atria domini.** Mediocria
bona moderatis affectibus experuntur, at illa quæ
nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor homi-
nis ascenderunt, quæ deus præparauit diligentibus
se, ingenti desiderio experantur oportet. Hanc desi-
derij magnitudinem propheta expressit addens, &
deficit in atria domini. *ἐπιθυμῶ* uulgare est, sed *ἐκλε-
πτειν* non est nisi supra humanum modum desideran-
tium. Græci *λειποθυμῶν* appellant, quum propter

*psalm. 43
Roma .8.*

2. Cor. 10.

*1. Cor. 2
1. Cor. 13. 64.*

*Id est, cō-
cupiscere.
Id est, de-
ficere.
Id est de-
fectionem
animi.*

uehementem & subitum spirituum motum homo destitutus animo, sibi excidit ad tempus. Eam affectionem aliquando gignit in homine uehemēs pa-
Liuius. uor aut admiratio, unde stupefactos & attonitos dicimus: nonnunq̃ ingēs dolor, aut lætitia præter spem obiecta, aut amor impotēs. Vnde & in profanis tragœdijs, Phædra ad Hippolyti conspectum cō-
 cidit exanimi similis. Et historijs proditum est, mulierem ad inexpectatum filij sui introitum, quē acceperat in bello occidisse, fuisse exanimatam. In eūdem sensum usus est hoc uerbo Psalm. 118. Defecit in salutare tuum anima mea. Defecerunt oculi mei in eloquium tuum. Huc pertinet quod sponsa loquitur in Cantico Solomonis: Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo. Quæ fulciri postulat, periclitatur ne concidat. Idem enim accidit in spiritualibus quod in rebus externis. Requiritur moderata cognitio inter potentiam & obiectum. Alioqui si quod sensui obijcitur careat modo, sensum obruit: ueluti sol nulla nube temperatus, si intendas oculos, corrumpit uisum, & sonitus immodicus adducit surditatem, sicut literis eruditorum proditum est, apud Stadisin oppidum, ubi Nilus se per cataractas ingenti fragore præcipitat, indigenas nasci surdos. Item illud sæpenumero uidemus acci dere, ut qui uehementer intendunt animum rebus supra modum subtilibus inuestigandis, incidāt in dementiam. De Aristotele literis proditum est, uere an falso, nunc nō excutio, q̃ posteaquam ingenium suum diu multumq̃ torserat studio peruesti-

gandi causas, quur mare Euboicum secus q̄ alia maria septies in die decurreret ac recurreret, neq̄ quicquam proficeret, sese in ipsum abiecit mare, dicens: Quando ego nō te capio, tu capies me. Quo minus mirandum est, si qui non contenti credere, quæ nobis tradidit scriptura, de diuina Triade multa scrutantur, humanæ mentis captum in immensum excedentia, in delirationem incidunt, ut iam communiquoq̄ sensu careāt, qui supra humanum sensum sapere uoluerunt. De q̄bus uaticinatus est Solomon: Qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria. De iisdem Isaias: Qui dat secretorum scrutatores, quasi nō sint. Sed iam dudum audire cupis, quæ sint ista præclara bona, sensum humanum exuperātia, quæ conspexit hic, qui tāto desiderio gestit in atria domini ingredi, ut præ admiratiōe deficiat animo. An quisquam digne ualeat æstimare, quanta sit dignitas, quantatq̄ felicitas, hominem peccatorem ac satanæ laqueis irretitum, per fidem ac baptismum gratis è mancipio diaboli cooptari in numerum filiorū dei, insitum corpori Christi, unum cū illo fieri, ex hærede gehennæ, fieri hæredē regni cælestis, allegi in illud gloriosum contubernium sanctorum omnium, qui à condito mundo fuerunt, quiq̄ usq̄ ad cōsummationem seculi futuri sunt, siue in cælis, siue in terris. Tātus honos tantatq̄ beatitudo præstatur catechumenis in atrijs domini, priusquā admittantur ad penetralia. Nam atrium proprie nobilium ædiū ingressus dicitur, unde serui atrienses, qui atrio præsunt. Itaque qui fidei oculis perspicit

Prove. 25
Isaig. 40.

Cartheen
minus dī
citur, qui
nondum
initiatu
est fidei,
sed adhuc
prima ei
elementa
discit.

Saty. 6.
lib. 1.

maiestatem domus dei, quid mirum si ad res diuinas, & humana natura superiores animo deficit, & affectu impotenti raptus sese præ desiderio non capit? Horatius homo facundus ad Mæcænatem accitus pauca loquitur, idque ut ipse ait, singulim. Nec raro accidit uiris alioqui magnis & eruditis, ut in celebri confesso pontificum aut principum dicturis uertigo oboritur, sibique repente sic excidat, ut quæ mensibus aliquot meditati sunt, proloqui non possint. Sed quid illius confessus maiestas ad ecclesiæ gloriam? Certius autem cernitur oculis fidei quam oculis corporis. Proinde qui frigidi & inuitis similes ueniunt ad baptismum, nōdum perueniunt ad quam tam felicitatem recipiantur, eoque indigni sunt qui potiantur ad quod inuitantur. Age si cui plebeio intro carcere marcescenti ueniat nūcius, dicens, Bonο esto animo: hodie liber regiam ingredieris, futurus inter aulae proceres & regi charus: nonne periculum esset ne subito gaudio deficeret, & ne post carceris tenebras, ad regalis domus lucem ac maiestatem admissus, ipse sibi excideret? Sed quis carcer, quod barathrum tam tetrum est, quam est in quo detinentur, quos satanas alligauit criminum uinculis? Aut quæ est usquam regia, etiam si omnium splendorem in unam conferas, quæ cum ecclesiæ maiestate possit conferri? Quod si merito reprehendendi sunt qui tantā gratiam segnes ac languidi accipiunt, quanto iustius culpandi sunt, qui in huius regiae penetralibus sordide & in composita uiuunt? Arbitror & in ipsis prophetae uerbis aliquid

latere mysterij. nō dicit, ego defeci: sed, Anima mea defecit. nec ait, ego exultaui, sed, Cor meum et caro mea exultauerunt in deum uiuum. Animę uox, in literis sacris interdū humanum quiddā & in firmitus sonat, ueluti quū Paulus loquitur Corinthijs: *1. Cor. 2*
 ψυχὸς, hoc est, animalis homo nō recipit ea quę dei sunt. Sic & Iacobus huius mundi sapientiā, quę fidem reiicit & humanis rationibus scrutatur diuina, animalem appellat. Sic & caro hominis crassius *Jacobi. 3*
 quiddam sonat, cui perenne bellum est cum spiritu dei. Cordis uero nomine, spiritum hominis siue mētem significare uidetur. Spirituum enim uitalium, iuxta Physicos, fons in corde est. Est igitur caro, quę (autore Paulo) regnum dei non ualet possidere: & *1. Cor. 15*
 est caro, cuius consortium non patitur spiritus dei. Puta hanc esse infimam hominis partem. Sic est & *Sene. 6*
 anima, quę repellit spiritum dei, quemadmodū ait sanctus Iudas, eos ceu digito notans, qui sectantes ea quę sunt huius mundi, per sectas & schismata secedunt ab ecclesię consortio. Hi sunt, inquit, qui segregant semetipsos, animales, spiritum nō habentes. Iam est & cor hominis, in quod non ascenderūt ea quę deus pręparauit diligentibus ipsum. Quum igitur totus homo, ut omnes suas uires in unū conferat, non sit capax donorum celestium, quid superest nisi ut totus deficiat in sese, concidatq; quo renouatus & erectus spiritu dei, per fidem perspiciat quā ingentia sunt, quę diuina benignitas nobis per filium gratis largit, si digne accedamus ad illius tabernacula. Sic deficere, perficere est: sic exanimari, uiui.

1. Cor. 15.
Johan. 12

Exemplū
cruce & ci-
cade.

Luc. 3.
1. Cor. 15.
psalm. 50

1. Cor. 1

ficari est: sic sibi excidere, est reddi sibi: sic concidere, est erigi: sic suis uiribus destitui, est robustum fieri in Christo: sic emori, est in deum transformari. Nisi enim mortificetur quod animale est, non exoritur quod est spirituale. Idem in rebus naturæ, corrumpitur siccum & informe semen, ut exurgat uiridis arbor. Emoritur deformis aruca, ut prouolet nitidus ac picturatus papilio. Marcescit cicada iam anus, ut ex sicco exuiuo prodeat noua succulenta modulatorix. Posteaquam igitur totus homo defecit, & defecit in tabernacula dei, tunc caro simul & anima & cor illius exultat in deo uiuo, Spiritus enim dei per fidem innouat omnia, fitq; totus homo noua creatura in Christo Iesu. Nam est caro quæ uidet salutare dei, & iuxta Paulum est corpus spirituale, & est cor mundū quod in nobis creat deus, & est spiritus re-ctus quem innouat in uisceribus nostris. Hinc nimirum nascitur illa spiritualis exultatio, non in opibus aut honoribus aut uoluptatibus huius mundi, non in forma uiribusq; corporis, nō in sapientia humana, sed in deo uiuo, qui uitam dat mortuis. Is demum tuto gloriatur, qui beato Paulo monitore, in domino gloriatur. Scriptura frequenter hoc uiui cognomen attribuit deo, non tantum ad differentiam simulacrorum mortuorum, sed etiam ad declarandum illius omnipotentiam. Viuum enim dicitur quod est efficax. Non est magnum si credam⁹ deum esse uiuentem, quum uiuant & bruta animalia, sed hic solus sic est uiuus, ut sit ipsa uera uita, unde uelut à fonte manat omnibus uita. Ego, inquit

dominus, sum uia, ueritas & uita. Mortificato igitur uetere homine & sepulto in baptismo, nouus homo in se quidem mortuus, sed in se uiuentem habens Christū, totus exultat, gratias agens ei cuius gratuita munificentia sic transformatus est. Sara enim non genuit Isaac, hoc est, gaudium spiritus, nisi posteaquam illi defecerant muliebria. Sed unde genuit ex Abraham, carne emortuo, sed fidei uigore uiuo uiuidot. Ceterū ipse, propheta causam huius exultationis maluit per allegoriam nobis exprimere: *Etenim passer inuenit sibi domum, & turtur nidum sibi, ubi ponat pullos suos. Quā magnificam rem quā humili tropo expressit spūs propheticus. Quid est igit quod sic exultas, sic gaudio gestis ac triumphas, qui paulo ante defeceras? Quia passer, inquit, inuenit sibi domū, & turtur nidum, ubi ponat pullos suos. Naturæ instinctu oīa animantium genera parant sibi locum aliquem, in quo post labores tuta conquiescant & in hoc mira ingeniorum uarietas. plerq; procul in auia & impedita loca recedunt, quæ uix à uenatoribus peruestrigantur, ut cerui, apri fruticetis abdūt sese, leones ac dracones speluncarum recessibus. lepus auerso saltu mire fallit uenatorem, ne deprehendat cubile. serpens in cauernis suis tutus est. cuniculi subterraneis labyrinthis sese tumentur. formicæ in cauis effossis per hyemem latitant. apes in cauis arboribus extruūt cellas suas, easq; crusto tenaci & amaro foris oblinunt, quo tutæ sint aduersus iniuriam. Habent & pisces recessus ac latebras suas. Animum ma-*

Johan. 14

Sene. 27

gna pars in saltus inaccessos aut in loca palustria recipiunt sese. Aquila in præruptis ponit nidum, per dix humi. Alcyones in mari suspendunt nidū, rana arte contextum, ut ne ferro quidem rumpi possit, nec adhuc à quoquam deprehensum est, unde cōficient fluitantem domunculā. Complures furculis ac stipulis arte congestis in ædium fumarijs, aut in arbore suspensis nidulantur. Passeres & hirundines nos quoq; docuerunt ex uda argilla, paleis temperata, struere macerias. Et ne singula commemorando fiam prolixior, unumquodq; animal, ubi reperit in quo tuto cōquiescat, suamq; sobolem educer, suam felicitatem assequutum est, nec amplius quicquam desiderat. Habet enim naturæ principia, quæ sunt tueri sese, & suam propagare speciem. Sed mirabitur aliquis, quur ex omnium animantium generibus solæ nomen aues, & in his passer tantum & turtur. Inter omnia animantium genera minutissimum est auiū genus. Habet terra elephantos, mare balenas immani magnitudine. Inter aues autem minimus est passer, cuius uilitas, & uita sollicitudinis expers, nobis ore domini cōmēdata est. Non amat spiritus sanctus animos fastu turgidos, corporaliūq; bonorum amore grauatos, & ob id humi gradientes; uolucres amat animas, cæli cōmercio gaudentes: amat in suis oculis pusillos, iuxta mundum contemptos, amat totos de dei prouidentia pendentes. Si deus sic uestit, sic alit passerulos, quorū bini asse ueneunt, quid tu te discrucias in extremam senectā, ad quam fortasse nunquā peruenturus es,

Matt. 10.
Luce. 12.

& in liberos, nepotes ac pronepotes, per fas nefasq;
 congerens diuitias, fortassis ad eos peruenturas, ad
 quos tu minime uelles? Et si ex passerulis unus nō
 decidit in terram: nam hoc interdum fit ex immo-
 dico (ut quidam tradunt) coitu: quid tu coaptatus
 in gregem illorum, de quibus seruator pronuncia-
 uit, ne pilum quidem capitis periturum sine prou-
 dentia patris, ad genethliacos & astrologos curris,
 metuens ne ante diem tuum pereas? Turtur hocha-
 bet commune cum columbis, quod suspirium edit
 pro cantu, quod adulterium nescit, imo ne digami
 am quidem. feritur enim, compare mortuo, nulli
 alteri se iungere. Quare uox huius grata est sponsae
 in mystico Solomonis cantico: Vox, inquit, turtu-
 ris audita est in terra nostra. Alioqui uernis mensi-
 bus longe dulcius canunt alaude ac lusciniae, sed spō-
 sae placent turturum suspiria. Quotquot enim con-
 temnunt hunc mundum spe uitae caelestis, quandiu
 uersantur in hoc corporis tabernaculo, ingemiſcūt
 grauati, eo sicut ait Apostolus, quod nolint expo-
 liari, sed superuestiri, ut absorbeatur quod mortale
 est à uita. Adde quod in ueteri testamento turtur
 pauperum erat oblatio, ut uilitas huic aui sit cum
 passere cōmunis. Sibi uilissimus sit oportet, qui ue-
 re agnoscit in se nihil esse boni. Quid Paulo sublimi-
 us? tamen ut passerculus loquitur, quū ait sese abor-
 tium & apostolorum minimū ac prorsus indignū
 apostoli nomine, denique reiectamentum ac peri-
 psema huius mundi. Sed hac uilitas una res est quae
 nos reddit preciosos in oculis dei. Hæc exiguitas

Luce. 12.
21.

Canti. 2

2. Cor. 5

Leuiti. 12.
Luc. 2

1. Cor. 15

1. Cor. 4

- Philip. 4** magnos & excelsos facit apud iustum iudicem. Vis audire huius passeruli magnitudinem? Omnia, inquit, possum in eo qui me corroborat. An nō dicas hic ē passerulo aut turture factum leonem? Ex diametro pugnant iudicia dei & iudicia huius mundi. Itaq; sicut mundus amat ac magnificat eos qui de mundo sunt, ita odit ac contemnit eos qui de mundo non sunt. **Circumierunt, inquit, in pellibus ouium & caprarum, egentes, angustiatī, afflicti, in solitudinibus errantes, in montibus & speluncis & cauernis terrae. Quid contempnitis? sed audi dignitatē. Quibus, inquit, dignus non erat mūdus. Quid Paulo iuxta mūdum abiectius, qui sese appellat peripsema, hoc est, purgamentum quod abiicitur? Sed idem ille tam despectus mundo, quanti fuit apud Christū, qui testatur illum sibi uas esse electum? Sed quid de ceteris sanctis loquor, quum ipse gloriæ dominus dicat per os David, Ego sum uermis & non homo, opprobrium hominum & abiectio plebis? Atqui idem ille mundo contempnissimus est, in cuius nomine se flectit omne genu, celestium, terrestrium, & inferorum, quiq; pari consortio in gloria est dei patris. Nullus igitur pie uiuens displiceat sibi, si contempnus & inuisus est ijs, qui hauserūt spiritū huius mundi. Est quidem pro uiribus enitendum, ne cui præbeamus offendiculum: atramen magnū est argumentum, nos esse gratiosos apud Christum, si citra culpam nostram mūdo simus inuidiosi. Quum mundū dico, nō designo professionem, uestē, cibos, aut titulum, sed animum Christi spiritu uacuum.**
- Hebr. 11.**
- Actus. 9.**
- Psalm. 11.**
- Philip. 2.**

Vulgus enim hac uoce quemadmodum alijs multis abutitur, mundanos appellans, qui sacris initiati non sunt, aut qui monasticam uitam professi non sunt. Professos autem appellant extramundanos & mundo mortuos. Atqui sicut sub omni ueste, quantumuis sit uilis aut *ἡγεμονία*, latere potest mundanus animus, ita sub ueste quamuis laica, aut etiam militari, latere potest animus à mundo alienus, etiam si pluma struthiocameli uoliter in pileo secto. Sed interim fortassis subibit alicuius animū admiratio, quomodo repente à tanta exultatione totius hominis, ad suspiriorum mentionem dilapsi sumus, uelut à calcaria (quod aiunt) in carbonariam. *proverbis*
 Quoniam hæ duæ res licet inter se pugnare uideantur, tamen ita sibi connexæ sunt, quandiu uersamur in hoc mortali tabernaculo, ac thesaurum cælestem portamus in uasis fictilibus, ut altera ab altera scindigi nequeat, imò quod maius est, altera uicissim ex altera nascatur. Omnis nostra exultatio, qui per fidem ambulamus, est in spe futurorum bonorum. Quæ quo clarius cernimus oculis fidei, quoq; certius speramus, hoc maiora trahimus suspiria, sicuti uehementibus desiderijs omnis molesta est dilatio. *2. Cor. 4i*
 Quoq; magis ad illam uitam suspiramus, hoc magis exultat cor & caro nostra in deo uiuo, dū in mundo tristitiam habemus, in Christo solatiū. Nihil hic perfectum est, uix quicquam tutū. Ex parte cognoscimus & ex parte prophæamus. Et qui stat, huic uidendum est ne cadat. In medio laqueorum ambulamus, quos omnes effugere difficillimū est, ne *1. Cor. 13o*
1. Cor. 10i

dicam impossibile. At hæ molestiæ quas hæc uita secum defert, etiam si nō tantum ualeāt, ut nos abducāt à charitate, quæ est in Christo Iesu, tamen ab illa spiritali mentis exultatione frequenter auocant, & cogunt ingemiscere desiderio eius diei, quo contingeret quod perfectum est. Quis enim à tali exilio non suspiraret ad talem patriam? Vis audire turturē suspirantē? lege Psalmū C. XIX. Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est: habitauī cum habitantibus Cedar, multū incola fuit anima mea. Domine, libera animam meam à labijs iniquis & à lingua dolosa. Pij hominibus magna pars afflictionum est, perpeti mores & linguas malorum. Hic enim locum habet quod ait Ecclesiastes: Qui apponit scientiam, apponit dolorem, & in multo sensu multa indignatio. Lumen solis omnibus cōmune est, at nō omnibus cōmune lumen fidei, Cedar Hebræis tenebras sonat. Quicquid autem moluntur qui mundi huius spiritum habent, mera caligo est: oderunt lucem ueritatis, ac magis amant tenebras. Et quum propemodū plus discriminis sit inter hominem fide illuminatū ac spirituale, & hominē fide uacuum & carnalem, tamen in hac peregrinatione pij cogunt cum tam diuersis animis in eadē urbe et in unis ædibus uiuere. Sic Loth uiuens Sodomis animo discruciabatur, optans eripi à nefariorū cōsuetudine. Sed turturē eundem quē modo audisti grauius suspirantē, heu mihi quia incolatus meus prolongatus est, audi rursus exultantē spe promissæ felicitatis. Lætatus sum, inquit, in his quæ dicta sunt

Eccle. 1.

Gene. 19.

Psalm. 121.

mihi, in domum domini ibimus. Ausculta & alium
turturem insignem, grauitè ingemiscentem patrie
caelestis desiderio: Infelix ego homo, quis me libe-
rabit de corpore mortis huius? Nunc & hūc auscul-
ta exultantem: Repletus sum consolatione, super-
abundo gaudio in omni afflictione nostra. Hos ge-
mitus uidemus semp fuisse grauissimos in uiris ad
caelestem beatitudinem anhelantibus. Hinc olim
tor hominum examina non ferentium idololatra-
rum impietatem ac scauitiam, occupauerunt solitu-
dines Thebaidis. Hinc prima monachorum origo.
Satiū esse ducebant cum leonibus ac pantheris ha-
bere commercium, quā cum hominibus impijs.
Alij secesserunt in solitudines Syriae, quorum est be-
atus Hieronymus. Alij in desertas insulas sese abde-
bant. Alij montium cacumina penè inaccessa obsi-
debant, ut D. Benedictus. Nonnulli paludes horri-
das, & uix ulli animantium habitabiles, scrutaban-
tur, ut Patritius ac Bernardus. Alij rupes & iſo aspe-
ctu horrenda querebant loca, ut Bruno, aut si quis
alius fuit autor Cartusianae sodalitatē. Hæc suffu-
gia persuadebat pijs hominibus huius exilij tædiū.
Studebant seiungi ab his qui habitabāt Cedar. Sed
hic quocunq; te uertas, quocunq; te abdas, in exilio
es. Quære, pete quā uoles retrusas latebras, ho-
mo ad homines uadis, atq; ut uniuersum hominum
commercium effugias, hominem tecū effers, mor-
tale corpus tecum circunfers, quo grauatus sic in-
gemiscit Apostolus. Diuus Basilius legitur mona-
chos, qui in solitudinibus procul ab hominum cō-

Roma. 7.

2. Cor. 7.

Hierony-
mus.
Benedi-
ctus.
Patritius
Bernardus

Bruno.

Basilius.

Chryso-
stomus.

Chameu-
nia, humi
doratio.

Luc. 17.

Johan. 17.

mercio degebant, ad urbana sodalitia reuocasse, quia uir prudens intelligeret illorum plerosque non euadere uere pios, sed superciliosos, falsa sanctimonie persuasione turgidos, irritabiles, uindictes, morosos, sensus communis expertes, & ad omnem uitae functionem ineptos. Fateatur idem Diuus Chrysostomus experimento cognosci, si quando ab illis ieiunijs, uigilijs & chameunijs ad episcopi munus accerferentur. Foris querebant, quod intus querendum erat. Ponebant nidos, sed non in atrijs domini, quum regnum dei sit intra nos. Hic ipse sermonis cursus, admonet nos ut ad nidos reuertamur. Nidus est in quo acquiescit hominis desiderium, & in quo tranquille fouet pullos, hoc est, curas & cupiditates tuas. Felix enim ille dicitur, qui quum sapiat, nihil praeterea desiderat. Id nulli mortalium in hac uita potest contingere. Caeteris animalibus natura felicitatis terminos praescripsit, quae simul ut ad id peruenerint, ad quod condita sunt, suam quandam beatitudinem assequuta sunt. At hominis animus quoniam diuinus est & immortalis, nihil inuenit in hac uita in quo uere conquiescat, nisi fuerit assequutus ad quod conditus est. Quid est igitur illud ad quod conditus est homo? Ut corpore simul & animo cognoscat, amet, glorificetur deum conditorem & redemptorem ac dominum suum. Haec est, inquit dominus, uita aeterna, ut cognoscant te solum uerum deum, & quem misisti Iesum Christum. Cognoscere uidere est, & uidere frui est. Frui, beatitudinis extrema linea est. Haec felicitas non

continget plene nisi in resurrectione iustorum. Hic tamen aliquis nidus est in atrijs ecclesiæ, sed pen-
 silis ac fixus in spe futurorum. Nam extra ecclesiam *Sententia catholica*
 nulla est ueræ felicitatis spes. Tam immensa, tam ca-
 pax res est animus humanus, ut eū solus deus possit
 explere, etiam si illi præter deum sexcentos mūdōs
 addas. Quid quod etiam in rebus inanimis uideas
 unumquodq; ad suam ferri sedem? Lapis ex alto de
 iectus, simul ut terram contigerit, quiescit. flamma
Exempla in animato- rum.
 quanto impetu fertur ad suum locum? Quid est hoc
 quod interdum sic concutit terram, ut faxeos etiā
 montes disrumpat, nisi boreas, nitens in natium
 erumpere locum? Sic uestica uento distenta, ui in
 aquam depressa, exilit. Ignea res est animus homi-
 nis, qui quanquam grauatur hoc terreno corpuscu-
 lo, tamen non conquiescit, donec ad natuiam sedē
 subuolarit. Ac natura quidem omnes homines ue-
 nantur ocium, quærunt aliquid in quo conquiescat
 animus, sed quoniam in rebus uel inanibus uel pe-
 rituris figunt nidum, quo magis expetūt quietem,
 hoc maioribus turbis inuoluuntur. Quid enim ali-
 ud sibi uolūt tot ueterum uolumina de summo bo-
 no, de bonorum finibus, deq; animi tranquillitate,
 quam Græci uocant *ἡδυσμῶν*? Alius posuit nidum
 in scientia, alius in indolentia, alius in uoluprate, q-
 dam in habitu uirtutis, quem appellant sapienti-
 am. Nonnulli in actu usq; uirtutis. Sed isti omnes
 (teste Paulo) euanuerunt in cogitationibus suis. &
 quum lingua magnificis uerbis alijs *ἡδυσμῶν* polli-
 cerentur, ipsi cor habebant irrequiem. Quur ita?

*Opinioni
de summo
bono di-
uersitas.*

Roma. r.

Ode. 16.
lib. 3.

Alexāder
Magnus

Julius
Cesar.

In ambitu
onem sa-
cerdotum

Quoniam non exultauerunt in deum uiuum. Si sic delirarunt sapientum procures, quid attinet dicere de idioris, qui diuitijs metiuntur felicitatem? At qui posteaquam ad præscriptum sibi modum perueniunt, sentiunt esse uerissimum quod scripsit ille Venusinus, Crescētem sequitur cura pecuniam. Et, Crescit amor nummi, quātum ipsa pecunia crescit. Alij contemptis opibus regnum ambiunt ac monarchiam. Quid enim aliud tanto rerū tumultu molebatur Alexander Magnus? Sed quorā ille mundi partem sibi potuit subigere? Et si totum subegisset, quum ex Democrito didicisset innumerabiles esse mundos, ingemisset, qui in unius orbis parte tam diu laborasset. Quid nō & fecit & passus est Iulius Cæsar, ut orbis Romani principatum teneret? Tenuit, sed ibi nō conquieuit animus, imō curis & conscientia scelerum urgente, mente defectus est, ut uitæ tædio mortem optarit, sed inopinatam. Nō potest illic esse uera quies, ubi est animus sibi male conscius. Finem nesciunt humanæ cupiditates. Hic sibi promittit ocium, si talem puellam nanciscatur uxorem, insigni forma, pulchreque dotatam, sed pro quiete molestiarum agmen reperit. Ille sibi beatā uitam pollicetur, si tale sacerdotiū adipiscatur, sed assequuto crescit uenandi acrior sitis. Connēctitur sacerdotium sacerdotio, eluctatum est ad Abbatis dignitatem, petitur episcopi mitra, & mitra magis opima mitra permutatur. Iam animus anhelat ad Cardinalitium fastigium. Hoc ubi contigit, ambitur corona triplex. An hic tandem conquiescit ani-

mus: Respondeat nobis Iulius secundus, cuius extrema senectus intolerabilibus rerum fluctibus iactata est. De cæteris iudicent alij. Nō est absurdum, quod diuus Augustinus interpretatur pullos, bona opera nostra, quæ nisi ponas in nido ecclesiæ catholicæ, frustranea sunt. Phocion & Aristides, Traianus & Antoninus, alijq; cōplures multa fortiter, iuste ac pie gesserunt erga patriam. Laudatur Zenonis continentia, Xenocratis integritas, Socratis patientia, sed quoniam extra Christum facta sunt, nō contulerunt ueram felicitatem. Iulianus imperator immensam pecunię uim effudit in subsidia pauperum, sed aduersus Christum. Iridem in multis hæreticis quædā eximie uirtutes, uixq; credibiles prædicantur. Magna diuitiarum contemptio in Ebionitis, prodigiosa orandi assiduitas in Euchitis, magna abstinentia ac uitæ seueritas in Manichæis. Sed hi frustra hæc omnia faciebant, quia non ponebāt pullos suos in nido ecclesiæ, sed in suis quisq; tabernaculis nidulati sunt. eōq; conuenit illis illud ueteris prouerbij, ut ē malo coruo nasceretur malū ouū, & expectatis turturum pullis, excluderentur aspidēs. Nos igitur si quærimus ueram animi quietem, perseueremus in tabernaculo domini uirtutū, maneamus in unitate ecclesiæ catholicæ, quæ est Hierusalem, & ædificatur ut ciuitas, cuius participatio in idipsum. Hæc est enim illa beata quies, de qua dicit alius psalmus: In pace in idipsum dormiam & requiescam. Quoniā tu domine singulariter in spe constituisti me. Sion autē mons est Hierosolymæ,

Iulius. 2.

Sētiliū
quorundā
in signis
p
tus.Ebionitę
Euchitę.
manichęi

Psalm. 122

Psalm. 4.

in quo tabernaculum erat & regia. Sion autem speculam sonat Hebræis. In hunc igitur montem ascendamus. Quomodo ascendemus? Contemptu rerum terrenarum ac desiderio uiræ cælestis. Ibi post longas errorum ambages, post infrugiferas rerum humanarum curas delassati, inueniemus nidum in quo refocillemur, inueniemus requiem, quemadmodum dicit Psalmus: Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo? Ingrediamur sine macula hæreseos, & proficientes in fide, quæ per dilectionem operatur, faciamus iustitiam, nõ iudaicam, sed Euangelicam, totum quod recte uidemur agere, deo tribuentes. Vt autem in hunc montem subuolemus, simus animi demissione passeres, uiles minimiq; precij in oculis nostris, non solliciti de crastino, sed omnem sollicitudinem proicientes in eum, cui nostri cura est. Simus innocentia & castitate turtures, & intelligentes nos nõ hic habere stabilem sedem, ad cælestem illam Hierosolymam assidue suspiremus. Auscultemus uoci domini, ad uerã animi gemitum inuitantis: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam uos. Tollite iugum meũ super uos, & discite à me q̃ mitis sum & humilis corde: & inuenietis requiem animabus uestris. Iuxta sensum humanum absurdus est sermo. Nam quæ requies mitibus & humilibus qui conculcantur, & sedibus suis exiguntur? aut quæ requies ducentibus iugũ? Seruitutis nomen est iugũ, & iuxta Græcorum prouerbiũ, Seruis nullum est ociũ. Sed qui

psalm. 14

sals. 5

matth. 5

hebr. 11

matth. 12

ad Christi exemplum mites sunt, terram possident: *Matth. 5.*
 & qui iuxta mūdum humiles sunt, in Christo subli-
 mes sunt, pertingentes usq; ad cælum: & qui placi-
 do Christi iugo submittunt colla, uere liberi sunt.
 Submittunt autem, qui citra disquisitionem fidunt
 illius promissis. Sequamur prophetam mystago-
 gum, qui è uestibulo nobis ostendit q̄ amabilia q̄
 pulchra, q̄ suspicienda sunt atria domini, quamq;
 placida sit in illis animorum requies. Nūc ex atrio
 ostendit nobis altaria domini, quæ sanctior & pul-
 chrior templi pars est. **Altaria tua domine vir-
 tutum, rex meus & deus meus.** Apud Iudeos
 magna erat templi ac uasorū templi religio, magni
 ficus altarium ornatus. Hinc illæ uoces, templū do- *Iere. 7.*
 mini, templū domini, & sanctissimū iusiurandum
 erat, iurare per templū & altare. Nec fuit impune
 domino dixisse, Soluite templū hoc. Sed ista nihil *Johan. 1.*
 aliud erant quàm typi rerum spiritaliū. Propheta
 dum hæc loquitur, aliud quoddam tabernaculum
 non manufactum cōtemplatur, alia uidet altaria,
 quæ sic admiratur, ut attonitum uerba deficiant.
 Quidam enim hunc sermonē, Altaria tua domine,
 referūt ad superiora, quàm dilecta tabernacula, q̄
 dilecta altaria. Augustinus annectit proximis, pas- *Augusti.*
 ser inuenit sibi domū, turtur nidum, ut appositue
 sequat, altaria tua, ut intelligamus ipsa altaria esse
 nidos, in quibus conuiescimus. Mihi rectius uide-
 tur, ut sermo sit inabsolutus, quo magis expriman-
 tur admirantis affectus. Sic quū uidemus principis
 domū magnifice exstructam, stupefacti dicimus, Pa-

latium regium. Et quēadmodum hic *emphasis* est, in uocē, regium, ita in prophetae uerbis magna *emphasis* est in pronomine, tua. Tu unus es dominus uirtutum, & hæc tua sunt altaria, te digna, tibi grata. Rursus pro uirtutū, Græcis est *δυνάμεις*, de quo prius admonuimus, Hebræis Sabaoth, hoc est, exercitū. Iteratio ad hoc fit, ut intelligamus ecclesiam licet iuxta mundum contemptam & inermem, tamen protectore deo exercitū inuictam esse, atq; ipsis etiam portis inferorum inexpugnabilem. Nō hæc sunt altaria quæ uitulorum, hircorum & arietū sanguine cruentantur. Dominus iam olim per os

Isaie. 1. Isaie hoc uictimarum genus fastidiebat. Quid igitur? Deus spiritus est, & spiritualibus uictimis delectatur. Non gaudet cæde pecudum, sed mortificatione cupiditatum spiritui reluctantium. Si amore Christi mactasti in teipso pecunię studium, & quod prius abditum pro deo colebas, nunc erogas in mēbra Christi, gratissimam deo uictimam immolasti. Si iugulasti luxum & libidinem, e lurcone factus sobrius, ex incontinente castus, acceptam deo hostiam mactasti. Si lesus à proximo, in gratiam Christi compescis effervescentem animum, ac uindictam remittis, gratissimum deo sacrificium obtulisti. Si fide firmus & charitate feruens, tua omnia teq; totū tradis uoluntati diuinæ, paratus & mortem & gehennam subire, si sic illi uisum fuerit, gratum holocaustoma posuisti domino uirtutum. Hic est cultus rationalis siue spūalis, & hostia uiua, sancta ac deo placens, ad quam cum obsecratione nos hortatur

Roma. 12.

Apostolus. Ita deus non delectatur uapore thuris, aut myrrhae, aut storacis, sed amat suffitum spiritualem, uota ac preces piarum mētium, gratiarū actionem, & sacrificium laudis, quo deus gaudet honorificari. Per has uictimas iter ē ad uidendū salutare dei, q̄ finis est & huius psalmi. Videbit deus deorū in Sion. Preces acceptae sunt, quae fiunt cū fide: & in nomine Christi, gratiarū actio, non tantum in prosperis, uerum etiam in aduersis immolanda est. Sacrificium laudis ita gratum erit, si iuxta Pauli doctrinā, Colof. 3. quicquid facimus, siue in uerbo, siue in opere, non in gloriam nostram, sed in gloriam dei faciamus. Hae oblatio uere munda, quia spiritualis, per uniuersum orbem iugiter offertur in altaribus ecclesiae. In hoc nido tuti cōquiescimus ad tempus, quia altaria non sunt hominū, sed domini uirtutum, cuius uoluntati nemo potest resistere, qui per simplices & humiles coli uoluit, qui pusillis impertire uoluit dona regni caelestis. Quo nomine & ipso patri gratias agit in euangelio: Abscondisti haec a sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Ita pater, quoniam sic placitum fuit ante te. Nō est quod Mat. 13. metuas mundum aut satanam, si te recipit in tabernacula sua dominus uirtutū. Ille tuetur quod instituit, ille regit ambulans in medio suorū, ille cōsummat quod fecit. Dominus uirtutū tuetur, rex gubernat, deus euehit ad regna caelorum. Rex meus & deus meus. Similiter loquitur Psalmo 43. Tu es ipse rex meus & deus meus. Hoc proprie potest ad Christū ecclesiae principem accommodari, qui Psal. 2. loqui

tur: Ego autem constitutus sum rex ab eo super Si-
on montem sanctum eius, Sub ditione dei sunt uni-
uersa. Et daemones agnoscunt omnipotentē & con-
tremiscunt, sed fidei uox hæc est peculiaris, Rex me-
us & deus meus. Nemo potest dicere Dominum Ie-
sum nisi in spiritu sancto. Passim tamen audiui-
mus uoces appellantium dominum Iesum. Sic nemo po-
test dicere, Rex meus & deus meus, nisi qui se ple-
na fiducia dei uoluntati permisit, & ab hoc uno pre-
mium æternæ felicitatis expectat. Alius psalmus
populum illum beatum pronunciat, cui dominus
est deus. Item quum alijs aliquot scripturæ locis, tū
Leuitici uicesimo sexto ita loquitur dñs: Ponam ta-
bernaculum meū in medio uestri, & non abijciet
uos anima mea. Ambulabo inter uos & ero deus
uester, uosq; eritis populus meus. Quem hic regem
appellat, post appellat legislatorem. Itaq; si regem
agnoscimus, pareamus illius legibus. Si deū agno-
scimus, nihil supra eum diligamus: imò nihil om̃i-
no diligamus, quod nō propter ipsum diligamus.
Nomine regis & illud admonemur, qd sanguine
Christi redempti sumus à tyrannide diaboli, & pro-
turpissimo simul & crudelissimo dño uenimus in
ius clementissimi regis. Hactenus mystagogus si-
ue hierophanta noster, ostendit nobis amabile do-
mini tabernaculū, introduxit in atrium, cōmonstra-
uit altaria & hostias spirituales. Nunc oñdit nobis
eximios illos ac deo dignos sacerdotes, sacris ope-
rantes in tēplo dñi. Beati, inquit, qui habitant
in domo tua domine, in secula seculorum

Jacobi. 2

1. Cor. 12.

psal. 143.

Mystago-
gus, pun-
ceps sacro-
rum.
hierophā-
ta, sacrorū
mōstrator

ECCLESIAE CONCORDIA. si

laudabunt te. Qui fortes sunt in fide, qui radica-
ti in charitate, jam habitāt, nō in atrijs, sed in domo
domini. Nam habitare, stabilitatis uerbum est. Er-
quare sunt beati? Num quod abundant opibus, aut
præfulgeant honoribus, aut affluāt delicijs? Nequa-
quam. Quamobrem igitur? Quoniā, inquit, In se-
cula seculorum laudabunt te. Ecce tranquillā do-
mum, quem reperit sibi passer, ecce quietum nidum
quem reperit sibi turtur. Hic est em̄ supremus finis,
ad quem cōditus est homo, ut agnoscat, amet & hy-
mnis celebret conditorē, redemptorē, gubernato-
rem ac remuneratorē suum. Iuxta sensum humanū

fio. Vniuersa creatura suo quæq; more laudat do-
 psalm. 148. minum. Neq; enim cæli tantum enarrant gloriam
 dei, sed omne animantium genus, ipsa elementa &
 quicquid ex his gignitur, dum ipso aspectu condi-
 toris omnipotentiam, sapientiam ac bonitatē no-
 psalm. 148. bis declarant, clamitāt laudes dei. Eoq; in psalmis
 daniel. 3. & in Cantico triū puerorū, non rārum sol & luna,
 sed & pecudes & pisces, & montes & colles, & ma-
 ria & flumina, inuitantur ad laudandum nomē do-
 mini. Soli spiritus impij & homines mali, non inui-
 tantur ad hanc symphoniam, quia per hos, quod q-
 dem in ipsis est, blasphemia potius afficitur nomē
 domini. Sed quid sibi uult q- addit propheta, In se-
 cula seculorum laudabunt te? Quo loco subiici-
 tur, Sela, quod Hieronymus uertit semper, tamen si
 sunt qui negent eam uocem æternitatis habere si-
 gnificationem, quod in scripturis nusquam reperi-
 atur præterquā in Psalmis, & interdū his locis ubi
 nulla sit æternitatis significatio. Proinde existimāt
 idem pollere Sela, quod diapalma, quod indicium
 erat mutandæ melodix. Nam psalmi uocibus ac
 musicis organis canebantur. Habent autem & ho-
 die musici signa quædam, quibus admonentur mu-
 tandam esse cantionis rationem. Neq; enim omnis
 harmonia, cuius sententiæ cōgruit. Sic & in comœ-
 diarum diuerbijs tibix modos quosdā accinebant,
 aut fortasse præcinebant, ex quibus populus intelli-
 gebat sententiæ genus, grauis esset an secus. In hoc
 certe psalmo ab hac clausula uidetur eē alterius ar-
 gumenti exordium. Sed hoc utcunq; habet, certe

uerba, in secula seculorum, declarant æternitatē, ut non possint quadrare in templum quod erat Hierosolymis. Id enim non ita multo durauit ultra ducentos annos, quanq̃ Iudæorum uulgus sibi persuaserat, legem & illius templi religionem usq; ad mundi finem duraturam: quemadmodum Romani sibi persuaserāt, Capitolium fore sempiternum, quum hodie Romæ ne uestigiū quidem Capitoli possint ostendere, nec Iudæi templi sui Hierosolymis. Aliud igitur templum uidebat oculus propheticus, in quo sine fine laudaretur nomē domini. Ea nimirum est ecclesia catholica. Sed qui possit esse perpetua laudatio, quū mortales sint qui laudant? Hæc ecclesia laudatrix domini, consummationem expectat, finem nescit. Et sicut in pijs charitas nunquam excidit, ita laudatio dei hic exercetur, in cælis perficitur. Simul ut animus euolarit ex hoc terreno domicilio, iam cū angelis ac beatis animabus lympidius canit laudes deo, donec recepto corpore nō iam animali, sed spiritali, totus homo sine fine citraq; interruptionem resonabit conditoris sui laudes. Est enim una eademq; domus ecclesia militās in terris, & ecclesia triumphans in cælis, nisi quod illa pars est purgatior, quemadmodum idem est aër, terræ quam calcamus proximus, & qui iuxta quosdam philosophos, lambit cōuexa orbis lunæ: sed hic ob terræ contragium crassior, ille purior. Nil autem obstat, quo minus unusquisq; nostrum, licet grauatus hoc mortali corpore, tamen sine intermissione laudet deum suum. Qui potest, inquis?

Frustrata persuasio Iudeorum de templo, itē Romano- rum de suo Capitolio

1. Cor. 13

Potest, si quicqd cogitamus, loquimur aut agimus, omnia in gloriam dei facimus, etiam quū edimus ac bibimus, etiam quum dormimus, aut lusu corpusculum reficimus, laudamus deum nostrum. **Colo.** Glorificare, inquit Apostolus, & portate dominum in corpore uestro. Non omnia membra loquunt, sed omnia membra corporis nostri glorificant deum, si seruiant iustitiæ, etiam si lingua fileat. Posteaquā propheta uelut ecstasi raptus peruenerat ad illam cælestem Hierosolymam, in qua nulla est molestia quæ interpellet, nulla animorum dissensio quæ uitiet melodiā, nulla necessitas, quæ interrumpat hymnos dei: quod ait beatus Paulus, siue excidimus, deo, siue sobrii sumus, uobis: uelut ad se rediens, meminit se hominem esse, & in hoc exilio uersantibus ostendit uiam, qua ad illam beatam tranquillitatē perueniatur. Dixerat, Beati qui habitant in domo tua domine: etiam angelos & pias animas cum angelis uiuentes complectens. Hic mutata iam harmoniæ specie, dicit: **Beatus uir**, siue ut ex Hebræo uertit Hieronymus, Beatus homo. Viri nomē non excludit fœminas. In Christo nō est uir aut fœmina, nō seruus aut liber, sed noua creatura. Hominis uocabulum admonet nos fragilitatis nostrę, cui nisi dei misericordia porrigat manum, ne ad ecclesię quidem atrium potest accedere, tantū abest ut ad illam supernam beatorum sedem possit euolare. Adirus in ecclesiam fides est, sine qua nihil prodest baptisumus. At fidē nemo sibi largitur, dei donum est, quo deus quos uult præuenit, & ad Christum

trahit. Nam homo quatenus est homo, carnalis est, & nihil nisi mundum sapit. Hoc perspicuus propheta, submissioribus iam modis ait, Beatus homo cuius est auxilium abste: siue ut legit D. Augustinus, assumptio. Græce est ἀντ' ἑαυτοῦ, quæ uox conuenit in eum, qui manum porrigit conanti ascendere. Nam & ecclesia ciuitas est in edito sita, quem admodum templum Hierosolymitanum erat in monte Sion. Hieronymus pro auxilio, uertit fortitudinem. Voces dissonant, sensus idem est. Nitentibus ad ardua, uiribus opus est. Homo autem ex se se nihil potest. Fides autem proprie robur addit homini, ut iam nec mundū nec satanam metnat. Itaque qui totam fidutiam in deo collocant, ij demū confirmari uigore spiritus, ualent conscendere in montem dñi. Ad templum illud Iudaicum, quod extruxit Solomō, quindecim gradibus ascendebat. In primo gradu propheta queritur de improbitate linguarum, radioq; exilij. In secundo confirmatur domino fidei, dicens: Leuaui oculos meos in montes, unde ueniet auxiliū. Auxilium meū à domino, qui fecit cælum & terrā. Fides est quæ stabilit gressus nostros, ne uacillēt. Ita Paulus Corinthijs: Fide statis. Itē Romanis: Tu autē fide stas. Et beatus Petrus hortatur, ut resistamus diabolo fortes fide. Is em̄ demū uere fortis est, qui in se imbecillis, fortitudinē suam habet in deo. Quod indicans Isaias, ait fore ut hoc canticum canatur in terra Iuda. Canticum est Euangelicæ professionis. Iuda enim, Hebræis confitentē sonat. Quod igit canticū? Vrbs fortitudinis nostræ

psal. 120

2. Cor. 13

Roma. 12

1. Petri. 5

Isaie. 16

Sion. Sion ecclesia est, sed unde fortitudo imbellis
 Seruator ponetur in ea murus & anremurale. Au-
 dis inexpugnabile munimentum. Idem ait, In silē-
 tio ac spe erit fortitudo uestra. Tacitus expectat, q
 nihil diffidit de promissis: & spes tantæ felicitatis
 quæ non pudefacit, quia non fallit, etiam in medijs
 afflictionibus ac moribus exhilarat animū. In hac
 igit uita nō est perfecta beatitudo, & tamen magna
 quædam beatitudinis pars est, dum reputamus ani-
 mo, quā sit momentaneum totū huius uitæ spati-
 um, & quā non sint condignæ afflictiones ad fu-
 turam gloriam quæ reuelabitur in nobis: ad hæc,
 quā bonæ certæq; fidei sit qui nobis eam promi-
 sit. Vt enim nos illū abnegemus, ille fidelis perma-
 ner, seipsum abnegare non potest. tantū ut perseue-
 remus in fide & charitate, continentes nosipsum in
 tra septa domus dei, in qua succrescentes usque ad
 mēsuram plenitudinis Christi, per quindecim my-
 sticos gradus ascendamus in æternum tabernacu-
 lum, & per quadraginta mansiones ad terrā illam
 quietis, quam dominus in euangelio promissit mi-
 bus, alacriter proficiscamur. In arduo est quod pe-
 titus, egregium est quod tendimus. Nemo repente
 ab imo ad summa prouehitur. Opus est qui com-
 monstret uiam, quemadmodum deus Israelitis, q
 nostri typum gerebant, dux fuit per inuia deserto-
 rum: opus est qui ē sublimi porrigat manum, & ni-
 tentem sursum trahat. Horum nihil ipsi nobis pre-
 stare possumus. Dominus est, qui & uelle & perficere
 operatur in nobis. Ille per fidem aperit nobis

Isaie. 30

Roma. 5

Roma. 8

2. Tim. 2

Matth. 5.

Philip. 2.

oculos, ut uideamus ubi simus, ut horreamus quod sumus, & suspiremus ad ea quæ nondū sumus. Primum igitur auxiliū à domino, hoc est, primus beatitudinis gradus est, ut leuemus oculos in montes. E cælo datur ut a memus cælestia, & cōtemnamus terrena. Qui circūspectant suam sapientiam, suas uires, sua merita, qui tantum respiciunt ad ceremonias, condonationes ac diplomata pontificum, nūquam perueniūt ad illam beatitudinem. Quid igitur facit ille beatitudinis candidatus, cui dominus per fidem dedit, ut fastiditis humilibus mundi curis, oculos attollat in mōtes æternitatis? ἀναβῆσσις, ascensiones siue gradus ascēsorios disponit in corde suo. Quas hic appellat ἀναβῆσσις, in canticis graduū appellat ἀναβῆσσις, q gradus sunt, sed ascēdentium, quum Latinis iisdem gradibus descendatur quibus ascenditur. Cæterum in negotio pietatis non oportet unquam retrocedere, sed oblitos à tergo relictos, semper ad perfectiora tendere. Respexit Eurydice, & relapsa est in orcum. Respexit uxor Lot, & uersa est in petram salis. Habet autem & pietas gradus suos, quēadmodū hominis ætas. Catechumeni parturiuntur: modo baptizati, uelut infantes aluntur lacte, adultis pro solido cibo proferuntur retrusiora mysteria. Et Paulus sapiētiā loquitur inter perfectos, inter infirmos proficitur se nihil scire, nisi Iesum Christū & hunc crucifixum. Ergo q sustulit oculos suos in mōtes, disponit gradus ascensorios. Vbi? In corde suo. Nec mirum, ad illum enim montē non ascenditur pedibus, sed asse-

In p̄poste
ra quorū-
dā studia

Anaba-
sis grad⁹
ascensori⁹

Anabath-
m⁹, grad⁹
ascensu⁹

Sene. 19.

1. Cor. 2.

*Gradus
clericorū.*

*Gradus
monachorū.*

Etibus. Sunt externi gradus, quos ut non oporteat reprehendi, tamen inutiles sunt, nisi gradus disponantur in corde. E laico fit clericus, ē clerico fit hypodiaconus, ex hypodiacono diaconus, ē diacono archidiaconus, ex hoc presbyter, ē presbytero episcopus. Rursus ē laico monachus, ē canonico regulari Dominicanus, ē Dominicano Franciscanus, ē Franciscano Benedictinus, ē Benedictino Cartusianus. Quanquā de his gradibus multa inter ipsos cōtrouersia est, qui gradus hos disponunt ac digerunt iuxta res externas. Sunt qui putāt Franciscanos in altiore gradu consistere, quōd seminudis incedant pedibus, q̄ pecunias non contingant. Rursus sunt qui his praeferant Dominicanos, q̄ domi non uescantur carnibus. Vtrisq̄ preferunt Benedictinos, qui & pluribus horis canunt in templis, nec unquā domo prodeūt. Iam inter om̄es summum gradum obtinent, qui lorica ferrea pro indusio cutem defricant. Hi gradus ira demū profunt ad pietatē, si domino auxiliante ueri gradus disponantur in corde. Desisti raptō uiuere? nonnullus ad pietatē gradus est. Non solum restituis fraude parā, uerum etiam tua profundis in egenos amore Christi? Altiozem ascendisti gradū. E uiolento ac feroce factus es innocens? Aliquem ascendisti gradum in corde. Studes omnibus benefacere? in sublimiorem gradū te recepisti. Tandē & illis à quibus grauiter laesus es, nō modo remittis uindictam ex animo, sed in Christi gratiam bene uelle & benefacere gaudes? ad uere sublimē gradū emerdisti, Hæc exempli causa, p.

posui, de cæteris item quisque apud sese cõsideret. Hi gradus digeruntur in corde hominis, in intimis animi recessibus. Hos igitur gradus, quibus ad pfectionem tendimus, beatus ille disponebat in corde suo, nõ se iactans apud hoies, sed se probas inspecto ri cordium, sed auxiliũ nõ aliũde expectans quàm à domino. Atq; hæc meditatur in valle lachrymarum, in loco quem posuit. Quid enim aliud est totus hic mūdus, nisi conuallis obscura nascentium, parturientiũ, morientiũ, egrotantiũ, egentium, nauigantiũ, belligerantiũ, alijsq; mille lachrymarum occasionibus plena, à quibus nec potentes, nec diuites, nec reges ulli sunt immunes? Hæc est illa uallis Achor, id est, tumultus ac perturbationis, in quam præcipitatus est Acham, ut habet ioseph 7. In hoc loco nos posuit dominus, posteaquã è paradiso p inobedientiam excidimus, ut aliquãtis per in exilio degentes, per obedientiam fidei & obseruationem præceptorum dei moliremur reditum in patriam. Nec est q̃ nos huius uallis pigeat: in hanc descendere dignatus est ipse dei filius, ut nobis esset uia, ueritas & uita. Ergo quandiu uiuimus in hoc corpore mortali, uersamur in ualle lachrymarum. Sed dixerit aliquis: Frustra igitur homo disponit gradus ascensorios in corde suo, si permanendũ est in ualle lachrymarum. Sed hæc uallis Achor uertitur in requiem armentorum, iuxta Isaiam 65. Daturq; Ierusalem ad declarationem spei, Osee 2. Præter hæc oportet meminisse, quod in arcem Sion affectibus ascenditur, non pedibus: corde ascenditur, non sca-

Breui-
ssi-
ma mundi
descriptio

1. Cor. 10.
Agono-
theta, pre-
fect' cer-
tamini.

2. Cor. 9

Luce. 9

i. benedi-
ctionem.

Tit. 3.

lis. Corpus hæret in ualle, animus eluctatur in mō-
tem. Ita uisum est regi nostro, ut per temporarias af-
flictiones huius mundi perringamus ad coronam
immortalitatis. Nec uideat huius militiæ dura lex,
Rex noster qui nobis hanc legem præscripsit, ipse
eam in se præstitit. Nec est quod despondeamus ani-
mum: qui nos ad certamen uocat, ipse dabit bene-
dictionem, auxilians nobis in periculis, consolans
in afflictionibus, ut possimus sustinere. Agonothe-
ta noster euocat suos ad certamē, proposuit ingētia
præmia, qui legitime certauerint: præsidet, non tan-
tum ut spectator ac iudex, uerum etiam ut auxilia-
tor. Ille suppeditat uires, suggerit alacritatem. Nam
hic benedictio non est laudis uox, sed liberalitatis,
quemadmodum loquitur Apostolus: Qui parce se-
minat, parce & meret, qui seminat in benedictioni-
bus, de benedictionibus meret uitam æternam. Aspe-
ra lex est, Qui non tollit crucem suam quotidie &
sequitur me, non potest meus esse discipulus. Qui
non odit patrem & matrem, præterea & animam
suam, non est me dignus. &c. Dura inquam & hor-
renda lex est, nisi accedat gratiæ largitas, quam ut
ostenderet & gratuitam & minime parcā esse, ma-
luit *ευλογίαν* appellare quā alio nomine. Sub lege
Mosaica parcior erat gratiæ dispensatio, uerum si-
mul ut effulsit humanitas ac benignitas dei nostri,
qui non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed
secundum misericordiam suam saluos nos fecit, per
lauacrum regenerationis & renouationis, spiritum
suum abunde effundit in uniuersam carnem, Apud

ECCLESIAE CONCORDIA 61

homines aliud interdum est benedicere, aliud benefacere: imo frequenter hominis benedictio, maleficium est, non beneficium: sed deo idem est benedicere & benefacere. Religiose faciunt, qui procubunt & accipiunt episcopi benedictionem, sed quanto iustius est nos prosterni coram deo, ut illius impetremus benedictionem? Vide porro quantum efficiat dei benedictio: *Jobunt, inquit, de virtute in virtutem, & videbitur deus decorum in Sion.* Mirabitur hic aliquis subito mutatum uerbi numerum. Modo dixit: *Beatus est cuius auxilium abs*

Actus. 2

re surgent. Itaq; deserta illa & uidua mulier, admiratur insperatam fecunditatē suā, dicens: Et isti filij unde uenerunt? Venerunt ex omī natione quæ sub cælo est, ab Indis, ab Gadibus, à Thracibus, à Gothis, à Scottis & Hybernis. Iraque iam multiplicari benedictione dei, & animosi fide, alacres spe, ibunt de uirtute in uirtutem. Ne hic quidem est ^{aperta}, sed ^{ἐκ θυράων τοῦ θανάτου}, quod Hieronymus ex Hebræo uertit: de fortitudine in fortitudinem. Nonnulla fortitudo est, pro Christo negligere uoluptates, opes & honores huius mūdi: sed fortius est, uincere pietatis affectus in parentes, uxore ac liberos longe uero fortissimum est, mortem & morte grauiora tormēta, uitæ cælestis amore negligere. Qui gradibus nituntur in altum, quo magis ascendunt, hoc magis lassescunt: at qui per hos gradus ascendunt, quo longius eunt, hoc redduntur fortiores & alacriores. Vnde tandem? Nisi quia res non est humanarum uirium, sed benedictionis diuinæ. Alioqui unde tam præsens animi robur, tanta alacritas apostolorum, iuuenum, uirginum in squalore carcerum, in flagris & aculeis, in ipsis etiam mortibus, ad quarum etiam cōmemorationem humanus inhorrescit animus? Nō aliunde, nisi quod agonothes ac legislator pro magnitudine tentationum auget benedictionē. Mirantur homines qui foris uident afflictionem, sed non uident internam benedictionem. Non ineleganter à uiro quodam ob pietatem celebri, dictū est de monachis austeram uitā agentibus: Multi uident cruces nostras, sed non ui-

Notabile
cuiusdam
dictum.

dent unctiones nostras. Vident corpus attenuatū
 uigilijs, ieiunijs ac laboribus: uident solitudinem,
 omniumq; uoluptatum abstinentiam: & tamen in
 corpusculo exiguo & imbecilli, non uident quantis
 delicijs reficiatur animus ad cælum anhelans. Sed
 quod tandem præmium petitur tantis laboribus?
Uidebitur, inquit, deus decorum in Sion:
 siue ut uertit Hieronymus, apparebūt apud deum
 deorū in Sion. Hoc est brabeum oīm certaminum, *beatissimæ*
 hæc est requies omnium uotorū, hæc est felicitatis *victoriæ*
 summa: Dñe, inquit, ostende nobis faciem tuā, & *premiū,*
 salui erimus. Et Philippus: Ostende nobis patrem *Psalm. 79.*
 & sufficit nobis. Atqui deum nemo uidit unquā. *Johā. 14.*
 Inuisibilis est oculis corporeis, sed cordi mundo ui- *Johan. 15.*
 sibilis est. Itaq; dominus in Euangelio beatos pro-
 nunciat, qui sunt mūdo corde, quoniam ipsi deum *Matth. 5.*
 uidebunt. Cor autem intellige, nō intestinum cor-
 poris spirituum ac sanguinis fontem, sed mentem
 hominis fidei illustratam lumine. Videtur autē in-
 terdum & in hac uita purgatis mētribus, sed per spe- *1. Cor. 13.*
 culum & in enigmate, sed non nisi in Sion. Nam
 extra ecclesiam nemo uidet deum, quia nemo ha-
 bet puram mentem. Et si sibi uidētur uidere, hallu-
 cinātur, iam spectrum uidentes pro deo. Non uul-
 garis autem beatitudo est apparere apud deū deo-
 rum. Quid est parere apud illum? Cum plena fidu-
 tia uenire in conspectum illius, qui nouit omnes la-
 tebras humani cordis. Hoc non ausit nisi pura &
 undiquaq; sincera cōscientia. Alioqui uidebitur &
 impijs deus, sed horribilis erit aspectus illius, qui

*Cōtra im-
 pugna-
 res ecclie.*

- pijs est amabilis. Non est alius deus, sed diuersi sunt oculi: ut ægris oculis molesta lux est, quæ sanis est iucunda. Omnes enim sistēdi sumus ante tribunal
1. Cor. 5. summi iudicis, à quo non est prouocatio. Miles qui fidelem & strenuam operam nauauit in bello, seruus qui gnauiter dispensauit talēra domini, gaudēs prodit in conspectū ducis & heri sui, auditurus. Ac-
- Matt. 25. cipe coronam uitæ æternæ, & intra in gaudium domini tui. Ille beatus est, qui non uereretur suam conscientiam aperire domino, dicens cum Iezechia rege: Obsecro domine, memēro quæso quoniam ambulauerim corā te in ueritate & corde perfectō, & quod bonū ē in oculis tuis fecerim. Simili fiducia fortissimus ille Christi miles prodit in conspectum imperatoris sui: Ecce, inquit, coram deo in Christo
1. Cor. 2. loquimur. Et ad eosdem Corinthios de se loquens:
2. Cor. 4. Non ambulantes in asturia, neq; adulterantes uerbum dei, sed in manifestatione ueritatis, commendantes nosmetipsos ad omnem conscientiam hominum coram deo. Idem alibi, Bonum certamen certauī, cursum consummaui, fidem seruaui: de cætero reposita est mihi corona iustitiæ. An non magna felicitas est, sic posse comparere apud deū deorum in Sion, in specula perfectionis Euangelicæ? Deum deorum dixit, iudicem omnium indicās. Siue enim accipias populi iudices, siue pios homines ad quos sermo dei factus est, siue angelos, qui &
- Iohan. 10. ipsi dicuntur Eloim, siue dæmones aut dæmonum ministros homines, qui se pro dijs coli passi sunt, hic unus est deus deorum, iudex uniuersorum, sicut

testat psalmus octogessimus primus. Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos diiudicat, ipse a nemine iudicandus. Nec angelorum, nec prophetarum, nec ullius sanctorum aspectus conferri homini ueram beatitudinem. Solus hoc praestat deus deorum. Huc ut pertingamus, dominus impertit benedictionem, sed orantibus. Assidue rogari uult, non ut admoneatur, sed ut nos rogando digni efficiamur, quibus largius imperet suam benedictionem. Nam & hoc pacto paremus apud deum, quoties uel appellamus illum puris precibus, uel pro beneficijs acceptis gratias agimus. **Domine deus virtutum exaudi orationem meam, auribus percipe deus Jacob.** Angelorum deus est, eorum deus uirtutum dicitur, & hominum deus est, qui patriarcham Iacob imitantur. Is luctando cum angelo meruit benedictionem, & idem dixit: Vidi dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea. Sequitur: **Protector noster aspice deus, & respice in faciem Christi tui.** Nondum plenam securitatem assequutus est, qui requirit protectorem. Adhuc metuit ignea iacula malorum spirituum & sublimi nos impetentium. Aduersus haec implorat deum exercituum, ut suis sit clypeus. Hoc enim uertit Hieronymus, quod Septuaginta uerterunt hyperaspisten. Magna est demonum potentia, sed dominus uirtutum unus potentior est uniuersis. Si ille dignatur nobis esse clypeus, non est quod metumamus ulla iacula. Sub hoc clypeo tutus larebat qui dicit: Dominus protector uitae meae, a quo trepida

Sene. 12

Hyperaspistes, protector, pugnatior

psalm. 26

psalm. 5

ἀνδοξία,
bona vo-
luntas.

pnerbisi

1. petri. 2.

bo: Et alibi rursus: Domine, ut scuto bonæ uolūta-
tis tuæ cinxisti nos. Nullum est hominis scutū, qđ
rotum hominis corpus reddat inuulnerabile, quin
& ipsum scutum interdum prodit hominem: at quē
tegit dei clypeus, nulla ex parte potest sauciari. Aspi-
ci a deo, regi est. Aspicit autem cui propicius est ac
bene uult. Eoq; psalmus quem modo citauī, scutū
appellat beneuolētig, Græce ἀνδοξία. Hieronymus
uertit placabilitatem. Qui suis meritis sese prote-
gunt, & his ueluti clypeo fidunt, an tuti sint, ipsi ui-
derint. Qui fidutiam suam collocāt in ceremonijs,
in cultu diuorum, in ueste quasi tutum reddat ab in-
sultu satanæ, non satis fideli utunt clypeo. Sed gra-
tiæ dei & huius promissis tuto fiditur. Aspicere deū,
beatitudo est: sed illum non possumus aspicere, nisi
prius aspexerit nos. Cū essemus cæci & in tenebris
plusquam cimmerijs uersaremur, ille dignatus est
aspicere nos, aperuit oculos nostros, & quū essemus
inimici, diligēdo nos effecit ut ipsum redamaremus.
Respice in faciem Christi tui. Non arbitror anxie
disquirendum, utrum hoc ad personam Davidis,
an alterius cuiuspiam iuxta communem sensum re-
feratur. Christus Græcis unctum sonat, quod He-
bræis Messias. Omnes Christi sunt, qui in Christum
renati sunt. Ab horum facie nunquam auertit ocu-
los deus, sed custodit illos ut pupillam oculi, mo-
do ne ipsi faciem suam auertant ab eo. Regum au-
tem ac sacerdotum est ungi. Vtrunq; suo quodam
modo sunt, qui suo cognomini respondent, quos
beatus Petrus alloquitur: Vos autē genus electum,

regale sacerdotium, gens sancta &c. Sed ille Christorum omnium princeps est, qui dictus est princeps pacis, ac sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec, quem singulariter unxit deus oleo lætitiæ præ participibus suis. In huius faciem, quoniā caret omni neuo, deus pater gaudet aspicere, quē profitetur esse filium unice dilectum, in quo sibi placitum sit. Quid sibi uult igitur, quod ait propheta, aspice, & respice in faciem Christi tui? Quicquid deus largitur nobis, per filium ac propter filium largitur, non propter opera iustitiæ, quæ fecimus nos. Nos enim in multis offendimus omnes. Solus ille agnus est omnis expers maculæ. Ergo protector noster deus, si tuos oculos offendit facies, hoc est, conscientia nostra, respice in faciem Christi filij tui, quem sine exceptione diligis, per illius merita nobis largire, quod ipsi non meremur. Iudæi, quoniam non nouerant incarnationis mysterium, in precationibus suis, diffidentes suis meritis, obtestabantur deum per memoriam patriarcharū, Abraham, Isaac & Iacob, quorum pietas deo fuisset accepta. At Christiani nihil petunt à patre, nisi per Iesum Christum, quem habemus in cælis aduocatum efficacem, quiq; suam fidem nobis obstrinxit, fore ut acciperemus quicquid postularem patrem in ipsius nomine. Qui scripsit hunc Psalmum, non uiderat Christum in carne: sed oculis fidei qui longe prospiciunt, uiderat illum uenturum: quemadmodum & Abraham torseculis Christi aduentu antiquior, uiderat diem illius, & gauisus est. Nos igitur

Isaie. 9.

psal. 109.

psal. 44.

matth. 3.

Jacobi. 2.

Johan. 14.

Johan. 8.

Ephes. 3

quoties aliquid à deo petimus, cū fiducia petamus, sed eam fiduciam hauriamus non ex nostris beneficiis, sed ex gratuitis Christi promissis. Ne dicamus, Respice ad ieiunia mea, aut eleemosynas, aut uigilias, aut chameunias: sed, Respice in faciem Christi tui. Docet hoc Paulus Ephesios: In Christo Iesu domino nostro habemus fiduciā ac accessum, in confidentia per fidem eius. Quid est per fidē eius? Quia fidendum est illi toto pectore, qui non fallit in promissis, etiamsi promittat, quæ uidentur nobis impossibilia. Quis enim credidisset fieri posse, ut diuina humanaq; natura sic unirent, ut coirent in unam personā? At ille promisit & præstitit. Quis crederet fieri posse, ut homo uerus sederet ad dextrā dei patris? Promisit & præstitit. Quid est igitur quod non speremus à deo, modo respiciat in faciē Christi sui? Vt autem intelligas hanc interpretationē non esse somnium sensus mei, sed prophetam agnoscētem dignitatem suam confugisse ad faciem Christi, attende quod sequit: **Quia melior est dies unus in atrijs tuis, super millia.** Nihil uetat quo minus hæc iuxta sensum humiliorem referant ad Israelitas captiuos apud Babylonios. Tenebantur ingēti patriæ desiderio, tædebat ethnica; superstitionū, suspirabant ad pristinos ritus ac templum illud magnificum, quod extruxerat Solomon. Iam em̄ sibi uidebantur diutino ethnicorum commercio facti ethnici. Sed nos retrusiores intellectum sequi malimus. Non addit chiliadū numerū, ut intelligas infinitū discrimen. Nec dicit, in domo tua, aut san-

ſtuario tuo, ſed in atrijs tuis, quod eſt templi quaſi
 ueſtibulum, in quod admittebant & profani: unde
 Paulus Hebræis ſcribens, appellat ſanctum ſecula-
 re *κοσμικόν*, quod toti pateret mundo. Nec eſt apud
 Hebræos unus dies, ſed tantum dies. Non eſt enim
 dies, ubi non lucet ſol iuſtitiae & incontaminata ue-
 ritas. Nuſquam igitur dies eſt, niſi in eccleſia. In no-
 ſte ſunt, qui ſunt extra hanc: quod olim uaticinatus
 eſt Zacharias cap. ultimo, de incredulis loquens: In
 die illa nō erit lux, ſed frigus & gelu. Mox de fide ec-
 cleſiae ſic loquitur: Et erit dies una quae nota eſt do-
 mino, nō dies neq; nox. Vulgarem diem facit ſolis
 exortus, noctem occaſus. Quis igitur eſt hic dies &
 non dies? Explicat hoc Eſaias cap. LX. Non erit ti-
 bi ſol in lucē diei, neq; ortus lunę illuminabit te per
 noctem, ſed erit tibi dñs lux æterna. Vtrunq; duorū
 prophetarum locum imitatus eſt qui ſcripſit Apo-
 calypſim: Et ciuitas nō habebit opus luce ſolis, quo
 niam dominus omnipotens lumen eius erit. Porro
 nō eſſe lucem niſi in eccleſia, teſtatur Iſaias eodem
 quod modo citauī capite, de his agens qui non rece-
 perunt fidem Euangelicā: Quia ecce tenebrae ope-
 rient terram, & caligo populos, Super te autem ori-
 etur dominus, & gloria eius in te uidebitur. Mox
 ſubiicit de ijs qui relictā patria ſuperſtitione, credi-
 derunt Euangelio: Et ambulabunt gentes in lumi-
 ne tuo, & reges in ſplendore ortus tui. Ad hæc quā
 ait, *ὅτις χιλιάδας*, non addit quarum rerum, comple-
 ctens uniuerſa commoda in unum conſlata, quae
 non poſſunt homini cōtingere extra eccleſiā. Nam

Hebr. 9
κοσμικόν
 mundanū

Extra ec-
 cleſiā non
 eſſe diem

Apoca. 22

Iſaię. 60

Id eſt. ſu-
per nullas

Iacobi. i. quæ potest esse felicitas hominis, si in tenebris ambulet? Quædiu militamus in hoc tabernaculo, per fidem intuemur solem. At in illo cælesti templo nō est nisi unus dies, quia non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio, nec ulla erroris aut ignorantie nebula lucem offuscat. Aeternitas enim nescit ortum & occasum. Interim tamen ambulare in luce fidei, & simplici animo sequi eū qui dixit, Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, beatus est omnibus opibus, regnis, glorijs & oblectamentis huius mundi. Hæc stulta dictu uidentur, quibus Christus nondum aperuit oculos. Verum si perconteris eos, quorum cordibus illuxit Christus, num uelint pietatis iactura totum mundum lucrificare, detestabuntur & abominabuntur sermonē tuum. Norunt enim quantum bonum sit, quod iam uelut aram tenent: & quam inæstimabile sit illud, ad quod mox sunt transferendi. Nunc illud mihi spectato, quanto desiderio teneat domus dei qui hæc loquitur: **Elegi abiectus esse in domo dei mei, magis quam habitare in tabernaculis peccatorum.** Quid est abiectū esse? Iacere in limine aut uestibulo & cōculcari. Quod mēdicoꝝ est. Tanta autem est ecclesiæ maiestas & felicitas, ut quod in ea cōtemptissimum est, longe præster omnibus mundi splendoribus. Sicut in cælesti Hierosolyma multæ sunt mansiones, quarum infima tamen potior est omnibus regum palatijs: sic in ecclesia uelut in magna domo, diuersi generis uasa sunt, quorum aliud est alio honoratius: & tamen quod in his uilissi.

Iohā. i. 4.

mum est, preciosius est uniuerso mūdo. In corpore
 hominis naturali, membrum aliud alio est prestan-
 tius. Functiōes quidem diuersae sunt, sed eodē spi-
 ritu uegerant omnia. Sic in corpore Chri mystico, qd
 est ecclesia, diuersi sunt ordines hominum, diuersa
 munia donaq; spiritus: omnes tamen membra sunt
 Christi, & eandem expectant hæreditatem. Quod
 hic infimum est, sublimius est omni fastigio mūdi.
 Pes humani corporis beator e oculo suis aut canis:
 & ex partes per quas egeruntur recrementa cibi ac
 potus in humano corpore, beatiore sunt capite as-
 ni. Hic obiter propheta aperit fontem, quā ob rem
 pleriq; mortales, uel non accedunt ad ecclesiam, uel
 recedunt ab ecclesia, uel eiekti ob culpam grauatur
 redire. Qui tumet honoribus mundanis, nolūt de-
 ponere cameli gibbos, ut per humile ingrediantur
 ostium. Et ex historijs discimus complures hæresi-
 archas esse factos, quod ad episcopi dignitatem nō
 admouerentur. Itaq; maluerunt primum tenere lo-
 cum inter canes & sues, quā inter oues Christi me-
 diocri esse loco. Hæc stulta ambitio genuit nobis
 Basilides, Marciones, aliaq; inauspicata nomina.
 Sed quid consequuti sunt infelices? Apud homines
 sibi conslarunt sempiternam ignominiam, apud de-
 um meruere gehennā. Quanto satius erat uel igno-
 tissimum esse inter oues ecclesiæ, modo nomen ha-
 beas scriptum in libro uitæ? Simili tenentur amen-
 tia, qui quum magnis ac manifestis criminibus me-
 ruerint submoueri à consortio ecclesiæ, tamen recu-
 sant profiteri pœnitentiam, ut ecclesiæ reconcilien-

Cur pler
 q; herese
 sibi cōsin-
 xerint.

*pœnitenti
conditio.*

*clarissimū
hūilitatis
exemplū.*

Pœnitentia.

tur. Humile & abiectum esse putāt arceri ingressu, nudo capite nudisq; pedibus stare in uestibulo, flexis genibus introeuntium preces implorare, gestare pro purpura saccum, pro unguentis conspergi cinere. Quid in causa? Quia non uident quanta sit dignitas, quanta felicitas, quanta securitas uersari in atrijs domini. Quanta uiliras, quantumq; periculū uel ad horam esse extra domum dei? Vidit hæc ille deo charus Theodosius imperator, qui maluit uniuersum imperij strepitum deponere, & in abiectū pœnitentium ire locum, quā nō esse in domo domini. Illi ipsi pœniteres cultu squalidi, ieiunijs attenuati, lachrymis & mœrore confecti, qui tanquam mendici iacent in limine domus dei, multo feliores sunt, quā qui sub satana regnant in tentorijs impietatis. Siquidem hi, si modo uere pœnitet, licet corpore sint extra domum ecclesiæ, animo sunt intus. Quid est igitur quod tanto ardore desiderat, propheta, per Christi faciem obtestans deū: ut uel in extremo angulo, aut limine domus dei uersari liceat, & uel inter abiectissima Christi membra censeatur, extra quem nulla cuiquam est spes salutis. Sed si ad limen domus dei uel accedamus uel redeamus, parata est misericordia domini, quæ subleuat infirmam mentem nostram, ut proficiamus ad perfectiora: parata est ueritas domini, ut abundemus in omni scientia spirituali: parata est gratia domini, dirans nos spiritualibus charismatib⁹. Postremo parata est gloria domini, quæ nos transformet in imaginē Christi. Christus ueritas est, Christus iustitia nostra est,

quem si sequamur antecedentē, fit quod dicit *Isai.* 58.
as: Et anteibit faciem tuam iustitia tua, & gloria do-
mini colliget te. Misericordia cōdonat errorem, ue-
ritas illuminat mentē ne reuoluaris in errorē, gra-
tia instruit donis spiritus, ut cōuersus confirmes fra-
tres tuos, & quā plurimos ab impietate reuoces,
quemadmodū ait beatus Dauid, exptus misericor-
diam domini magnam, ac per Nathan ad ueritatē
reuocatus: Docebo iniquos uias tuas, & impij ad te *Psalm. 50*
conuertentur. Hoc est quod hic sentit propheta:
Quia misericordiam ⁊ ueritatem diligit de-
us, gratiam ⁊ gloriam dabit dominus. Simi-
liter & Paulus, per domini misericordiā reuocatus
à furore persecūdi, & per ueritatē euangelicā edo-
ctus uiam domini, deniq; per gratiam sancti spiri-
tus praeclaris donis locupletatus, factusq; uas & or-
ganum electū, eō profecit, ut etiam in medijs affli-
ctionibus in domino gloriaretur. Quanquā potest
hic uersiculus & aliter intelligi, ut misericordiā di-
uinā sit, quōd trahimur ad cognitionem ueritatis,
iuxta uerbum Ieremiae: Ideo attraxi te miserās. Tū *Jerem. 30*
ut ueritas sit hominis, confitentis sua mala, & agno-
scētis gratuitam dei misericordiam. Hoc enim sen-
tit Psalmus 50. Ecce enim ueritatem dilexisti, incer-
ta & occulta sapientiā tuā manifestasti mihi. Da-
uid quandiu celabat peccatum suum, mendax erat,
& fucum facere conabatur, nō hominibus tantum,
sed & deo. Verū deus ex sua misericordia per Na- *2. Reg. 22*
than prophetam, reuocat eum ad ueritatem con-
fessionis: declarans inutiliter celari peccatum apud

homines, quū oculos dei nemo possit fallere. Misericordiam reuocātem & ueritatem confitentē sequitur gratia & gloria. Peracto em̄ luctu pœnitentiæ, & ita castigatis membris, ut quemadmodum antea seruierāt iniquitati ad iniquitatem, ita facta templa spiritus sancti, seruiāt iustitiæ ad iustitiam, sit ut glorietur ecclesia illic superabundare gratiā, ubi abūdārat peccatum, & inter angelos maior sit gratulatio sup̄ uno peccatore reuocato, quā super nonagintanouem iustis. Non est quidem absurdū quod adfert Augustinus, ueritatem referēs ad fidem dei in promissis. Solus em̄ ille uerax est, quum sit omnis homo mendax: non quod semper fallant homines, sed quod in ipsis non sit præstare quod pollicetur, incerti an in proximū diem uicturi sint. Quandiu circumferimus hoc mortale corpusculum, multis iniurijs multisq; periculis obnoxiiū, misericordia domini circumuallat nos undiq; scuti uice, ne reuoluamur in uitia. Veritas dei in promissis fulcit erigitq; mentes nostras, ut contemptis huius uitę bonis pariter ac malis, feramur ad cælestia. Cōcinit huic sensui Psalmus XXXV. Pretende, inquit, misericordiā tuā scientibus te, & iustitiā tuam ijs qui recto sunt corde. Iustitia reddit cuique quod suum est. Quid autem reddet nobis deus, qui nulli cuiquam debet? Nihil em̄ habemus, quod illius benignitati nō oporteat acceptum ferri. At aliud est liberalitas, aliud iustitia. Verum & illud iustitiæ genus est, præstare quod gratuito promiseris. Hac ratione deus seipsum nobis quodam modo debitorē

Roma. 6

Roma. 5.

Lucę. 15.

Roma. 3.

Iustitię
opus.

constituit, ut licet ipsum ob merita nostra non pos-
simus appellare, ob promissa tamen appellare pos-
simus. Quod si nos meminerimus officij nostri, ille
non recusat uocari iniustus, si minus præstet quod
pollicitus est, Venite, inquit, & arguite me, dicit do-
minus. Hanc dei iustitiam appellat Dauid, quū ait:
Vt iustificeris in sermonibus tuis, & uincas quū iu-
dicaris. Prorogat interdum expectationē nostram
deus, fallit nunquam: interim qui non norūt illius
ueritatem, obmurmurant ac dubitant, quemadmo-
dum illi duo discipuli, quū aiunt: Nos sperabamus
quod esset redempturus Israel. Quin & discipulos
ingens habebat mœror, quod quia non credebant
eum resurrecturum, putarēt sibi data uerba. Quod
hic ex Hebræo uertit Hieronymus & alij quidam,
id ira discrepat ab eo quod trāstulerunt Septuagin-
ta, ut non uideatur eius generis esse uarietas, quæ
frequenter accidit ex eo, quod eadem sententia ua-
rijs effertur modis, aut ex iisdem uerbis alius alium
sensum colligit, sed apparet scripturā Hebraicam
in codicibus uariasse. Id usu uenit interdum, quum
scriba aut interpres elemēti similitudine deceptus,
aliud pro alio legit, aut quum diuersa literarum di-
stinctio, diuersum efficit sensum. Nam quod ex He-
bræo reddunt, sic habet: Quia sol & scutum domi-
nus deus, gratiam & gloriam dabit dominus, Quæ
lectio si germana est, solem posuit pro ueritate, quæ
est CHRISTVS, qui illuminat omnem hominem
uenientem in hunc mundum: scutum, pro miseri-
cordia protegente credentes aduersus omnes in-

Isaie. 17

psalm. 56

Luc. 14

Et si leui
occasione
quāta sub
inde oria-
tur dissen-
sio.

Johan. 8

Ephe. 6
psalm. 90

Ephe. 4.

sultus satanæ. Sicuti loquitur Psalmus 31. Sperantes in domino misericordia circumdabit. Quanquā & Paulus hortatur, ut sumamus scutū fidei. & alius Psalmus dicit: Scuto circumdabit te ueritas eius, nec timebis à timore nocturno, Vis igitur tutus esse ab omni malo? Ne circumferaris omni uento doctrinæ: sed quod ē scripturis diuinis tradidit nobis ecclesia catholica, firma fide teneamus: quod præcipit, simplici obedientia seruemus; quod promittit, alacri spe expectemus. Simpliciter ambulantes non deerit neque misericordia, neque ueritas, neque gratia, nec ullum bonorū genus, quod ad beatitudinē pertinet. Eoq; subdit: Dominus non priuabit, siue non fraudabit bonis eos, qui ambulant in innocentia. Pro quo Septuaginta uerterūt *ἐν ἀκακίᾳ*, quod magis sonat simplicitatē omnis expertē fraudis ac malitiæ. Columbinos animos amat spiritus sanctus. Dabit hic gloriā sinceræ conscientiæ, in futuro dabit ineffabilē illā gloriā. Interim arrabone tam precioso contētus, expecta bona futuri seculi, spe gaudens, ut uere & ex animo dicas cum propheta: **Domine virtutum, beatus homo qui sperat in te.** Atq; hæc est compluriū psalmorum clausula. Frequenter enī repetēdum est, quod oportet semper infixū esse mētibus nostris. Secundus psalmus ita desinit, Beati oēs qui cōfidunt in eo. Quartus, Quoniam tu domine singulariter in spe cōstitui isti me. Vicesimus sextus ita: Expecta dñm, uiriliter age, & cōfortetur cor tuū, & sustine dominum. Trigesimus ita: Viriliter agite, & confortetur cor ue-

strum, omnes qui speratis in domino. Trigesimus
 secundus, In nomine sancto eius sperauimus. Trige-
 simus tertius, Nō delinquēt omēs qui sperāt in eo.
 Trigesimus sextus, Saluabit eos q̄ sperauerūt i eo.
 Itē. XLI. & XLII. ad spem in deo figendā hortant.
 Similiter & LXIII. & CXXX. Nec est ista uulgaris
 spes, quā nobis tāro studio cōmendant literę sacrę.
 Agricola sperat à deo latū agrorū, prouentū, nauta
 prosperā nauigationē, grauida felicem partū, agro-
 tus conualescentiā. At uir pius qui uere sperat, hoc
 est, spem oēm fixit in dño, plena fiducia totā solici-
 tudinē cōjcit in deū, persuasus siue leta obrigerint,
 siue tristitia, siue mors, siue uita, omnia per dei miseri-
 cordiā cessura in bonū, inscrutabili sua sapientia sic
 tēperantis res mortalium. Itaq; quū beatus sit ho-
 mo dñe uirtutū, qui fiduciā oēm in te collocauit,
 nec id fieri possit, nisi sit intra domū tuā ecclesiā, di-
 gnare quāso aperire oculos omnium nostrum, ut
 uidētes, quām sint amabilia, quām pulchra, quām
 trāquilla, quām tuta, quām feliciatā tabernacula tua:
 rursus, quām his dissimilia tabernacula impietatis,
 positis opinionum & affectuum dissidijs, eodē sen-
 su, eadēq; sententia cōcordes uersēmur in illa beata
 sodalitate sanctorū omnium, ut uere de nobis dici
 possit: Ecce quām bonū & quām iucundum habira-
 re fratres in unum. Nunquā autem coalescemus in
 unum, nisi pariter spem nostram ponamus in Chri-
 sto Iesu rege Sion ac domino nostro, & ad illum
 unum spectemus omnes. Vbi regnat ambitio, ubi
 pecunię studiū, ubi peruicacia, ubi cæcus fauor, aut

Psalm. 133

odiū cæcius, ut pertendamus tueri quicquid semel diximus aut scripsimus, ubi in gratiam partiū probamus quæ scimus esse improbanda, aut odio priuato dānamus & ea quæ pie dicta sunt: deniq; ubi quisq; ad se spectat, & undique trahitur funiculus contentionis, nō potest res ad concordiam redigi. Reputemus quā sit stultū sic odisse mores q̄rundam pontificum aut sacerdotum aut monachorū, ut ipsi fiamus illis deteriores. Deterior enim est quā recedit ab ecclesiæ consortio & in hæresim aut in schisma demigrat, quā qui impure uiuit saluis dogmatibus. Cum hoc perq̄ iniquum est, nos ad aliorum uitia lynceos esse, ad nostra ipsorum talpis cæciores, & in aliorū oculis uidere festucam, ipsos trabem in oculo circumferentes. Homines cum hominibus uersamur. Quāq; grauius fateor peccāt, qui in potestate cōstituti publica, non meminerūt officij sui: tamē populi peruicacia sæpenumero in causa est, ut q̄ præsumunt, alij sint quā esse conueniret. Sic populus Israeliticus, p̄mitissimo Samuele, accipit superbum Saulem. Placabilior erit alienis erratis, qui prius sua inspexerit. Præcipuū est discordiæ seminarium, quod sinistro tārum oculo proximorū uitia intuemur. Claudatur ille sinister, & dexter uicissim ad eorum uirtutes aperiatur. Si uirtutū candidi fuerimus æstimatores, leuius offendemur uitijs. Inter fratrem ac fratrem, inter uxorem ac maritum non constat amicitia, nisi uicissim inter sese ad quædam uitia cōiueant. Quomodo igitur constabit totius ecclesiæ cōcordia, si quisq; ad alterius uir-

Matt. 7

Subdito-
rū maliti-
am exige-
re malos
præsides.

1. Reg. 8.

Exemplū
a marito
& uxore.

tutes lusciosus, ad uitia tales habet oculos, qualia sunt specula quædam, quæ faciem oppositâ & multo maiorem reddunt & deformiorem? Dolendum est tam multos esse monachos, qui præter uestitû ac frigidas ceremonias minimû habent religionis: tam multos esse sacerdotes, qui nec caste uiuunt, nec sacris uacant literis: nonnullos etiam abbates & episcopos, qui minimû differant à profanis principibus aut satrapis: sed interim dissimulamus quod multi sint inter illos pij, sobrij, docti, deique Rep. benemerentes, in diuitijs pauperes, in dignitate modesti, in potentia mites. Nec cogitamus quâto nos essemus ferociores, si tot rebus ad licentiâ inuitaremur. Expedit igitur, ut plebs, quæ dissimulatis sacerdotum uirtutibus, uitia tantum uidet exaggeratq, suâ inspicat manticam, à tergo in pectus reuolutâ. Quotusquisque est opifex, ut ab infimis incipiam, qui in præstâda opera fidelis est, in mercede exigenda æquus? Nec enim temere natû est illud uulgo celebre pro-
 uerbum, In sua quæque artificē arte furem esse. Iam quod omnino genus reus est, quod illi non corrumpant quæstus gratia? Quot modis uitiatum triticum ac farina, quot modis uinû ac ceruisia, quot modis pannus reliquaque texat? Omitto nunc in promissis perfidiam, in commercio supercilium ac morositatem, ut propemodum cōmodius sit cum rege quopiam aut Cardinale agere, quàm cum latomo, qui uix habet domi unde cœnet. Qui tales sunt in seruili sordidoque opificio, quales probabile est futuros, si ad eorum dignitatem euehantur, quorum mores ferre

Proverbum.

franges opificum quorumlibet.

**Impuden-
tia vulgi.**

**Adulteri-
um vulgo
is ppe lu-
dum esse.**

**Oēs decli-
nasse & in-
utiles fa-
ctos.**

**Optimus
medicādi
modus.**

non possunt? Vulgus sacris initiatorum incontinen-
tiam, incesti, sacrilegij ac uiolati uoti titulis exagge-
rāt: sibi, ut liberis ac solutis, blandiuntur. Atqui, ne
errent, nemo Christianus ad peccandum liber est,
omnes religiosissimo sacramento sunt astrikti, nisi
forte ludū esse credunt quod in baptismo professi
sunt. Si infami cognomine uocantur apostatae, q̄ a
Benedicti aut Francisci instituto desciscunt, quāto
magis eo nomine digni sunt, qui in baptismo mun-
di contemptum professi, toto animo seruiūt mun-
do, & a Christo imperatore transeunt ad satanam?
Iam adulteriū crimen, quod apud ethnicos gladio,
apud Iudæos lapidatione puniebatur, nequiquā le-
ue est, utcunq; nunc pro ioco ducit. Quod si quis, p-
pius inspiciat, inueniet fraudibus, rapinis, periurijs
referta omnia. Vt ne cōmemorem interim, quantā
malorū lernā tegat umbra belli. Nihil attinet hic
de magistratibus inferioribus loqui, deq; ijs qui ob
nobilitatis titulū sibi uolunt licere om̄ia, deq; prin-
cipibus. Quocunq; uertas oculos, heu nimiū multa
est querelarum materia. Sed hæc est rerum huma-
narū natura, maris in morem multa secū deferre,
quæ malis abesse. Mutat sæpe uitia, ponit nunquā.
Quid igit̄ superest, nisi ut se quisq; discutiatur, & oēs
ad Christi misericordiam confugiamus? Quædam
uitia leuiora sunt, quā ut expediat asperam ad-
mouere medicinam. Quædam minore religionis
incōmodo dissimulant quā exagitant. Porro quæ
grauiora sunt, quā ut oporteat dissimulare, manū
doctā & artificē requirunt, ne nobis eueniat quod

solet imperitis medicis, qui dum parum dextre ad-
mouent remedia, pro morbo extinguunt hominē,
aut ex leuiore malo reddunt immedicabile. Plera-
que paulatim ac per occasionē irrepsērunt: ea pau-
latim ac per occasionem tollenda sunt, si fieri que-
at absque graui tumultu: sin minus, dissimulanda,
donec ipsa dies porrigat occasionē commodiorē.
Eadem dexteritate utendū est in dogmatibus. Qui
dam dum impotenter uociferant, Hæresis hæresis,
Ad ignem ad ignem, in peiorem partem interpre-
tantes quæ dicta sunt ambigue, per calumniam de-
prauantes & quæ pie dicta sunt, plurimum fauoris
conciliāunt ijs quos exitio dignos iudicabāt. Rur-
sus qui sub Euangelij plausibili titulo moliūtur ea,
quæ ex diametro pugnant cum Euangelio, uehe-
menter adiunxerunt partes eorum quos oppressos
uolebant. Itaq; dum illi nihil omnino patiuntur in-
nouari, hi nihil sinunt relinqui, tempestas orta est
penē insedabilis: & dū utrinq; nimiū tendit funicul⁹
cōtentionis, sit, ut utraq; pars rupto fune in tergū ca-
dat. Non quod ecclesia concidat, quæ nixa saxo im-
mobili Christo, nullis turbinibus cōcutit, sed de qui-
busdam hoibus loquor, qui causam ecclesiæ tuent,
magno quidē zelo, non enim dicam malo, sed nō se-
cundum scientiam. Nondū eo processit hoc morbi,
ut sit immedicabile. Extingui potest hoc incendiū,
si materiā igni subtrahamus. Præcipuus autē huius
tumultus fons sunt impij mores hominū. Non est
quod alij in alios culpam reijciamus. Primū hoc hu-
mani generis exemplū est, sed ut per se prauum, ita

Quosdam
impotētia
suā causā,
tamen si bo-
nā deterio-
rē fecisse.

Cōpara-
tio aptissi-
ma.

Roma. 10.

Genesio. 3 nobis infelix: Mulier decepit me, serpens decepit me, omnes iram domini prouocauimus, restat ut omnes ad illum simul sincero corde cōuertamur. Ille ut est exorabilis, uicissim conuertetur ad nos, atq; hos incōditos rerum motus uertet in tranquillitatē, nobis eodem pro nostra quantulacūq; portione annitentibus. Quo pacto, inquis, id fiet? Sit unusquisq; quod esse debet: Sint pontifices, pontifices, Christi uicarij, sincero corde gregis dominici curam agentes. Sint principes, principes, diuinæ iustitiæ ministri tanquam deo reddituri rationē: quē hoc magis oportet ab illis timeri, quo liberiores sunt à timore hominū. Magistratus bona fide rempublicam administrent. Monachi perfectionem quam titulo profitentur, moribus præstent. Sacerdotes noctes ac dies meditentur in lege dñi, quo possint esse sal populi. Qui laici sunt, sint quod dicunt: non præeant, sed reuerenter obtemperent sacerdotibus, fideliter pareant principū legibus. in suo q; opificio probet suam conscientiam summo illi *Mag. v. 18.* Nam beati Lucæ uerbo libenter utimur. Qui negociator est, bona fide negocietur: qui molitor est, bona fide sit molitor: qui pistor est, bona fide sit pistor: qui faber est, bona fide sit faber: qui uestiarius est, bona fide sit uestiarius, fidutiam habens in eo qui non deserit rectos corde: atq; item de cæteris dicendū est. Nemo suis uitijs hoc nomine blandiatur: Ita mos est, sic nemo non facit. Ne circūspicias ō bone, quid alij faciant, sed quid abs te fieri uelit supremus ille iudex, cuius oculos nemo fallit, ad

Psalm. 1
Matth. 5

i. cordium
cognitori.

cuius tribunal omnes sistendi sumus, siue reges, siue inopes erimus coloni. Ibi non ualebit hæc tergiversatio: Ita mos est, sic nemo non facit. Interim ponat ambitio, & pertinax uincendi studium, facessant fauores cum priuatis odijs, consilescat demeritis rixæ surda uociferatio, ita demum elucescet ueritas illa pacifica. Accedat illa *συγκτάσις*, ut utraque pars alteri sese non nihil accommodet, sine qua nulla constat concordia. Sed hæcenus obsecundet, ut ne moueantur *τὰ κίνητα*, & hæcenus feratur hominum infirmitas, ut paulatim inuitentur ad perfectiora. Illud autem omnibus penitus infixum esse oportet, nec tutum esse, nec ad fouendam concordiam utile, temere desciscere ab ijs quæ maiorū auctoritate tradita sunt, quæq; longo seculorum usu consensuq; confirmata. Nec quicquam omnino non uandū est, nisi huc aut cogat necessitas, aut insignis inuiter utilitas. De libero arbitrio, spinosa est uerius quàm frugifera disputatio. Et si qd de hoc querendum est, in Theologicis diatribis sobrie discutatur. Interim inter nos illud conuenire satis est, hominē ex suis uiribus nihil posse: & si qd ulla in re potest, totū eius deberi gratiæ, cuius munere sumus qd quid sumus, ut in oībus agnoscamus imbecillitatē nostram, & glorificemus dñi misericordiā. Cōueniat inter nos fidei plurimū esse tribuendū, mō fateamur & hoc esse peculiare spūs sancti donū, idq; multo latius patere q̃ uulgus hoīm credit, nec oībus adesse qui dicunt, Credo Chr̃m pro me passum esse. Cōcedamus fide iustificari, hoc est, purificari corda

1. Cor. 1.

i. cōdescendit

i. immota

fundamentum cōcordiæ huius.

De libero arbitrio

De fide et operibus.

Galat. 5.
1. Cor. 13.

credentium, modo fateamur ad consequendam salutem necessaria charitatis opera. Neque enim uera fides potest esse ociosa, quum sit fons & seminarium omnium bonorum operum. Quin potius distinguamus iustitiam repurgantem mentis nostrae domicilium, quam recte dixeris innocentiam, & iustitiam ornantem ac locupletantem eam bonis operibus. Deus proprie nulli debitor est, nisi forsitā ex gratuito promisso: quanquam & hoc ipsum ut praestemus promissi conditionem, illius est munificentiae: non tamen reiiciendum est mercedis aut meriti uocabulum, quod deus quæ in nobis, aut per nos operatur, pro sua bonitate acceptat ac pensat. De uerbis nulla sit digladiatio, modo de re conueniat, nec interim ingerantur auribus imperitæ multitudinis illa παράδοξα: Nihil refert qualia sint nostra opera, tantum habeto fidem & seruaberis: & Homo quicquid agit, nihil aliud quam peccat: quæ ut in aliquo sensu uera sint, tamen ab imperitis alio rapiuntur quam expedit. Quemadmodum & illæ uoces, Christus pro nostris peccatis dependit. An ille pro nobis mortuus est, ut nos uiuamus in peccatis: an potius ut semel illius sanguine loti, abstineamus ab omnibus inquinamentis? Mortuus est & resurrexit, ut ipsum imitantes, moriamur peccatis, & in uitæ nouitatem resurgamus. pro nobis crucem gestauit, sed idem clamat: Qui non tollit crucem suam quotidie, non est me dignus. Cæterum qui dominum suis sceleribus quotidie, quod in ipsis est crucifigunt, ijs mors illius adeo nihil profutura est, ut cessura sit in

1. 5ter opinione, in opinata.

Hereticorum positi ones aliq̃t

Luce. 9

Hebr. 6.

grauem supplicij accessionem. Pij cuiusdā affectus est credere, preces ac bona opera uiuentiū prodesse defunctis, praesertim si haec illi dū uiuerēt faciēda curarunt. Tantū admoneant, qui funebres pompas ac Missas gloriae causa instituunt, perdere mercedē suam: ac certius esse lucrū, si quod morientes legant, uiui ac sani in pios usus erogent. At quibus hoc nondum persuasum est, ne obstrepant aliorū simplicitati: sed ipsi tanto benignius subleuent pauperum inopiam, tantoq; seruentius incumbant bonis operibus, quo minus credunt defunctos uiuorum benefactis iuuari. Religiosi item affectus est, credere sanctos ac sanctas, q̄s deus adhuc mortali corpore grauiatos tanti fecit, ut ad illorum preces daemones expulerit, mortuos ad uitam reuocārit, nunc quoque nō nihil apud eū posse. At quibus diuersa sedit opinio, pura mente, sinceraq; fide inuocent patrem, filium & spiritum sanctum, ne obturbent odiose ijs, qui citra superstitionem implorant diuorum suffragia. Superstitio, quam fateor in inuocatione cultuq; diuorum esse plurimā, coarguenda est: pius ac simplex affectus interdum tolerandus est, etiam si sit cū aliquo coniunctus errore. Vt nostra uota nō sentiant diui, sentit tamen Christus, qui & amat simplices animos, si minus per sanctos, certe p̄ sanctis dabit nobis quae petimus. Qui saeuierunt in Diuorum imagines, non prorsus abs re cōcitati sunt ad eum zelum, licet immodicū, mea quidē sentētia. Nā horribile crimen est idololatria, hoc est, simulacrorum cultus: qui tamen si iam olim sublatuſ est ē moribus

De precibus p̄ defunctis.

De inuocatione sanctorum.

Superstitio quādam quō v̄l arguēda sit v̄l ferēda.

De statutis seu imaginibus

hominum, tamen periculum est, ne technis dæmonum eodem reuoluantur incauti. Sed quum statua-
ria & pictura olim inter liberales artes habita sit ta-
cita poësis, plus interdum repræsentans affectibus
hominū, quā homo quamuis facundus possit uer-
bis exprimere, & Plato agnoscens poësim plurimū
habere momenti ad Remp. bene secūsve instituen-
dam, non omnes poëtas submouerit ex illa quā fin-
git ciuitate, sed Homerum tantum aut Homeri fi-
mitem, qui dijs ac deorum filijs attribuit adulteria,
puerorum amores, furta, mendacia, impotētes iras,
dissidia aliaq; uitia, quæ nemo bonus Reip. guber-
nator ferret in suis ciuibus, aut frugi paterfamilias
in uxore, liberis aut famulis. Corrigendum erat, qd
per imagines irrepserat superstitionis, utilitas erat
seruanda. Vtinam omnes omnium ædium parietes
haberent uitam Iesu Christi decēter expressam. In
templis autem quemadmodum in Aphricano con-
cilio decretum fuit, ne quid recitaretur præter scri-
pturas canonicas, ita conueniret nullam esse pictu-
ram, nisi cuius argumentum in canonicis scripturis
contineretur. In peristylijs, porticibus & ambula-
cris possent & alia pingi ex humanis historijs desum-
pta, modo facerent ad bonos mores. Stultas uero
aut obscœnas aut seditiosas tabulas oportuit nō so-
lum ē templis, uerumetiā ex omni ciuitate sublatas
esse. Et quemadmodum blasphemix genus est, sa-
cras literas ad ineptos ac profanos detorquere io-
cos, ita graui pœna digni sunt, qui dum pingunt
canonicarum scripturarū argumenta, de suo capite

Quatenus
imagines
ferēde vel
nō ferēde.

Quid in tē-
plis pingē-
dum.

Peristylia,
ambit⁹ co-
lunnarū.

In picto-
res q̄dam

miscent ridicula quædã ac sanctis indigna. Si liber ineptire, à Philostrato potius petant argumenta.

Quanquam sunt & in ethnicorum annalibus multa argumenta, quæ idiotarum oculis utiliter exponi possent. Ergo cui persuasum est, diuorum imaginibus, quoniam nō sentiunt, nihil habendū honoris, fruantur suo sensu: ne tamen obstrepant ijs, qui citra superstitionem sic uenerātur imagines eorum amore q̄s repræsentant, quemadmodum noua nuptasponsi absentis amore exosculatur anulum aut strophium ab illo relictum aut missum. Hic affectus deo nō potest ingratus esse, qui nō ē superstitione, sed ab abundātia quadam amoris proficiscit̃. Idem sentiendum est de ijs, qui simili affectu exosculant ossa aliasve reliquias sanctorum. In his Paulus opinor cōcederet, ut in suo quisq; sensu acquiescat. Non ui Theologū, qui cum uideret quendam per cœmeterium euntem, nam erat iter publicū, nō aperire caput ad signum crucifixi, haud quidē studio, sed intētum fabulis comitū, quibuscū deambulauerat, miro zelo dixit ad suos cōfabulones, Ausim iurare illum esse Luteranum. Illud profecto non recte: quē admodum altera pars peccat, odiose obstrepens nō superstitioni, sed simplici religiosoq; affectui nōnihil tribuentiū imaginibus. Illud citra noxam omnibus potest inculcari, diuos ac diuas optime colimorando uitam illorū. Idem quibus nondum persuasum est horū temporū sacramentalem confessionē fuisse ab ipso Christo institutam, seruent eam ut rē salutarem, multisq; cōmendabilem utilitatibus, ac

Exemplū
a sponsa.

De reliquijs

Exemplū
temerarij
iudicij.

De cōfessionē.

*Que petā
confitēda*

*Quid t cō
fessione vi
tandum.*

*Quis a cō
fessione li-
ber sit.*

multorum seculorum usu comprobata. Vt autē illa tum tutior sit, tum minus grauis, magna ex parte in nobis situm est, uidelicet si deligamus integrū, eruditum ac silentij tenacem sacerdotem, nec eum ambiguus ac perplexis sermonibus remoremur, ut percontando cogatur uelut expiscari crimina, sed simpliciter tanquam coram deo aperiamus ea dum taxat, quæ certo sunt letalia uulnera. Quod genus sunt, adulterium, homicidiū, furtum, ebrietas enormis ac uoluntaria, obrectatio malitiosa, quod homicidij aut ueneficij genus est, periurium, fraus, rapina, aliq; huius generis seu facto ppetrata, seu certo animi proposito destinata, quibus enim nihil de fuit præter occasionem, iam perpetrarunt. Absit autem rem repetendi confessionem superstitio, absit anxietas enumerandi commissa & circumstantias, aut toram iterandi confessionem apud alium sacerdotem, si quod crimen in priore fugit. Præcipua cura sit, ut quod admissum est detestemur, & in pristinū remigremus affectum. Illud omnium caput est, sic instituere uitam, ut nō incidamus in ullum crimen letale. Id qui potest, liber est ab onere cōfitendi. Leuius culpas uitare uix cuiquā cōcessum est in hac uita: at non difficile est auxiliante deo, uitare crimina ei qui semel sit radicans in charitate dei ac proximi. Hoc igitur fundamentum ante omnia iaciendum ac stabiliendum est in animis nostris. Quod si accadat in crimen prolabi, non est necesse protinus ad sacerdotem currere, sed ad deum ilico confugiendum est. Cum illo statim redeundū in gratiam:

ut sacerdoti quoq; confitearis, expectanda est temporis opportunitas. Consultū tamen est culpas de quibus dubitas, criminales sint necne, sacerdoti quū opportunū fuerit referare. Idem dico de factis, de quibus ambigis, utrum legitima sint an non. Complures enim perplexi casus incidūt in uita mortaliū, ueluti de usura, de matrimonio, de restituendo, de uotis. Qui credunt eā ut nunc est à Chrīsto institutam, tanto obseruent religiosius, sinātq; alios in suo sensu acquiescere, donec sacrosancta synodus aliquid expressius de hoc pronunciārit. Hoc pacto fiet, ut nec scindatur omnino Christiana concordia, nec mores infirmorum in omnem licentiā proruant. In Missam si quid superstitionis, aut sordidū irrepsit, æquum est corrigere. Ipsam Missam quur usque adeo execremur, non uideo. Constat psalmodia, qui dicitur introitus, doxologia, precatōne sacris canticis, recitatione uerborum prophetarum aut apostolicorum, quam uocant epistolam, recitatione Euangelij, professione fidei catholica, gratiarum actione, quam appellant Eucharistiam, ac religiosa commemoratione mortis dominicæ, rursus precatiōibus, inter quas est precatio dominica: de insequitur pacis Christianæ symbolum, mox communio, rursus sacrum canticum, & precatio. Postremo loco sacerdos totum populum uelut in suā tutelam receptum, deo benedictione tradit atq; commendat, ut perseuerent in affectu pietatis, mutuaq; charitate. Quid in his non pium ac uenerandum? Quos offendit sordida turba conductitiorū sacrifici-

De Missa

Doxologia, glorificatione.

De sequē
tibus vt vj
cant.

culorum, submoueant indignos, dignos retineant. Quibus non placet profa, praesertim indocta, licet eas praetermittere. Neque enim Romana ecclesia ullas nouit profas. Similiter & cantionē quā nunc in nonnullis templis canunt, post consecratū corpus & sanguinē dñicum, pro pace aut contra pestilentia, aut pro felici puentu frugum, sine religionis detrimento liceret omittere. Id enim omnino praeter ueterem morē inductum est. Nam id temporis olim populus non cursitabat ad uidendū id quod sacerdos ostendit, sed prostratis humi corporibus, animis in caelū erectis, gratias agebat Christo redemptori, q̄ nos suo sanguine lauit, sua morte redemit. Nihil porro tale nouit ecclesia Romana. In sacello pōtificis, nō est nisi unicū altare, & unicum sacrum. Quia & hodie in multis ecclesiis Romanā imitantibus, non licet priuatim sacrificare, duntaxat id tēporis, quū summū peragit sacrum. Illorū insolentia est arguēda, qui cum summi sacrificij tempore ambulārint nugantes de rebus friuolis, pprium requirunt sacerdotē, qui ipsis proprie sacrificet: aut in uespertino cultu quēuis obuium arripiunt sacerdotē, qui ipsis separatim dicat uespertinas laudes, etiam si iā suas absoluit: qui si recuset, sic commouentur, ut periculum sit ne illi pugnos in faciem ingerant. Adeo quod publicum est contēnitur, & quisq; priuata quaerit. Si non placet in tēplis illud modulatae musicae genus, & organorū cātus, possunt citra pietatis iacturam omitti: si placet, curandum est ut illa quoq; musica sit digna templo dei. Iam & illud

Esse vbi
non liceat
priuatim
sacrificare
sub sum-
ma Missa

De fabu-
lātibus in
tēplo tem-
pore ora-
tionis.

De orga-
na.

nō recte fit in quibusdā ecclesiis, ut ob musicorum aut organorum concentū omittatur aut decurtenantur ea quæ sunt præcipua. Hora prope consumitur in prosa, ac decurtatur symbolum fidei, & omittitur precatio dominica. Nec minimum temporis absumunt illæ uocū caudæ, ad singulos uersus in longū pductæ. Atqui præstabat cultum solennē, nullis superuacaneis uerti in tædium. Ad superstitionē uergunt tot peculiaria Missæ argumēta, Missa de spinea corona, Missa de tribus clauis, Missa de præputio Christi, Missa p nauigantibus, pedestri aut equestri itinere peregrinantibus, pro sterilibus, pro grauidis, pro parturientibus, pro febris quartana aut tertiana laborantibus. Hæc & huius generis multa facile possent uel tolerari uel corrigi. Nec erat necesse ut Missam tot seculis receptā, quasi rem pestilentem & impiā exigeremus. Iam quæ quidā traderunt de qualificatione, de merito principali & secundario, de opere operante & operato, poterant inter humanas opiniones seponi, donec super his quoq; synodus pronunciaret, aut suo quocq; arbitrio relinqueret. Sacrificij atq; immolationis uocabulum ueteres sacri doctores nō horruerūt. Christus semel mortuus nō moritur iterum, fateor, sed unicū illud sacrificiū mysticis ritibus quotidie quasi renouatur, dum ex illo fonte inexhausto nobis nouam subinde gratiā elicimus. Immolamus hostiā pro uiuis ac defunctis, dum pro illis patrē per filiū mortē obtestamur. Postremo, quū omnis precatio, laus & gratiarum actio recte dicatur sacrificiū, maxi-

De abusu
organista-
rum.

De argu-
mentis
Missarū
peculiari-
bus.

De quibus-
dam alijs
positioni-
bus.

De voca-
bulo Sa-
crificij.

De cōmu-
nionē in
Missā.

me nomen hoc cōuenit in Missam, hæc omnia sacra-
tius continentē. Sunt qui requirant in Missa cōmu-
nionē. Sic fateor fuit à Christo institutum, & olim
ita cōsueuit obseruari. Verū id quo minus fiat, haud
stat per sacerdotes, sed per laicos, in quibus heu ni-
miū refrixit charitas. Cælestis ille cibus non est ob-
trudendus inuitis aut nauseantibus: auide petenti-
bus non negabitur. Nunc quæ possit esse cōmunio,
quū quibusdā in locis tēpla ferē sint uacua commu-
nionis tēpore? Quidā aspersi, mox abeunt domum,
& ante introitū faciunt exitū. Alij post auditū & nō
intellectū Euāgelium abeunt. At qui posteaq̃ sacer-
dos dixit, Sursum corda, & Gratias agamus, tū præ-
cipue populi partes erant, quādo tacente sacerdote
quisq̃ cum deo loquitur. Atq̃ interim illi fabulan-
tur in foro, aut potant in popina. Quāq̃ & hi uere-
cundius faciunt ijs, qui toto sacro nugantur in tem-
plis. Deniq̃ tamen inter sacrificantē & assistentes
non est signū sacramentaliū cōmunio, quæ nec
olim inter omnes fuit, est tamē sacræ doctrinæ, piæ
exhortationis, precationis, laudis & gratiarū actio-
nis cōmunio. Cōmune est igitur qd̃ uiuificat, illud
cōmune non est qd̃ sine illis nihil p̃dest. Sed obijci-
tur scrupulus de adorando. Si in Eucharistia totus
est Christus, quur non est adorandus? Quāq̃ Chri-
stus in eo sacramento est, sub ratione cibi ac potus,
ut summa cum animi puritate sumatur, nō ut ostē-
retur, aut in ludis publicisq̃ pompis circumferatur,
aut in equo circum arua uehatur. Id nequaq̃ est ue-
teris exempli, sed in hoc multitudinis affectui plus

De adora-
tione ho-
stie in al-
tari.

De circū-
latione ho-
stie.

fatis indultum est. Quidā sibi ualde p̄iuidentur, si quoties sacerdos finit uideri corpus dñi, undiq; accurrant ac ē p̄ximo defixis oculis intueātur. Quanto reuoliosius erat cum publicano procul à cancellis abstinere, & corpore humi fuso, mente adorare crucifixum? Nullus est tam stolidus, ut humanam Christi naturā adoret pro diuina, aut ut panē & uinum adoret pro Christo. Quoniā autē nemo certus est, an sacerdos uerē consecrauerit, pręter ipsum unum, nullus adorat ibi Christū, nisi sub tacita cōditione. & tamen id quod in Christo proprie adoratur, nusquam non adest. Adde huc q̄ nullū sit sacramentum tā humile, cui non assistamus nudis capitibus quum administratur, uelut in baptismo, in confirmatione puerorū. quid sentiunt igitur, qui putāt idolatriā esse, si huic sacramento caput aperiant, etiam si Christi corpus & sanguis tm̄ ibi sint in sacro signo? Quot porro uidemus Sacramentariorū formas? Quoties ipsi suā mutārunt sententiā, quoties alienā reiecerunt? Nā & nuper exortus est, qui tam impiā de hoc sacramēto sententiā cōmentus est, ut totum sustulerit sacramentū. Neq; eīm sacramentū dici meretur, quod nullo externo signo, sed tātum animi cogitatione peragitur. Hęc qui faciunt, utrū sibi uidētur talis ludere, an de grauissimis rebus disputare? Quod si ambigūt, ut ipsa declarat res, quanto satius erat in eo perseuerare, quod nobis tradiderat ecclesia catholica? Tradidit autem ibi uerū esse corpus & sanguinem domini, haud dubie, quin uinum. Quod si credimus in sepulchro diuinā naturā

De instabilitate sacramentorum

Quia sacramenta r̄i cuiusdā opinio

Questio-
nes aliq̃
de Sacra
mento.

De multi
tudine fe-
storum.

non fuisse separatam ab exanimi corpore domini,
quanto credibilius est eam à uiuo corpore nō esse
separatā in sacramēto: Itaq; si in hoc cōcordes esse-
mus, cetera quæ disquiruntur, quō sit ibi corpus &
sanguis dñi, sub panis substantia, an sub speciebus
panis an uini, & qd accidat sumpto corpori, & si q̃
sunt his similia, poterāt in synodo definiri. Nūc dū
quisq; de re rāta quod libet cōminiscitur, nonne il-
lud unicū piarū mētium solatium ac deliciū, quodā-
modo in nauseam uertimus? Turbam festorū diem,
quos uel episcopi multitudinis affectibus indulgē-

nium & ieiunio & corpore & animo melius habere, q̄ rogo cōtumacia est, uelut in odiū ecclesiæ hoc reijcere, q̄d tantā adfert utilitatē? Hic igitur nullus aliū diiudicet, uescens nō insultet abstinentibus, abstinentes non condēnent uescētes, etiā si causa non sit euidēs. Suo dñō stāt aut cadunt. Idem sentio de cæteris episcoporum constitutionibus, quæ si piæ sunt, si utiles, si æquæ, ob hoc ipsum seruandæ sunt, q̄d tales sunt: et si displicet legis uocabulū, amplectamur eas tanq̄ salubria cōsilia. Si seruus de lapide emptus dat tibi consiliū utile, auscultas & obrēperas, nō quia seruus dedit, sed quia est in rē tuā. Et nos eorum cōsilia reijcimus, q̄ publica dignitate p̄minēt, quibz nobis patrū ac doctorū loco sunt? Hæc eo spectāt, nō ut q̄ dicimus pro certis haberi uelimus aut præeamus ecclesiæ quid sit statuendū, sed ut interim dum apparat synodus, ipsi dissensionū causas oēs quantū in nobis ē, amputemus, nihil p̄ uim ac tumultū agamus, neq̄ cuiq̄ hoc faciamus, q̄d si nobis fieret, celū ac terrā ac maria inclamaremus, neq̄ quenq̄ ad nouam religionē à qua abhorret, ppellamus. Acquisitum em̄ est, ut q̄ sibi religionis causa uim fieri nolunt, ab alijs eā abstineāt: præsertim quū hic quoq̄ melior sit causa, tã longi præscriptione tēporis sese tuentium. Hæc admonitio ad utrāq̄ partē attinet: si moderata συγκατάθεσις præmolliat dissidiorū paroxysmū, fiet ut synodi medicina felicius operetur ad concordia. Sic em̄ medici priusquā porrigāt ualidum pharmacū, leuibz quibuscūq̄ ac blandis potiunculis, Sirupos illi uocāt, præparāt corpora. Hoc

Rom. 14.
De cōstitutionibus
alijs.

i. cōdēscensio.
paroxysmus.
i. irritatio.

De rebaptizantibus.

1. Cor. 1.

Actu. 16.
Actu. 10.

Matt. 22.

De obedientia principibus debita.

De cōitate rerum oīm a quibusdā appetita.

exemplū utinā om̃es imitemur. At uereor ne sint, qui uel ob inopiā iudicij, uel ut ipsi sint in tuto, ppererent sic exulcerare om̃ia, ut frustra coeat synodus. Quis autē malus genius effascinauit infelices anabaptistas? Nam audio hos errore falli, magis q̃ incitari malitia, ut ad istum modū in p̃prium ruāt exitium. Non sufficit illis baptismus, qui mille quadringētis annis suffecit ecclesie catholicæ? Nā temporibus Augustini tā uetus erat consuetudo tingere infantes, ut huius exempli autor ignoraret, admodumq; probabile esset, ab ipsis apostolis fuisse inductū. Quanquā em̃ non est expressum in sacris libris, q̃ apostoli baptizārent infantes, tñ ex his sumitur non leuis coniectura. Paulus enim faretur se baptizasse tres familias, Crispi, Caij, & Stephanę. Et apud Philippenses noctu baptizauit carcerarium cum uniuerſa familia. Et Petrus baptizauit Cornelij non solum familiam, sed etiam cognatos ac necessarios, quos ille sub aduentum Petri cōuocarat. In his familijs p̃babile est fuisse nōnullos infantes aut pueros. Christus ait: Date Cæsari quæ sunt Cæsaris. Et apostolorū principes Petrus ac Paulus diligenter admonent, ut Christiani ciues obtemperēt regibus ac p̃fectis, licet idololātris. Volunt seruū baptizatū fidelius etiā seruire hero suo, q̃ antea fecerat: & isti grauantur parere principibus eodē lauacro tinctis, eādē professis religionē? Dicūtur exigere à suis rerū oīm communitatē. At ista quidem fuit aliquādiu tēporibus apostolorum in primordijs ecclesie nascentis, ne tum quidem inter omnes

Christianos, Nam latius propagato Euangelio, nō potuit seruari communitas, exitura uidelicet in seditionem. Hoc ad cōcordiam est accōmodatius, ut rerum proprietas ac dispensandi ius sit penes legitimos dños, charitas uero faciat usum cōmunem.

Nunc audimus apud Bohemos exoriri nouū Iuda^{Nona in} orum genus, Sabbatarios appellant, qui tanta sup^{ter Bohe} positione seruant sabbatū, ut si quid eo die inciderit mos Sab^{batariorū} in oculum, nolint eximere, quasi non sufficiat eis p^{secta.} sabbato dies dominicus, qui apostolis etiam erat sacer, aut quasi Christus non satis expresserit, quantū

tribuendum sit sabbato. Beatus Paulus anathema^{Sala.} minatur angelo, qui uel cælitus adferret aliud Euangelium q̄ ipse tradiderat. Nunc multorū animos adeo conspiciamus uacillātes, ut si uel obscurissimus

homuncio pferat nouū dogma, licet absurdum, in^{Zenitas} ueniat discipulos. Vnde tanta uacillatio in animis multorum^{in Germa} Germanorū, qui semper cæteris nationibus fortitu^{nia.} dinis & constantiæ laude præcelluerunt? Quid nobis felicius, si positis dissidijs concordēs uersemur in

domo dñi? Agit hoc summo studio Carolus Cæsar,^{Carolus} agit idem Romanorū, Hungariæ, Bohemiæq; rex Ferdinandus, princeps singulari pietate præditus.^{Ferdinā-}

Nec Christianissimus Gallorū rex in hoc negotio suo cognomini non est responsurus. Nec Anglorū rex obliuiscetur, se non ita pridem defensoris fidei catholicæ speciosum meruisse titulū. Qui Clemen^{Clemene} tis pontificis ingenium propius norit, pollicetur illū ad æquissimas cōditiones descensurū, modo sarcia-
tur ecclesiæ pax. Nec defutura est eruditorum Car

1. Thes. 2.

Isaie. 32.

dinaliū æquitas. Res auspice Christo feliciter cessu-
 ra est, si cæteri quoq; principes ac ciuitates huc intē-
 dant animū. Iā nimium diu rixis indultū est, uel de-
 lassati quæramus cōcordiā. Si dñi lenitas nos puo-
 cat ad licentiā, quæ ad pœnitentiā debebat inuita-
 re, uerēdum est ne furor fiat læsa sæpius patiētia, &
 qđ de Iudæis scripsit Paulus, pueniat in nos ira dei
 in finē. Ne regū quidē māfuerudine abuti consultū
 est. Nō ignorāt illi uires suas, sed pro sua clemētia,
 molliorib; si fieri possit, remedijs huic malo mederi
 malūt q̄ cauterijs aut sectionibus. Fortasse nos cre-
 dimus dormire Cæsare, at is planē uigilat in hoc
 negotio. lentior est, sicut oportet principē summa
 potētia præditū non esse præcipitē in rebus geren-
 dis, sed tñ ille tandē perficit, q̄quid animo destina-
 uit semel. Regis Ferdinandi bonitas & animus pla-
 nē philosophicus, qualē in principe requirit Plato,
 non meret contēptum, sed abundantiorē reuerētiā,
 ac religiosiorē obedientiā. Nunquā habuere felicē
 exitū ausus Cyclopici, & inconsulta temeritas, Sed
 ut uerissime dixit ille uates acutissimus, Vis consiliū
 expers mole ruit sua, Vim tēperatam dii quoq; p-
 uehunt In maius. Ergo si moderatis cōsilijs, affecti-
 busq; sedatis incubuerimus ad sarciedam ecclesiæ
 concordia, fiet qđ uaticinatur Isaias: Et sedebit po-
 pulus meus in pulchritudine pacis, & in tabernacu-
 lis fidutiæ, & in requie opulēta: iamq; simul omnes
 uno ore nobis inuicē gratulantes, dicemus: Quā
 amabilia tabernacula tua domine uirtutum,

FINIS

SOCLARISS. DOCTIS 99

SIMOQVE VIRO D. ERAS. ROT.

dño in maioribus obseruādo, Iulius Pflug S. D.

ACIT charitas in
quam infixus sum, ec
clesie, ut quamuis ipse
illi præsidium asserre
haud possim, de omni
tamen statu eius cogi
tare non desinam: ex
quo certe ipso hube
rem capio fructum, si
ue in mentē uenit mi
hi quod consoletur, si

ue quod terreat. In quorū ego cogitatione ita uer
sor, ut altero animus meus recreetur, altero uero
muniatur contra casus impendentes. Malum enim
cū aduenit diu ante prouisum, leuius esse solet. Ac
cedit eodem singulare quoddam officij uinculum.
Nam cum publicum in ecclesia munus sustineā, & si
ad eam constituendam facultas mihi non suppetit,
uoluntate tamen mihi eo est incumbendum. Itaq;
quum aliam officij tribuēdi rationē inire nequeā,
facile adducor, ut tuam tuiq; similium, qui & doctri
na & autoritate florent maxime, fidem implorem.
Hæc eo ad te scripsi, ut ad causam, quæ mihi cū omni
bus bonis cōmunis est, intelligas priuatū etiā offi
cium accedere, ut si nimius fuerim in urgendo, des
ueniam mihi, quū me illo affectio haud iniustara
perit. De statu autē religionis est omnino ut scrip

fisti, id enim re ipsa experior. Nec mihi hoc tempore facile occurrit quod animū leuet ægritudine, cū præsertim scelerum eorū, ob quæ plagas illas, & eas quidē iustas deus nobis infligit, nullū faciamus finem. Quod autē cogitas rudem sumere, istud tibi profecto per eum, qui tribuit ut posses hominū generi præclarā operā nauare, nunq̃ licebit: & eo quidem minus, quod ut extrema cygnorū uox consuevit esse suauissima, ita sanctissimæ esse solent uoces extremæ optimi cuiusq̃, qui eas edit una prope cū spiritu extremo. Etsi igitur habes, quo repudies typographorum postulara, non tamē reperiēs, quē admodū ei qui iure quodā suo imperare poterit, satisfacias, nisi pareas. Sed quid ago? Ita tecum quoddammodo loquor, quasi senectus tua nō & operosa sit, & planē talis, ut eam nobis diuturnā fore sperem. Quin animū ad ea, quæ tu nobis præclara parere nō desinis, conferēs, intellige haud obscure ijs, quæ à te optimus q̃sq̃ desiderat, non modo nō orbari senectutē tuā, sed etiā augeri. Vigent enim in te omnia ea, quibus rei Christianæ prodesse possis, & haud scio an magis etiā, q̃ in ætate florente. Quæ quidem res spem ostendit fore, ut in quam ecclesiā multa tua officia extant, de ea diu bene mereri possis. Atq̃ hæc quidē amantissimis literis tuis prouocatus scribenda putauī, nō ut te ista ætate atq̃ auctoritate uirū ipse homo iuuenis atq̃ rudis monerem, sed ut in quē me duceres sermonē sequerer. In quo ipso dum breuitatē uito, uerbosior & ineptior nescio quo pacto fui q̃ deceret. Venio nunc ad Iulium

Camillū & Augustinū Eugubinum: quorū alterum cum Venetijs essem de facie noui tantū, cum altero uero cōgressus & locutus sum saepe, q̄ me ea re deuinciebat sibi, quod mihi quotiescunq̄ uellem faceret potestātē introeundi bibliothecā Antoninam. Amphitheatrum Camilli si eā nobis utilitatē afferre posset, quā pollicetur, libēter me facerem unum ē spectatoribus in eo. Ac si apud te disceptantē causam dicit eloquentia, iam uicit. Nam (si te bene noui) contra eam nunq̄ tu statues, cuius beneficio tantus es, ut uinas in oculis oīm ferē gentium. Itaq̄ nihil attinuit Camillū eā ad pedes tuos abiicere. Sed illi potius placandi fuerūt, qui negāt cum eloquentia cognitionē rerum coniungi posse, quasi uero in quinate loqui sit sapere. Iā uero tuā ad Eugubinū epistolā iā dudum legi, in qua tu illū amanter sanē, & singulari cum grauitate mones. Qui utinā obtēperasset tibi. Nam sic ferē fit, ut quā quisq̄ uoluptatem maledicendo capit, eā male audiēdo amittat. Qua in re euentus cū ipsa iustitiæ æquabilitate bellissime congruit. Quo magis miror qd homini uenerit in mentē, cunctā nationem nostrā tanta cōtumelia afficere. Quod si te optima monētem audire noluiisset, suam tñ ipsius rationē si adhibuisset in cōsiliū, uirus illud in nos tā turpiter nō euomuiisset. Sunt cerre in singulis nationibus, qui sub figura hominū immanitatē gerūt beluarū. Sunt item, qui cū ingenio, tum uero etiā uirtute excellent. Hoc qui negat, nā is aut rudis est in cognitione rerum humanarum, aut planē impudens. Qui igitur uniuers-

sa alicui nationi in opprobrijs obijcit, quæ sunt cer-
torum ciuiũ labes qua id tandem fronte facit? Cur
non potius laudat ob certorum ciuium uirtutes: id
quod cum officio boni uiri multo est coniunctius.
Nonne qui ita reprehendit, idem sentit se patriam
quoque suam, cum in eodem uel simili sit crimine,
premere & tacita quasi sententia sua damnare? Sed
quid si non tam uitia exprobrat, quàm uirtutes in
finitima uitia detorquet? Vt cum animi altitudo
hominum nostrorum atque uirtus, quæ in pericu-
lis contemnendis lucere solet, feritati tribuitur.
Quod si quis Germanorum, quibus ingenia Euou

EPISTOLA

103

se profiterur religionem defendere, tantum acerbitatis effundere, & contra, quàm lex mutui amoris sancit, multos bonos uiros de se nihil tale merètes tam insigni iniuria afficere? Sed de his Eugubinus ipse uiderit, ego qd ad me attinet, mallet illum isto maledicendi genere supersedisse. Faueo enim hominis honori. Quod si fecisset, maiorem procul dubio fructum industriæ suæ cepisset, nec eam, ad quam se excitauit bene audiendi rationem, ipse indubiū uocasset. De Gulielmo Budæo quæ scripsisti, ea me singulari affecerunt uoluptate. Ille enim

104 EPISTOLA AD RINCHVM

Cuius diuino beneficio effectum est, ut autore in uin-
cula coniecto, hæc hæresis oppressa sit antea, quam
in uulgus proferret. Noui præterea quod scribā ni-
hil sanè est, & arbitror satis multa esse hæc, p̄sertim
ad te uirum nunq̄ satis uacuū. Sed malui tamē mul-
tus esse, quā non declarare me ijs quæ scripsisti, ual-
de dele ctari, de quibus certe tecū quasi loquēs quā-
ta uoluptate perfusus sim, inde perspicias facile, q̄
finem dicendi ægre fecerim. Non igitur mihi uisus
es garrire, qua tu uoce ueris, sed ap̄issime grauissi-
mèq̄ loqui, & tanto me uehementius amare, quan-
to longiores fuerunt hæc literæ tuæ. Quare tam me
tibi beneficio obstrictū sentio, quā quē maxime
cumq̄ mihi nihil esse possit antiquius, q̄ ut gratitu-
dinem meam erga te quibuscunq̄ possim rebus re-
stificer, magnū mihi beneficiū dederis, si ostenderis
in qua re officium meū tibi præstari uelis. Vale
Litij, tertio Non. Maij, Anno M. D. XXXIII.

DES. ERASMVS ROT. CLARIS.

LL. Doctori Iohanni Rincho S. D.

LITERAE tuæ uir ornatissi-
me, quibus & pro tua pruden-
tia sagaciter diuinas imminen-
tes Germaniæ calamitates, &
eas pie deprecaris, permouerūt
animum meum, ut ad omnipo-
tentem illum pacificatorem, et

si. mediato
rem.

ut Paulus uocat *inter*, precationē conscriberem,

PRO PACE ECCLESIAE. 105

qua simul omnes dominum, iratum quidem, ut uidetur, sed exorabilem appellemus. De non mouenda Camarina, amanter tu quidē ac fideliter, sed sero mones. Et merebatur hoc quorundam scurrilis improbitas, nec deerant amici qui per literas huc horrarentur. Bene uale amicorum candidissime. Friburgi quinta die Martij. Anno à Christo nato, Millesimo quingentesimo trigesimo secundo.

PRECATIO AD DOMINVM IE
SVM PRO PACE ECCLESIAE.

OMINE Iesn Chri-
ste, qui pro tua omni-
potentia cōdidisti cre-
aturam omnem uisibi-
lem pariter & inuisibi-
lem, pro tua diuina sa-
piētia ordine pulcher-
rimo gubernas ac di-
geris uniuersa, pro tua
ineffabili bonitate ser-
uas, tueris ac uegeras

omnia, pro tua immensa misericordia restituisti lu-
xata, reformas collapsa, mortua reuiuificas, digna-
re quāsumus tandem ad unice dilectam tibi spon-
sam ecclesiam flectere uultum tuum, sed illum pla-
cidum ac propitium quo serenas omnia quæ in cæ-
lis, quæ in terris, quæ supra cælos infraq; terras tunc
flectere digneris oculos illos mites ac misericordes,

Luce. 22.
Matth. 9

Marci. 13

Psal. 144

Job. 4.

quibus Petrū ecclesiæ tuæ summū pastorẽ intuitus es, ac mox resipuit, quibus turbā palantē aspexisti, & misericordia cōmorus es, quod ob inopiā pastoris errarent, uelut oues dissipatæ disiectęq̃. Vides pastor bone q̃ uaria luporum genera irruperint in caulas tuas, quorū quisq̃ clamat, hic est Christus, hic est Christus, ut in errorem pertrahantur si fieri possit, etiam perfecti. Vides quibus uentis, quibus undis, quibus procellis iactetur tua nauicula, extra quā nulli uis esse salutem. Quid superest, nisi ut illa demersa fluctibus, pereamus omnes! Hanc tempestatem accersuerunt nobis scelera nostra, agnoscimus & cōfitemur. Agnoscimus tuā iustitiam, & nostram iniustitiā deploramus, sed appellamus tuam misericordiā, quæ iuxta propheticū psalmū, superat omnia opera tua. Multum iā pœnarū dedimus, tot bellis attriti, tot exactionibus exhausti, tot morborum ac pestilentiarū generibus afflicti, tot inundationibus concussi, tot portentis è cœlo minantibus territi, nec inter hæc mala subinde noua lassescenti bus ullus undecunq̃ portus apparet, sed atrociora uidentur impendere. Non querimus de seueritate tua mitissime seruator, sed agnoscimus hic quoq̃ tuam misericordiā. longe siquidē atrociora merueramus. Verum noli clementissime Iesu perpendere quid nostris meritis debeat, sed quid tuā deceat misericordiā, sine qua nec angeli possent subsistere, nedum nos lutea uascula, Miserere nostri redemptor exorabilis, nō quod ipsi simus digni, sed hanc sancto nomini tuo dā gloriā. Ne pmitas ut Iudei,

Turcæ ac cæteri, qui uel non nouerunt te, uel inuid-
 ent tuæ gloriæ, perpetuo gloriantur de nobis, di-
 cantq; ubi est deus eorum, ubi redemptor, ubi ser- psal. lxxi
 uator, ubi sponsus, quem iactant? Hæc opprobria in
 te recidunt, dum ex nostris malis æstimatur tua bo-
 nitas: desertos credunt, quos non intelligunt emen-
 dari. Olim quum in naui dormires, & exorta tem-
 pestas minaretur omnibus exitium, ad inclamatio- Matth. 8.
 nem paucorū discipulorum expectatus es, & mox
 ad uocem tuam omnipotentem subsedere fluctus,
 confluere uenti, tumultus subito uersus est in tran-
 quillitatem magnam. Agnouerunt elementa mu-
 ta conditoris imperiū. Nunc in hac longe grauiore
 tempestate, qua periclitant nō paucorum corpora,
 sed innumerabiles animæ, ad totius ecclesiæ tuæ pe-
 riclitantis clamorē, rogamus ut expergiscare. Tot
 hominū millia clamāt, Domine serua nos, perim⁹.
 Tempestas uicit humanā industriam, imo uidemus
 opitulari uolentiū conatus in diuersum cedere. Tua
 uoce opus est domine Iesu. Tantū dic uerbo, cōsile-
 sce tempestas, & prorinus illucescet oprata trāquil-
 litas. parsurus eras tot sceleratissimorū hominū mil- Gene. 19
 libus, si in Sodomis reperti fuissent decē iusti. Nunc
 tot sunt hominū millia, qui diligūt nominis tui glo-
 riam, qui suspirant decorem domus tuæ, an non ad
 horum preces, iram tuam remittes, ac ueterū mise-
 ricordiarū tuarū recordaberis? non cælesti tuo artī
 ficio nostram stultitiā uertes in tuam gloriam? non
 improborū mala uertes in ecclesiæ tuæ bonū? Solet
 enim tua misericordia tum maxime adesse, quū re-

Sene. 1.

bus maxime deploratis, hominū nec uires nec prudentia possunt opitulari. Tu solus res quālibet discordes redigis in concordiam, unicus pacis & autor & tutor. Tu chaos illud uetus, in quo nullo ordine nulloq; decore confusa iacebāt discordia rerum semina, digessisti, & admirabili ordine, quæ natura pugnant, æterno fœdere sociasti. At quāto turpius est chaos, ubi nulla est charitas, nulla fides, nulla fœdera, nulla legum, nulla præpositorum reuerētia, nullus dogmatum consensus, sed uelut in dissono choro suam quisq; canit cansionem? Inter cælestes orbis nullum est dissidium, elementa suum quæq; locum seruant, suis quæq; funguntur muneribus. Et sponsam tuam, in cuius gratiam condita sunt uniuersa, sines ppetuis dissidijs ire pessum? patieris, ut impij spiritus discordiarū autores, in tuo regno tyrannidem exercent impune? patieris illum fortē, quem semel expugnatum deturbasti, rursus occupare tua castra? Quum mortalis inter homines uersabaris homo, ad tuam uocem aufugiebant dæmonia. Emitte quæsumus dñe spiritum tuum, qui dispellat à pectoribus omnium tuū adorabile nomen profitentium, spiritus impios, luxus, auaritiæ, ambitionis, libidinis, uindictæ, discordięq; magistros, & ut prophetis uerbis utamur, Cormūdum deus & rex noster crea in nobis, & spiritum sanctum in noua in uisceribus nostris, spiritum sanctum tuum ne auferas à nobis. Redde nobis lætitiā salutaris tui, & spiritu principali confirma sponsam tuam, ac spō

Luc. 11.

sa tuæ pastores. Per hunc spiritum terrena cælesti-

Psalm. 50.

bus conciliasti, per hunc tot linguas, tot nationes,
 tot hominum tam uarias formas in unum ecclesiæ
 corpus cōpegisti, quod tibi capiti suo per eundem
 spiritum coheret. Eum si dignaberis in omniū cor-
 dibus innouare, cessabunt & illæ calamitates exter-
 næ: aut si minus cessabunt, certe te diligentibus ce-
 dent in lucrum pietatis. Digere hoc chaos domine
 Iesu, expandat se spiritus tuus super has aquas ma-
 le fluctuantium dogmatum. Et quoniam spiritus
 tuus, qui iuxta prophetæ sermonem cōtinet omnia, *Sapient. 12*
 scientiā habet etiam uocis, fac ut quemadmodum
 cunctis in tua domo uersantibus, una lux est, unum
 baptisma, unus deus, una spes, unus spiritus, ita sit et
 uox una catholicam ueritatem profitentium. Ascē-
 dens in cælum, triumphantium more sparsisti ex al- *Psalm. 67*
 to preciosa missilia, dedisti dona in hominibus, di-
 largitus es uaria spiritus tui munera. Rursum ex al-
 to renoua ueterem munificentiam tuam, da eccle-
 siæ tuæ labascenti, quod dedisti nascenti. Da princi-
 pibus timorem tui, ut sic remp. administrent, tanq̃
 breui tibi regum regi rationem de singulis redditu-
 ri: da throno tuo semper assistentem sapientiam, ut
 quid sit optimum factu perspiciant animo, factisq̃
 persequantur. Da pastoribus, quibus tuas uices de-
 legare dignatus es, prophetiæ donū, ut arcanas scri-
 pturas, non ex humano sensu, sed ex tuo afflatu in-
 terpretentur. Da charitatem triplicem, quam à Pe- *Johan. 21*
 tro stipulatus es, ouium curam illi demandaturus.
 Da sacerdotibus tuis sobrietatis & castitatis amorē,
 Da populo tuo bonam uoluntatem obtemperan-

no PRO PACE ECCLESIAE.

Jon. 3.

1. Cor. 15.

di præceptis tuis, ac promptitudinem obsequendi
 ijs per quos iuxta tuum animū uoluisti res huma-
 nas administrari. Ita fiet, ut si principes tuo munere,
 te digna imperent, si pastores te digna doceant, po-
 pulus bene imperantibus ac pia docentibus obtem-
 peret, ecclesiæ simul cū ordine redeat pristina tum
 dignitas, tum tranquillitas, ad tui nominis gloriā.
 Niniuitis internecioni destinatis, simul ut ad pœni-
 tentiam cōuersi sunt, pepercisti: & sponsam tuam
 pedibus tuis aduolutam aspernaberis, quæ pro sac-
 co habet suspiria, pro cinere lachrymas? Pollicitus
 es ueniam ad te conuersis: sed hoc ipsum tui mune-
 ris est, ut quis ad te toto pectore cōuertatur, ut oīa
 bona nostra redūdent in tuā gloriā. Conditor es,
 instaure plasma tuum. Redemptor es, serua mercē
 tuam. Seruator es, ne finas eos interire qui toti pē-
 dent ex te. Dñs es, asserere possessionem tuā. Caput
 es, subueni membris tuis. Rex es, da legū tuarum re-
 uerentiam. Princeps es pacis, inspira nobis charita-
 tem mutuam. Deus es, miserere supplicum. esto iux-
 ta Pauli dictum, omnia in oībus, ut uniuersus ec-
 clesiæ tuæ chorus, cōcordibus animis, & consonāti-
 bus uocib⁹ p impetrata misericordia gratias agat
 patri & filio & spiritui sancto, qui ad absolu-
 tum concordie exemplum, personarū
 proprietate distincti estis, natura
 unum, quibus laus & glo-
 ria in æternum,

Amen.

FINIS.

Theodorus Harleminus

de

Vanitate Mundi

et

Felicitate Vitae Solitariae

